

TRIBUNA

Director fondator:

Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA

CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei

de cultură Tribuna:

Alexandru Boboc

Nicolae Breban

Andrei Marga

D. R. Popescu

Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman

(manager / redactor-șef)

Ovidiu Petca

(secretar de redacție)

Ioan-Pavel Azap

Ani Bradea

Claudiu Groza

Ștefan Manasia

Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan

Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Virgil Mleşniță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59. 14. 98

Fax (0264) 59. 14. 97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro

Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor

revine în întregime autorilor

Pe copertă:
David Leonid Olteanu
Memorii (2015)
sticlă

www.clujtourism.ro

bloc-notes

Criza educației în dezbatere la Sinaia (29-30 martie 2019)

Ani Bradea

Fundația Alexandrion a organizat recent cea de-a treia ediție a *Dezbatărilor de la Sinaia*, manifestare devenită deja cunoscută și comentată în spațiul public după succesul primelor două, care au avut, de asemenea, teme de interes și actualitate în societatea românească, *Statul de drept* (martie 2018) și *Economia estului* (octombrie 2018).

Sub titlul *Criza educației. Indicatori de stare și rezolvări*, evenimentul a prilejuit întâlnirea la Sinaia a unor experți în educație, atât din țară cât și din străinătate, personalități culturale, foști și actuali oameni politici, jurnaliști, care, pe parcursul celor două zile de dezbateri, în discursurile lor și în intervențiile pe marginea acestora, au formulat răspunsuri unor întrebări precum: „Ce are educația de oferit societății? Care sunt cerințele ce derivă din competiția globală pentru educație? Care este rolul familiei, instituțiilor, mass media, mediului social în educație? Care este statutul social al profesorului? Care este relația dintre unitate și diversitate într-un sistem de învățământ? Care este rolul lecturii și al cărții în educație? Ce pretind educației digitalizarea și reorganizarea cunoașterii pe baza geneticii? Educație prin disciplinare sau educație prin individualizare? Educație controlată de teste sau educație bazată pe examinări cuprinzătoare?”, etc.

Cel care a deschis seria discuțiilor, moderatorul ediției curente, ca de altfel și al celor două anterioare, vicepreședintele fundației, Prof. univ. dr. Andrei Marga, a precizat că: „Există o discuție internațională cu privire la educație. Este clar că pe de o parte trebuie adaptată educația la această eră a digitalizării, a neuroștiințelor, a geneticii și așa mai departe, dar, pe de altă parte, educația a rămas în urmă față de îndatoririle ei. O criză a educației, de fapt, e acuzată de mult. La noi

lucrurile sunt mai grave. De ce? Mai ales din cauza migrației specialiștilor.” Emigrația, care a dus la pierderea din învățământul românesc și a unui număr impresionant de elevi și studenți, a fost adusă în discuție și de către alți vorbitori, printre care ministrul Educației, Ecaterina Andronescu.

Programul celor două zile a fost unul extrem de încărcat, peste treizeci de vorbitori s-au perindat, în acest timp, la microfonul sălii de conferințe a hotelului *New Montana* din Sinaia, printre care Brian Male (Anglia), Dakmara Georgescu, Petre Roman, Adrian Severin, Madlen Șerban, Ladislau Gyemant, Dominik Antonowicz (Polonia), Leonidio Ferreira (Portugalia), Ilie Șerbănescu, Carmen Crețu, Vasile Cristea, Radu Motica, Vasile Morar, Dan Constantin și mulți alții. Dr. Mircea Arman, managerul *Revistei Tribuna*, invitat la dezbateri, a atras atenția, printre altele, într-un discurs liber foarte apreciat de publicul prezent, asupra dispariției din ultimii ani a învățământului profesional de la noi, fapt ce a dus la o criză a forței de muncă în profesii și ocupații pentru care nu se mai pregătesc, în prezent, specialiști. Criză care se va acutiza alarmant în următorii ani, dacă la acest fapt adăugăm și migrația forței de muncă, anterior calificată, spre state care au atras, cu salarii mai bune, specialiști gata formați în România.

La finalul *Dezbatărilor de la Sinaia*, *Fundația Alexandrion* publică un volum care conține subiectele discutate. Primele două au fost tipărite deja, urmând ca cel de-al treilea, *Criza educației. Indicatori de stare și rezolvări*, să fie tipărit și lansat cu ocazia celei de-a patra ediții a evenimentului.

De la Renaștere la Sf. Augustin (XV)

Mircea Arman

Renașterea Carolingiană

Nu vom insista prea mult asupra așa numitului „ev întunecat”, întrucît nu dorim să deviem de la istoria ideilor metafizice ale epocii studiate și să cădem în păcatul de a nara o istorie foarte bine cunoscută a acestei perioade pe care am putea-o numi o perioadă „educațională”, de pregătire a ceea ce avea să urmeze odată cu apariția pe firmamentul Scolasticii a lui Ioan Scotus Eriugena.

Desigur, dacă ne gîndim la istoricii filosofi aparținînd școlilor franceze și engleze – din motive lesne de înțeles pare că istoricii germani sunt mai obiectivi – această perioadă este tratată diferit, fiecare dintre cele două școli abordînd diferit și oarecum pîrtinitor această perioadă.

Nu încapem îndoială faptul că un educator și civilizator precum Alcuin este privit sumar sau aproape ignorat în școala engleză și tratat, în mod evident, mai mult decît amănunțit de către cercetătorii francezi. Nu întîmplător É. Gilson¹ afirmă : „ Ce și-a propus, Alcuin a făcut cu adevărat, căci a pus bazele viitoarei Universității din Paris, în care gîndirea secolului al XIII-lea avea s-o depășească, într-adevăr, pe cea a lui Platon și Aristotel. Încă de la sfîrșitul secolului al IX-lea (cître 885), în *Cronica de la Sfîntul Grall* a călugărului germanic Notker cel Gîngav, își face apariția ceea ce am putea numi tema istorică de *translatione studii*. Citim, chiar de la începutul operei, povestea romanțată, și de altfel plină de confuzii, a sosirii în Franța, în timpul domniei lui Carol cel Mare, a unui englez pe nume Alcuin (Albinus), cel mai mare dintre învățații timpurilor noi. Acest *supra caeteros modernorum temporum* de altfel ne aduce aminte la timp că noțiunea noastră de „Ev Mediu” este modernă și că în Evul Mediu oamenii se considerau moderni. Carol cel Mare, adaugă Notker, l-a oprit pe acest Alcuin lîngă el, s-a mîndrit să-i fie elev și să-i spună profesor și, în sfîrșit, i-a dat abația Saint-Martin

din Tours, ca să-i învețe pe cei care aveau să se adune în jurul lui. După care Notker conchide, într-o frază al cărui ecou avea să răsunese peste veacuri: „ Învățătura lui Alcuin a fost atît de rodnică, încît galii de azi, sau francezi, au ajuns egalii vechilor romani sau atenieni”. Ceea ce este, evident, o exagerare.

Faptul că Alcuin este de origine anglo-saxonă nu îi face pe istoricii englezi ai filosofiei să îi exacerbeze meritele, așa cum o fac francezii, ba din contra, în marea majoritate, istoricii englezi ai filozofiei aproape că ingoră, sau cel puțin minimalizează ușor aportul lui Alcuin și al francezilor la această perioadă educațională, destul de turbulente de altfel, și încearcă să maximizeze rolul călugărilor irlandezi și englezi, inclusiv Alcuin, în transmiterea culturii latine și grecești spre zorii noului ev care începe odată cu renașterea carolingiană.

Moartea lui Carloman survenită în anul 771 d.Ch., l-a pus pe Carol cel mare în postura de a fi singurul conducător al teritoriilor francilor iar odată cu prăbușirea ținutului lombarzilor a putut deveni regele cel mai important al creștinătății. Sfîrșitul anului 800 este marcat de încoronarea sa ca împărat al Occidentului și marchează punctul culminant al puterii francilor, ulterior acest imperiu franc divizîndu-se și căzînd în mîna germanicilor. Dar acest fapt avea să survină la ceva timp după căderea dinastiei merovingienilor.

Carol cel Mare are meritul incontestabil de a reorganiza și de a reforma Occidentul creștin, profund divizat pînă la rodnică sa domnie. El a înțeles deplin faptul că o reorganizare politică nu poate fi suficientă iar forța de constrîngere nu poate înlocui un sistem educativ care ar fi urmat să niveleze oarecum pornirile eretice și nestatornicia culturală, mentală, a supușilor săi. În această ordine de idei, Charlemagne înțelege faptul că pentru a putea realiza acest deziderat este nevoie de savanți și pedagogi care nu se prea găseau în rîndul francilor la

Mircea Arman

acea vreme, întrucît încă din secolul V d.Ch., Galia romanizată se afla într-un declin cultural și identitar accentuat, acest lucru acutizîndu-se în următoarele două secole și ajungîndu-se în jalnica situație ca școala ca instituție să lipsească aproape cu desăvîrșire. Bruma de educație și cultură care mai exista se făcea la un nivel extrem de scăzut încă și doar în mînăstiri.

Avînd în vedere această situație de fapt, Carol aduce în regatul său învățați și dascăli străini, de la italieni, cum sunt Pietro di Pisa și Paulus Diaconus². Primul a predat latină la Școala Palatină iar celălalt a predat greacă, în același loc, între anii 782 – 786 d.Ch., urmat fiind de un alt italian, Paulo de Aquiteia care preia catedra și o ține zece ani, între 777 – 787 d.Ch.

Mai putem aminti aici doi spanioli Agobard și Theodulf, primul devenit arhiepiscop de Lyon iar cel de al doilea episcop de Orleans. Totuși, așa cum menționam (*vidi supra*) atît spaniolii cît și italienii nu au avut o contribuție atît de importantă precum Alcuin din York.

Alcuin (aprox. 730 – 804 d.Ch.) a fost educat în York, Anglia fiind mult mai avansată educațional și cultural decît regatul francilor la acea vreme. Acest fapt se datora, în special, organizării unei școli pe lîngă arhiepiscopia din Canterbury de către Theodor din Tars, un grec care în jurul anului 669 va deveni arhiepiscop al acesteia. Școala și biblioteca organizate împreună cu abatele Hadrian va deveni nucleul renumitului centru cultural și educațional din York. Alcuin va dobîndi învățătura sub îndrumarea lui Aelbert cu care a călătorit la Roma iar în acea călătorie l-a cunoscut pe Carol. În anul de grație 767, odată ce Aelbert devine arhiepiscop de Canterbury în locul lui Egbert, concurența școlii îi revine lui Alcuin.

Într-un joc al destinului Alcuin îl reîntîlnește pe Carol odată cu a doua călătorie la Roma în anul 781. Întîlnirea are loc la Parma unde Carol îl convinge pe Alcuin să intre în serviciul său. Desigur, acest lucru se va întîmpla în 782 după ce, conform uzanțelor vremii, Alcuin primește aprobarea regelui și superiorului său pe linie bisericească, respectiv a lui Aelbert.

Continuarea în pagina 6

David Leonid Olteanu

Galaxie (2017), sticlă, metal

Poteci spre Dumnezeu

Christian Crăciun

Monica Pillat, Vasile Bănescu
Imaginația speranței. Poteci către Dumnezeu
 Ed. Eikon, 2018

Acesta este subtitlul cărții-dialog dintre dna. Monica Pillat și dl. Vasile Bănescu, numind într-o sintagmă tema acestor meditații creștine. Imaginația este văzută, în scrierile Sfinților Părinți, mai ales în sensul de închipuire (cf. și: „Imaginația lucrează neîncetat pentru a astupa toate fisurile prin care s-ar strecura harul” – Simone Weil). Aici ea, dimpotrivă, numește împlinirea, intrarea în Taină, posibilitatea Speranței ca virtute maximală, exprimată perfect în Buna Vestire. Venirea Imposibilului și acceptarea Lui. Este o carte splendidă, adunând dialogurile pe care dna Pillat le-a avut cu teologul și jurnalistul Vasile Bănescu între 2012 și 2016 în emisiunile de la TV Trinitas moderate de acesta. Doamna Monica Pillat ilustrează una din nu foarte multele *dinastii culturale* pe care le avem, despre a cărei pătimire nu vom vorbi niciodată îndeajuns. Numai dintre cei imediat apropiați: tatăl, Dinu Pillat, mama, Cornelia, bunica Maria Pillat-Brateș, Pia Pillat, sora tatălui, caractere nobile și innobilate prin suferință.

Fragilitatea incredibilă a prezenței fizice a scriitoarei dă însă o paradoxală sugestie finală de putere, datorată firește armăturii indestructibile de credință și cultură. Cartea se constituie într-un pelerinaj prin Evanghelii, un traseu liturgic și omiletic de la Buna Vestire la Patimi, și mai departe la întâlnirile cu Maria Magdalena și Ucenicii. Culminând cu Înălțarea. Avem de-a face cu o carte de autentică mărturie creștină, într-o vreme de violentă ori insidioasă prigoană. Asta în prim plan, împletit însă cu amintiri de familie și cu alte mărturii, de data asta despre grozăviile secolului prin care am trecut și în care familia sa a dat martiri. Astăzi, când tipul de intelectual pe care-l reprezentau Dinu Pillat, Pia și toți ceilalți pe care noi îi știm din cărțile lor, din jurnale și corespondență, model pe care-l reprezintă astăzi dna Monica Pillat, a ajuns să fie din nou marginalizat, socialmente avem o carte *acută*. Iar intelectual și teologic avem de-a face cu o abilitate hermeneutică profundă, interpretarea textului evanghelic ne-o amintește pe Olga Greceanu. Formule pregnante precum: „prezența nevăzută a celui așteptat” sau „iadul este un paradis abandonat” sau „nu există șansa unui mai târziu în a face binele” sunt atomi de energie spirituală, pe care numai un îndelungat exercițiu duhovnicesc și cultural îi poate concentra. Dau un singur exemplu: „Ceea ce am învățat din experiența Mariei Magdalena la mormânt este un exercițiu de trecere de la percepția senzorială la o acuitate lăuntrică revelatoare. Faza finală a acestei încordări este redată în scena în care ea crede că vorbește cu grădinarul. Când Iisus o strigă pe nume – «Maria!» –, abia atunci ea-L recunoaște. Într-un anume fel, Iisus învie în numele ei. Nu s-a subliniat, cred eu, suficient de mult cât de subiectiv este răspunsul lui Iisus. El putea să-i spună: «Eu sunt, am înviat», dar El o strigă «Maria!». În momentul în care El o cheamă pe nume, ea se ridică, vederea i se înalță și Îl recunoaște”.

Dialogul se constituie într-o meditație profundă despre Evanghelii și lumea contemporană. Meritul este desigur al ambilor co-vorbitori. Dl Bănescu nu este doar un simplu întrebător, ci un partener de idei. Avem unul dintre cele mai coerente dialoguri spirituale din ultimii ani, într-un spațiu public în care tocmai dialogul este una dintre carențele societale majore. Parcă vezi, citind, cum sporește gândul din comuna împărtășire. Meditând la episoadele evanghelice, ambii parteneri de idei descriu un traseu spiritual, de împlinire personală. Asta pentru că viața, construită după acest, să-i spun, *principiu al sărbătorii*, străbătând anul în ritmul sărbătorilor liturgice, este o viață articulată, cu sens, dezvăluind splendoarea interioară. „Știți ce cred? Că Dumnezeu ne salvează, paradoxal, prin moarte. Sfârșitul nostru pământesc, departe de a fi o catastrofă, este un dar. Omul în fața morții are șansa unei deșteptări dintr-o viață plină de ispite, de mărunțișuri care îi absorb energiile și îl fac indiferent la calitatea metafizică a existenței./.../ Cumplită este apoi moartea celuilalt, poate mai teribilă decât conștiința propriei pieiri, fiindcă ne lasă mai singuri, mai împuținați la suflet. Însă Domnul ne trimite mesageri care ne luminează drumul spre Emaus. Când ei dispar, rămânem cu Dumnezeul nevăzut care s-a întrupat vremelnice în ei”. Aceste este tonul, de predică autentică. De amintit sunt și cele câteva portrete (în afara membrilor familiei) de prieteni: Olga Greceanu, Liliana Ursu, Ștefan Nenițescu, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt. Episodul evanghelic asupra căruia revine mereu este drumul spre Emaus. Ca un rezumat al vieții fiecăruia dintre noi, cu potecile ei nenumărate, unde Iisus ne merge alături, chiar dacă inima noastră nu-L vede și nu-L cunoaște. „Prezența nevăzută a Celui așteptat”. Din această perspectivă, mărturisirile scriitoarei sunt un exercițiu – îndemn de vedere interioară. „Oare nu suntem pe drumul spre Emaus, cu El, chiar acum, când scriem cartea?”

Spune dna Pillat: „Eu am trăit într-un mediu îmbibat de cultură, la rândul lui și tata trăise alături de părinții lui într-o mare iubire pentru artă. Cărțile, muzica, pictura îți largesc orizontul, însă cultura fără deschidere către mântuire este un lux”. De altfel, una dintre cărțile mai vechi ale domniei sale se numea *Cultura ca interior*. Mereu și mereu această *edificare* lăuntrică. Pentru că o altă perspectivă a cărții este și o înfățișare critică a prezentului, să observ în ce măsură această *saturație* culturală (niciodată îndesulă, nu-i vorba) s-a pierdut, ne lipsește. Nu mai ține de *modelul uman* al recentului. Tema aceasta, a raportului credință – cultură este un alt laitmotiv al cărții. Ni se spune despre Dinu Pillat, de exemplu, că, după ieșirea din închisoare, era atras, ca și prietenul Steinhardt, de perspectiva retragerii din lume, neaplicabilă pentru că evident avea familie la care ținea enorm. Apoi, s-ar fi visat paznicul unei grădini publice.

Găsim în aceste pagini note de mare subtilitate despre prezența *discretă* a lui Dumnezeu, despre cum devine timpul vindecător prin poveste, despre răbdare și îndurare, despre valorizarea

spirituală a suferinței („suferința dă o dimensiune abisală fericirii”), despre veghe la poalele Crucii ș.a.m.d. Povestea – respectiv parabola – este o altă temă a cărții asupra căreia vreau să mă opresc o clipă. Una dintre secvențe este denumită *Parabole și povești vindecătoare*. Știm, după titlul celebru, că există cuvinte bune de mâncat, de vreme ce Cuvântul însuși se oferă pe Sine euharistic în Liturghie. Autoare ea însăși a unor povești (*Invitație la vis. Opt povești vindecătoare*), dna Monica Pillat argumentează, citată de dl. Bănescu, în prefața acelei cărți: „Am scris aceste povești pentru a mă vindeca eu însămi de dorul celor pierdute și m-am jucat cu umbrele până când am putut ieși din nou la liman, unde mă aștepta de mult ignorata frumusețe a clipei prezente”. Prin poveste, timpul distrugător devine vindecător. Regăsim și pe acest palier chestiunea imaginației. Odată cu renaștentista „castrare a imaginarului”, pe care a analizat-o profund Culiianu și care a luat în modernitate chipul dezvrăjirii generalizate, o subtilă transformare antropologică s-a petrecut. Omul a fost livrat (jungian vorbind) unei inevitabile și continue nevroze. „Deraierea privirii noastre de la cer spre pământ” dă scriitoarea diagnosticul. De ea ne vindecă povestă, și interpretării parabolilor de orice fel. Ei apelează partea adâncă din noi, recuperează memoria. „De aceea rolul memoriei este esențial. Din păcate, nu mulți au șansa smulgerii din întunericul uitării Adevărului. Dar sunt trimiși spre noi soli nebănuți care ne oferă semne ce ne pot trezi din apatia existențială, soli care ne pot face să simțim cât de viu și de intens rămâne mesajul lui Hristos, astăzi, la fel ca acum două mii de ani. Depinde de noi să dorim ieșirea din lăncezirea spirituală. Apoi, auzind cuvintele vieții, nu poți să nu îți le reamintești”. În felul acesta, textul evanghelic devine suportul pentru desfășurarea memoriei istorice (a familiei și a societății) și a memoriei hermeneutice. Pentru că și pe aceasta am pierdut-o, aducerea aminte a sensurilor teaurizate în experiența culturală a umanității.

Simplitatea și căldura rostirii dau textului un aer sapiențial, atemporal, din care adevărurile grave în forma trăirii și reflecției ies limpezi. Iată cum este descrisă, de pildă, plecarea celor dragi: „Oamenii iubiți de noi sunt ca niște ferestre prin care luminează dragostea lui Dumnezeu. Ei pot fi, cum am mai spus, mai limpezi și transparentți ori mai opaci în receptivitate, dar Domnul le vorbește și unora și altora, tot timpul. Când cei dragi dispar, rămânem în fața lui Dumnezeu cel nevăzut. Năvăzutul în care se pierd cei plecați dintre noi se îmblânzește, pentru că ei se duc acolo înaintea noastră și ne veghează de sus. Această împreună-veghere face trecerea dintr-un plan în altul mai lină, așa cum Iisus, când a murit și a înviat, a adus fâgăduința că îi va lua la un moment dat și pe ucenici împreună cu El în Împărăția Sa”.

Elita intelectuală trebuia să dispară, rememorează autoarea destinul familiei sale și a celor ca ei după război. Și au dispărut: oamenii, bibliotecile, casele, pianele, monumentele... Dar mai ales a dispărut un anume model uman. Dna Pillat este printre cei rari care-l perpetuează firesc, ca pe un legat. Devenind, la rândul-i, model. „Nu știu dacă putem rata întâlnirea cu Dumnezeu. Nu ne lasă El s-o ratăm”.

#Fakenews, într-o lectură necesară „alfabetizării emoționale”

Adrian Lesenciuc

Alina Bârgăoanu
#Fakenews. Noua cursă a înarmării.
București: Evrika Publishing, 2018

În încercarea de a găsi explicații unor fenomene stranii cu atingere la Uniunea Scriitorilor din România – de pildă, la presupusa excludere a laureatei Nobel Herta Müller din organizație și la valurile de indignare pe care le-a stârnit știrea – am publicat în *Tribuna* un text intitulat *O invenție românească nebrețată: fake news în cultură*. Este adevărat că acel text s-a născut sub influența puternică a unei comunicări a profesorului universitar Alina Bârgăoanu despre „dezinformarea 2.0” (cea realizată pe platformele digitale) și că trimiterele ei interpretative au adus mai multă lumină în înțelegerea unor fenomene aparent stranii care pun în mișcare un întreg angrenaj de emoții ale necunoscătorilor, descompuse, mcdonaldizate în segmente distincte și uniforme („like”; „love”; „haha”; „wow”; „sad”; „angry”). Un asemenea fenomen, alimentat de emoții, nu de adevăr (indiferent cât de vizibil ar fi adevărul și cât de ușor ar deconstrui eșafodajul contestatarilor și virulențelor), conduce nu doar la îndoiala, lipsa de credibilitate a unui segment instituțional, ci și la efecte asupra întregii istorii literare. *Fakenews*, subliniază Alina Bârgăoanu, „încorporează, topesc jumătăți, dacă nu sferturi de adevăr și de fals, de plauzibil și de inventat etc.”. Prin urmare, o înțelegere adecvată a fenomenului dezinformării în noile haine necesită o lucrare bine scrisă, explicită, consistentă și bazată pe adevărurile tari ale faptelor incontestabile, dar lipsită de concluzii rigide, ideologizante. Această carte nu s-a lăsat mult timp așteptată (iar pentru un asemenea subiect „mult timp” e traductibil prin luni).

Cartea Alinei Bârgăoanu, *#Fakenews. Noua cursă a înarmării*, are un uriaș potențial de

viralizare, asemenea recentelor lucrări ale lui N. N. Taleb sau Y. N. Harari, dar, din păcate, marile edituri românești preferă investiția în lucrări purtătoare de conținut ideologic (ceea ce înseamnă un public fidelizat), dar suficient de indigeste (spre exemplu, cărțile lui L. Boia). Autoarea este decan al Facultății de Comunicare și Relații Publice din SNSPA, președinte al Institutului European din România și, din ianuarie 2018, expert al Comisiei Europene în cadrul grupului la nivel înalt pentru combaterea știrilor false și a dezinformării în mediul online. În prezent este afiliată Centrului de Studii Europene al Universității Harvard. Ceea ce face ca lucrarea să poată fi virală este în primul rând tematica extrem-actuală (beneficiind și de o bibliografie pe aceleași coordonate, majoritatea lucrărilor consultate fiind publicate în 2018), proiectată explicativ la nivelul publicului larg, cu lejeritate și umor, cu potențial de monedă socială și cu potențial de a declanșa emoții și vizibilitate prin îmbrăcarea conținutului științific în hainele unei povești cu nuanțe personale: „Am scris această carte cu gândul la Iulia, fiica mea de 13 ani, și la generația căreia îi aparține, argumentează autoarea. (...) Am scris cartea cu speranța că «nativii digitali», «ultimii copii umani» – din România și din alte părți – vor reuși, cu mult ghidaj și cu multă, multă răbdare, să îmbrățișeze lumea digitală”.

Cartea e o rețea cu șase noduri mai importante: *Tehnologia este destin; Noi vs. ei. Metropole digitale și periferii analogice; Noii despoți globali; Dezinformarea 2.0. Dezinformarea de nouă generație; Oamenii nu mai sunt puși în mișcare de alți oameni și Sufrageria digitală*, fiecare deschizând aparent în orizontala rețelei conexiuni spre teme și subteme în care se reflectă, cumva, întreaga arhitectură informațională contemporană. Cu această notă de aparentă lejeritate, adevărurile,

David Leonid Olteanu *Obsesii* (2015/2016), gresie

fundamentate printr-o extrem de solidă arhitectură teoretică (la care se face trimitere de multe ori în subtext – cartea e, în esență, adresată specialiștilor, sub aparența înțelegerii indiferent de nivelul de pregătire în câmpul disciplinar al științelor comunicării), se prezintă cu aura inocenței, ca în *Hainele cele noi ale împăratului*:

„În general, «elita» este cea care dorește schimbarea, care pune sub semnul întrebării statu-quo-ul. De această dată, «elita» se luptă pentru a conserva beneficiile pe care le-a obținut de pe urma globalizării, a liberei circulații, a comerțului liber. Ea nu dorește propriu-zis schimbarea, ci «revenirea» la o perioadă pe care, din punctul ei de vedere, o consideră glorioasă.” (p.74).

Așadar, într-o lume dezorganizată, aiuritoare, în raport cu care „elita” rămâne conservatoare (indiferent dacă ne raportăm la competiția de putere politică, economică sau simbolică), într-o lume a paradoxurilor (un Extremistan din proiecția lui Taleb), păstrarea *establishment*-ului adevărului devine principala provocare. Cum să apelezi la adevăr într-o lume a post-adevărului? Cum să construiești argumente în condițiile în care post-adevărul emoțiilor și credințelor personale modelatoare de opinii publice este mai important decât așezarea temeinică și obiectivă în problemă („Rațiunea nu se viralizează, furia da!” este chiar titlul unui subcapitol al cărții, ilustrativ pentru realitatea iluzorie a post-adevărului acaparator)? Elitele mai întâi, instituțiile mai apoi, cedează în raport cu fluxul de neoprit al reorganizărilor. Așadar, bombardată de variante interpretative, nu întâmplător dirijate în fluxuri controlate la nivelul media clasice (*dezinformarea 1.0*) sau a noilor media (*dezinformarea 2.0*), realitatea însăși se transformă. Devine bulversantă. Contează mai degrabă identitatea dată de afilierea la grup (sau, în cazul nostru, la generația literară, la poziționări în raport cu Uniunea Scriitorilor): „nu contează faptele, ci doar faptele care îmi confirmă mie identitatea”, subliniază Alina Bârgăoanu, ceea ce explică polarizarea imediat după moartea post-modernă a marilor ideologii. În bombardamentul informațional al ultimilor ani, erodarea discursului rațional este o constantă, iar soluția pentru stoparea degradării, ruinerii adevărurilor este minimul consens pe aspectele fundamentale ale societății între elite și public, după cum sugerează Jennifer Kavanagh și Michael D. Rich.

Așadar, într-o lume a algoritmilor generici care influențează alegerile indiferent de domeniu

David Leonid Olteanu

ADN-ARN (1997), tehnică mixtă

– literatura/ viața literară în rețele compensează în acest sens o realitate a așezărilor valorice – adaptarea la fluxurile *newsfeed* („nu te poți scâlde de două ori în același *newsfeed*”, parafrazează ironic Alina Bârgăoanu fundamentul heraclitean) ține loc de ierarhie valorică. În rețeaua orizontală, plată, adâncimea axiologică nu contează. Contează doar afilierea: „fiecare trib îl folosește (n.a. spiritul *fakenews*) la folclorul digital al tribului cu care se află în conflict” (Martinez, 2018, v. p.136 în cartea Alinei Bârgăoanu). Doar că *fakenews* (în traducerea incompletă, neadaptată, de „știri false”) nu sunt întotdeauna false și nici întotdeauna știri:

„Sub umbrela fenomenului de «dezinformare digitală» sau «dezinformare 2.0» intră amestecul, în doze diferite, dintre informațiile adevărate (care pot fi verificate) și cele false, Cu cât dozajul este mai fin, cu atât doza de fals este mai puțin sesizabilă, cu atât este mai greu de semnalat faptul că avem de-a face cu o dezinformare.” (p.138).

Preluând informații din trecut și împachetându-le ca de noutate (cazul Herta Müller este ilustrativ), *influencer*-ii – soldații fideli cauzei în noile forme de terorism simbolic – înlocuiesc liberul arbitru cu algoritmi, abandonează idealul axiomatic al Școlii de la Viena și propun o raportare continuă la fluxul cu care, de multe ori, nici măcar ei nu țin pasul. Rezultatul este o bulversare a întregii societăți, o menținere într-un climat non-comunicant, într-o lume polarizată, lipsită de consens, paralizând funcționalitatea instituțiilor: „atacul la adresa instituțiilor tradiționale de presă se corelează cu atacul la adresa TUTUROR instituțiilor tradiționale ale democrațiilor liberale; se corelează cu puternica retorică anti-sistem, anti-*establishment*, anti-politică, anti-expertiză” (pp.152-153).

„Profețiile” anterioare, selectate în înțelesul parcurgerii cunoașterii în raport cu media clasice (propunerea subtilă a Alinei Bârgăoanu este să înțelegem efectele mass-media ca set de teorii anterioare în raport cu efectele platformelor digitate, „teorii succesive” în înțeles popperian, sau ca set de teorii ale noii paradigme, în înțeles kuhnian), ar fi putut să ne dea de gândit: „nu poți să nu comunici” (P. Watzlawick), „mijlocul este mesajul” (M. McLuhan), „trăim în aceeași lume, dar simțim în lumi diferite” (W. Lippmann), „este nevoie de laicizarea tehnologiei și de umanizarea comunicării” (D. Wolton). Cum, de altfel, primul mijloc de comunicare în masă, cartea, ne-ar fi putut pregăti luând în calcul dezinformarea din preistoria mass-media, cu celebra lucrare *Historiae Dracule Wayda*, publicată în 6 ediții diferite încă în perioada incunabilelor (1445-1500). Dar, din această lume în care rețeaua învinge din nou ierarhia (inclusiv în plan axiologic), în care Gutenberg se poziționează împotriva lui Zuckerberg, ambii fiind vârful de lance ale rețelelor în competiția cu ierarhiile (spre a lua în calcul teoria lui Niall Fergusson), ieșirea sub scut nu se poate face decât prin educație. Mark Zuckerberg amintea în celebra sa audiere de către Senatul american despre o „cursă a înarmării” – afirmație pe care Alina Bârgăoanu o preia și o utilizează în titlu. „Suntem prinși într-un război hibrid, iar terenul de confruntare îl reprezintă atenția noastră, datele noastre personale, emoțiile noastre” (p.194). În această confruntare, totuși, alfabetizarea media nu asigură succesul:

„Sigur că educația, alfabetizarea media, alfabetizarea digitală, alfabetizarea tehnologică ajută în demersurile de a contracara amplul fenomen de «dezinformare 2.0» Dar dacă începem cu utilizatorul final (chiar exprimarea este ușor nefirească),

David Leonid Olteanu *Dialog spațial* (1995), porțelan

este ca și cum am da un Nurofen cuiva care a fost împușcat în cap.” (p. 229).

Alina Bârgăoanu pledează, în cartea sa, pentru o „alfabetizare emoțională”, capabilă să readucă dezbaterea în raportarea ei firească la adevăruri. Pledoaria ei este dublată aici de pledoaria mea: pentru înțelegerea unui fenomen aparent illogic pe care societatea românească polarizată (inclusiv în plan literar) îl resimte pe criterii emoționale și nu valorice este necesar votul de încredere acordat elitelor, consensul pe aspectele fundamentale ale (re)ierarhizării valorilor și, într-adevăr, alfabetizarea. Sub toate aspectele ei, digitală, tehnologică, media, dar mai ales emoțională. Iar această alfabetizare poate începe de aici, de la lectura cărții *#Fakenews. Noua cursă a înarmării*. ■

Urmare din pagina 3

De la Renaștere la Sf. Augustin (XV)

A preluat în același an conducerea Școlii Palatine pe care a păstrat-o, cu mici întreruperi cauzate de două vizite în Anglia, până în anul 796 când se retrage la mănăstirea Sf. Martin din Tours unde va muri cîțiva ani mai târziu.

Alcuin nu va fi un gânditor original dar nu va fi lipsit de harul pedagogic și de capacitatea de a organiza Școala Palatină. Pentru a reuși să structureze rațional cursurile acesteia va apela la scrieri precum cele ale lui Cicero, Boethius, Beda Venerabilul sau Isidor din Sevilla. La Tours, în ultimii ani ai vieții, una din preocupările de bază, pe lângă cele de ordin pedagogic, au fost cele legate de îmbogățirea bibliotecii, în acest scop aducînd de la York o sumedenie de copii ale unor manuscrise. El a fost cel care a revizuit *Vulgata* sau a supravegheat acest lucru, oprind prin cultura sa, mult peste mediul epocii, coruperea textelor sfinte.

În afara Școlii Palatine și a celei din Tours, au mai existat în epocă și alte școli, de mai mică importanță, pe lângă mănăstirile din St. Gall, Corbie și Fulda. Aici școala era structurată pe două nivele, unul fiind dedicat celor care aveau să îmbrățișeze cariera religioasă, *schola claustrii*, și alta pentru tinerii mireni, *schola exterior*, în ciuda faptului că la 871 Ludovic cel Pios decretase că mănăstirile vor organiza școli doar în folos și cu scop strict monahic.

Reîntorcîndu-ne la Școala Palatină, aceasta era organizată într-un mod diferit pe baza scrierilor și viziunii lui Alcuin, întrucît dacă celelalte școli aveau în centrul studiului exclusiv religia și interpretarea acesteia, aici (la Școala Palatină) programa cuprindea, dincolo de studiul și exegeza textelor sacre, studiul artelor liberale, respectiv al gramaticii, retoricii și dialecticii într-un ciclu primar (*Trivium*), dar și al aritmeticii, geometriei, astronomiei și muzicii într-un ciclu secundar numit *Quadrivium*.

De remarcat faptul că logica apărea în manualele lui Alcuin, influențat fiind puternic de Boethius, în timp ce gramatica era predată în baza unor lucrări ale unor autori antici, cum ar fi Smaragdus. E adevărat, în ultimii ani de domnie a lui Charlemagne a început să predea gramatica în Școala Palatină un oarecare Clemens Scotus care a scris o lucrare proprie de gramatică intitulată *Ars grammaticae*. În rest, literatura era predată după Priscian și Donatus.

Rabanus Maurus (aprox. 776 – 856 d.Ch.), personalitate pe care nu o putem omite datorită influenței majore pe care a avut-o în educația din Germania, se află și el cuprins în renașterea carolingiană. Discipol al lui Alcuin acesta a predat în mănăstirea de la Fulda iar în 847 a fost numit arhiepiscop de Mainz. El s-a ocupat cu precădere de educația monahilor editînd în acest scop lucrarea în trei volume intitulată *De Institutione Clericorum*, în trei cărți. Aceste cărți, dincolo de natura lor privind religia și organizarea religioasă mai cuprind și expuneri

privind cele șapte arte liberale. În general, Ranbanus Maurus, la fel ca maestrul său, nu este un autor original, scrieri cum sunt *De rerum naturis* fiind inspirate pînă la plagiat din Isidor din Sevilla, Beda Venerabilul și, ca mai toți autorii vremii, Augustin. El era un mistic profund, toate exegezele sale îndreptîndu-se într-acolo. A fost numit și *Praeceptor Germaniae*, mai ales datorită devoțiunii sale în instruirea clerului.

Ca și concluzie, renașterea carolingiană a fost o perioadă în care Occidentul a început să învețe. Ceea ce s-a realizat cu adevărat a fost o răspîndire și structurare a învățămîntului, a educației teologice și a redescoperirii învățaturii deschise de cele șapte arte liberale. Nu au existat mulți gânditori originali în această perioadă a culturii europene. Totuși, nici secolul IX d.Ch. nu va rămîne fără un metafizician de sorginte platonice care să mențină creativitatea gândirii acestui continent. El a fost Ioan Scotus Eurigena.

(fragment din lucrarea în pregătire *O istorie critică a metafizicii occidentale* vol. III, *De la Sf. Augustin la Renaștere*)

Note

1 *Filosofia în Evul Mediu*, p. 178, Humanitas, București, 1995.

2 Vidi supra, pp. 53 – 55. ■

Scrisul ca amintire a atâtor și atâtor uitări

Alexandru Sfârlea

Ioan F. Pop

Poeme abandonate în cuvinte

Editura Școala Ardeleană, Cluj Napoca, 2018.

Hotărât lucru, cred că poetul Ioan F. Pop – originar din ținutul sălăjean al Valcău-ului de Sus – încearcă să-și submineze „arbitraritatea” de a conlocui, în concretețea poeticității, dimpreună cu ceea ce încearcă să-l sustragă, pe nesimțite, din aceasta: (la o) adică, propensiunea spre cogitațiune *in abstracto*, spre acele spații emergente ale spiritului, cu purități paradigmatică, mustind de sevele paideice ale transcendenței, în care gândurile par plămădite din praf stelar și luminiscente aurifere, ca și cum nu ar fi alcătuite, totuși, din cuvinte. Cred că își percepe (sau vrea să ne convingă că e așa) poezia, ca pe o „Cenușăreasă” de care nu s-a putut lipsi până acuma, cu toate că a persiflat-o și-a umilit-o – încercând să-și innăbușe accesele de duioșie vecine cu straniețea – încă de la primul volum de poeme, intitulat, parcă-n răspăr... histrionic, *Pedale de hârtie* (1994). De atunci a publicat încă șase volume de poezie, iar între-timp a ajuns *dottore* în filozofie, teza de doctorat fiindu-i *Sfântul Augustin – morfologia unei paradigme*, pe lângă alte două cărți de „cogitațiuni și eseuri” și una de *Jurnal aproape închipuit*. Pe coperta a patra a volumului de față, I.F.P. ne atenționează – după ce a mai făcut-o în ultimii câțiva ani – că a încercat oarecum să uite poezia,

dar, zice, „... constat că ea își anexează unele formulări, confiscă unele semnificații, abate traiectoria semantică inițială și schimbă structura fonemică a unor expresii. Se face stăpână pe aproape toate încercările polisemice care bat timide în zărea unei file nescrise. Nedorind (sper) să mă păărăsească de tot, poezia s-a insinuat tacit în textura altor pagini, continuând, oarecum clandestin, să mă scrie ea pe mine.”

Așadar, poetul navighează în arealul poeticității într-un fel de derivă (auto)impusă, recunoscând cu o franchețe impecabil mimată, că, de fapt, la cârma „ambarcațiunii” se află „Cenușăreasă”, cea care „se face stăpână”, iar poetul consimte cu celebritate, aș zice - încercând să uite că, nu demult, o repudiasse și chiar o deferise unor... judecăți estetice ce aduceau la „bara acuzaților” CUVINTELE, da, chiar aceste entități decidente, dar și incidente, în același timp – că ea, „Cenușăreasă” are ultimul cuvânt: „Cineva venea în urma noastră și spunea/ cu o voce stinsă, că totul nu e decât o nebunie a cuvintelor”. Iar mai apoi, poetul recunoaște, într-o fulminantă coincidență cu alter-ego-ul său (semantic) efeminat, poeticeste vorbind, desigur: „eu mi-am trăit aproape tot viitorul la timpul trecut,/ pentru că nu știam nimic despre declinările vieții./ nimeni nu m-a învățat cum se face că verbele/ dau buzna în pagina realității,/ cum se strecoară subiectele chiar și în vis./ nimeni nu m-a lămurit ce-i cu *clipa cea repede*,/ care trece

David Leonid Olteanu

Umbrele albului (2015)

tehnică mixtă

prin noi ca o schijă a nopții./ nu știam nimic despre viața aruncată zilnic ca un rest inutil,/ nici că totul este o poveste nespusă nicicând până la capăt./ nici despre moartea care ne conjugă doar la timpul prezent.” Aici, cum se vede, I.F.P.-ul ia cârma ambarcațiunii poeticești într-o mână sigură și vorbește – de fapt, își exhibă lăuntricitatea – cu un aplomb și cu o dignitate demne de a sta, să zicem, într-o duală umbră, aristotelian-platoniciană – iar „Cenușăreasă” devine ... adjuncta sa. Este clar și indubitabil că Ioan F. Pop este un poet în toată puterea (și puterile) cuvântului (cuvintelor), iar ceea ce spune el despre intenția de a părăsi Poezia, nu înseamnă altceva decât un joc între doi îndrăgostiți, cel mai îndrăgostit fiind – înotând în „piscina” evanescentă a pudicității – chiar „cel care scrie”, cel care se luptă herculean, nu-i așa, pentru a răzbi dincolo de sine și de lume, pentru a-și asuma „proba scrisă a trecerii într-o altă pronunție”.

Se poate spune, pe de altă parte, că în poezia sălăjeanului bihorelizat I.F.P. – dincolo de această confruntare cu „oștirile cuvintelor” în sine, în sinele deliberat ieșit cu pieptul gol în fața pericolului realului impregnat de agresivitate – realitatea *in nuce* a demersului său este mai tot timpul obnubilată – ca la un alt Cioran, cu mască, intrat tiptil și ... făcându-se mic, în piele I.F.P.-iană – de un alt tip de nihilism, încă și mai retractil, poate că și mai surdinizat, aș zice, care scoate la ... înaintare însăși Moartea, în plenitudinea și foamea de alteritate a (simili)recrudescenței sale: „...Doar în albul întins peste acele neîncepturi/ pulsa o contagioasă tăcere./ (...) doar moartea tot scrie un cuvânt/ cu indescifrabilele noastre absențe./ (...) umblu la pas prin măruntaiele viselor/ ca un proaspăt eliberat din mormânt”. Și totuși, după toate aceste încercări de a atinge – livresc-semantic-ontologic, desigur – un fel de apogeu al deceptivității și decompensării psihedelic-auctoriale, Ioan F. Pop spune, la un moment dat: „mi-am chemat ingerul la căpătâi/ și cu o ultimă alintare (da, „alintare”! – n.m. A.S.) i-am cerut doar atât: trăiește-ți viața!/ căci niciodată nu știi când clipa se stinge/ ca o lumânare ce a ars inutil,/ niciodată nu știi când lumea de aici e lumea de dincolo.” Ce deducem noi de aici, dacă am citit *poemele abandonate în cuvinte*? Poate că doar un singur și ineluctabil-imbatabil lucru: că Ioan F. Pop este un poet într-adevăr – chiar dacă, într-o oarecare măsură, tributatar unui „reșapat” nihilism de sorginte cioraniană – inubliabil. La Mulți Ani, tinere sexagenar!

David Leonid Olteanu

Umbrele albului (2015), tehnică mixtă

O carte fabuloasă și științifică despre Maramureș

Irina Lazăr

Nicolae Iuga
Maramureșul - Floarea cu cinci petale
 Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2019

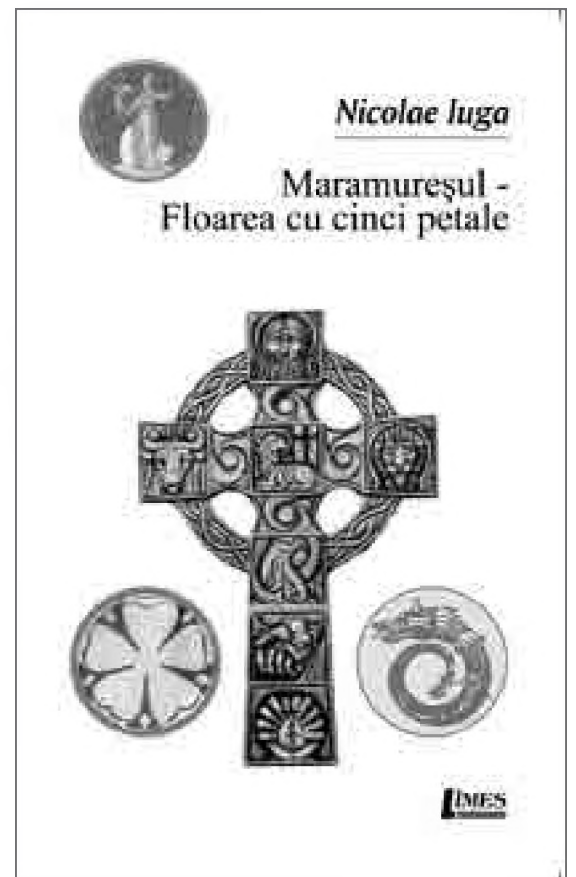
Avem în vedere cartea intitulată *Maramureșul - Floarea cu cinci petale*, de Nicolae Iuga, apărută în 2019 la Editura Limes sub egida Academiei Române, o carte fără precedent în etnografia și istoria zonei, scrisă de un profesor universitar de Istoria filosofiei, maramureșean de felul lui, autorul fiind născut și stabilit în acest ținut atât de interesant sub raportul culturii sale arhaice. Cartea este, după cum o prezintă și editorul Mircea Petean, un splendid eseu despre fețele Maramureșului, cercetate din perspectiva psihologiei inconștientului colectiv, a mitologiei, esoterismului, heraldicii, etnologiei, istoriei și lingvisticii, reușind să compună o imagine caleidoscopică de profunzime a Țării Maramureșului.

Un capitol al cărții abordează arhetipul de natura inconștientului colectiv al lupului dacic, care a lăsat urma adânci în mitologia, folclorul și religia populară a zonei. La strămoșii noștri romani avem, între altele, sărbătoarea numită *lupercalia*, adică „sărbătoarea lupilor”. Lupercul era o divinitate lycamorfa a turmelor și a păstorilor, un fel de conducător al lupilor cu un rol ambiguu, el putea trimite lupii asupra turmelor să le prade, după cum putea și să-i rețină să nu atace turmele. La fel și în creștinismul primitiv din Maramureș și în superstițiile în speță transmise până în secolul XX, Sf. Apostol Andrei (căruia i se atribuie creștinarea populațiilor de pe actualul teritoriu sud-estic al României) este considerat și „Andreiul lupilor”, un duh obscur care poate controla haitele de lupi să nu-i atace pe oameni și să nu atace oile și vitele țăranilor în perioada stabulației de iarnă. De aceea, în Maramureș până în urmă cu câteva decenii,

în seara de Sânandrei (29 noiembrie) grajdurile vitelor și saivanele oilor erau afumate cu tămâie, se spunea un fel de rugăciune către lupi (!), care (normal) nu se găsea în repertoriul creștin curent și pe grinda de sus a ușii grajdului se făcea semnul crucii cu un cărbune. Apoi, din vechime și până azi este prezentă tema onomastică a lupului, adică obiceiul precreeștin ca oamenilor să li se dea la botez în mod frecvent numele de Lupu sau Lupa. În Maramureș, până pe la mijlocul secolului trecut, copiii mici care se îmbolnăveau erau salvați de către părinți nu prin prezentare la medic, ci prin vânzare și răscumpărare rituală, apoi erau re-botezați cu numele de Lupu sau Lupa, după care (se credea) scăpau cu viață din această cauză și deveneau mai rezistenți la boli și erau feriți toată viața de primejdiile de tot felul.

Un alt capitol, care dă și sintagma din titlu „floarea cu cinci petale”, ne prezintă această floare heraldică în calitate de simbol al vieții. În cultura română avem cea mai veche reprezentare a florii cu cinci petale, de altfel cu o formă foarte precisă, pe blazonul lui Bogdan Vodă, element trecut ulterior în stema Moldovei de la Ștefan cel Mare până azi, în poziție dextra în raport cu capul de zimbri. Nicolae Iuga face descoperirea uluitoare că această floare, cu exact această formă, se afla și pe trofee romane, pe armură undeva în dreptul inimii, ultima reprezentare de acest fel existând pe Tropaeum Traiani de la Adamclissi. Autorul nostru, plecând de la sugestii preluate din René Guénon și din Mircea Eliade, explică supraviețuirea acestei imagini arhetipale prin asimilarea ei în creștinism în legătură cu simbolul Crucii, cu reprezentarea vie a Crucii, care este Crucea suprapusă peste Arborele Vieții.

Avem apoi un veritabil tur de erudiție în universul abscons al Diplomelor Maramureșene din secolele al XIV-lea și al XV-lea. Elemente de

civilizație românească în Maramureșul medieval, care era dreptul cutumiar al românilor (*More et Lege Valachorum*) și când intra acesta în conflict cu dreptul regal maghiar al dinastiei angevine, care erau conflictele între nobilii români din Maramureș cu trimișii Regelui, cum erau îmbrăcați și echipați de război strămoșii noștri și multe alte lucruri moarte demult prezentate de către Nicolae Iuga într-un stil deosebit de viu. Un loc aparte îl ocupă aici, cum era și firesc, problema începuturilor scrisului în limba română, celebrele „texte maramureșene” sau „texte rotacizante”. Pe urmele lui Nicolae Iorga și ale acad. Ioan Aurel Pop, autorul nostru pune apariția textelor maramureșene în legătură cu erezia cehului Jan Hus din primele decenii ale sec. al XV-lea și din proximitatea geografică a Maramureșului, potrivit căruia cărțile bisericești trebuie traduse pe limba poporului. În Maramureș exista și o instituție capabilă să facă acest lucru, Mănăstirea de la Peri (azi în dreapta Tisei, în Ucraina), care era stavropighie patriarhală a Constantinoplei încă de la anul 1391. Aici se puteau face inclusiv traduceri din greaca veche în latină, cum s-a făcut cu Gramata Patriarhului ecumenic Antonie al IV-lea, scrisă bineînțeles în limba greacă, dar care trebuia prezentată regelui maghiar în limba latină. Și multe alte considerații despre multe alte dimensiuni ale Maramureșului, cum ar fi reprezentarea infinitului temporal în arta plastică sau despre simbolurile funerare arhaice maramureșene prezente până și în Coloana fără Sfârșit a lui Constantin Brâncuși. Cartea se încheie cu un Glosar, dar nu orice fel de Glosar, ci unul care conține numai arhaisme din Maramureș de origine latină, care sunt de fapt latinisme fosilizate în limbă și care se regăsesc ca atare în cea mai veche traducere a Bibliei în limba latină, cunoscută sub numele de *Biblia Sacra Vulgata*.

Cartea profesorului Nicolae Iuga îmbină surprinzător de bine rigoarea științifică a omului exersat în zona gândirii critice cu intuiția hermeneutului și cu imaginația disciplinată a polihistorului, care face reconstituiri neașteptate de ordinelor arheologiei spirituale.

David Leonid Olteanu

Dialog spațial (1995), porțelan

Un inedit și spectaculos monument Eminescu

Nicolae Sârbu

La prezentarea de la Biblioteca Germană din Reșița spuneam că, în mod semnificativ și surprinzător, această carte despre *Monumentele Mihai Eminescu* apare într-un oraș care, din păcate, nu are nici un monument închinat genialului nostru poet. Dar, în aceeași idee, la finalul întâlnirii noastre, un profesor din sală a conchis că, prin demersul oportun și profesionist al celor doi autori, de acum înainte are și Reșița un astfel de monument. Subliniere îndreptățită, la care aș adăuga precizarea că *Eminescologia* noastră națională ar trebui să țină seama de această realizare, să și-o revendice și eventual să ducă mai departe acest demers.

În anul 2015, Gheorghe Jurma și Erwin Josef Țigla, care deja colaborează rodnic de câțiva ani buni, au editat cu aceeași temă, în seria Eminescu, de la editura *Tim*, o carte ce constituie punctul de plecare pentru performanța de acum. Care consfințește reușita deplină a celui de-al 89-lea titlu tipărit de Asociația Germană de Cultură și Educație a Adulților din Reșița. Avem acum la dispoziție o carte-album mult mai cuprinzătoare, mai consistentă și mai spectaculoasă, inclusiv din punct de vedere al artei tiparului. Desigur, monumentală rămâne, la nivel național, în primul rând, tipărirea, de către Academia Română, a *Caietelor Eminescu*. Și multe din edițiile Eminescu pot primi cu îndreptățire atributul de monumental. Care se cuvine, cred eu, prin concepție, tematică și realizare, și *Albumului Monumentele Mihai Eminescu*, tipărit la editura Banatul Montan, din Reșița.

În preambulul eseistic, cei doi autori reșițeni precizează că nu ambiționează o cartografiere exhaustivă a tuturor monumentelor închinat lui Mihai Eminescu. De altfel, după ce și-au prezentat albumul la Botoșani, în chiar ziua de 15 ianuarie, cei doi autori au sesizat că nu sunt cuprinse o seamă de monumente (cum ar fi cele din județul Vaslui) și că ar fi necesară o nouă ediție, mult mai cuprinzătoare. Fapt evident explicabil – este o inițiativă personală, nu a vreunui centru național de studii! – dar acest lucru nu diminuează cu nimic din meritele demersului cultural al celor doi autori reșițeni.

Așa cum era de așteptat, albumul impresionează în primul rând prin imagine. Prin numărul coplesitor de fotografii, realizate din diferite unghiuri, profesionist, pentru care Erwin Josef Țigla a parcurs mii de kilometri, prin toată țara și peste hotare: Cernăuți, Chișinău, Toracu Mare și Uzdin (din Voivodina), Viena, Munchen. Dar monumente sunt și la Paris, Odesa și Budapesta. De apreciat că monumentele nu sunt privite izolat, ci în ambianța în care sunt amplasate, cu valențe complexe: arhitecturale, plastice, istorice, culturale. Cu explicațiile și informațiile adiacente necesare. Astfel avem în față imagini nu doar frumoase, cât convingătoare din multe puncte de vedere, din: Ipotești (Întregul ansamblu de la Centrul Național), Botoșani, Constanța, Focșani (inclusiv piatra de hotar, de dinaintede Unirea de la 1859), Constanța, Blaj, București etc.

De câte ori e cazul, monumentele Eminescu sunt prezentate alături de cele ale altor personalități: cu Lucian Blaga (la Teatrul din Cluj-Napoca), cu Ovidiu (la Constanța), cu Ion Slavici (la Șiria-Arad),

cu Nicolae Bălcescu și I. L. Caragiale (la Buziaș), cu regele Ferdinand și Damaschin Bojincă (la Oravița), cu Împăratul Traian (la Brăila), cu Miron Costin, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Mihail Sadoveanu și Ion Creangă (în Rotonda Personalităților, din Roman), cu Simion Bărnuțiu (la Zalău), cu Peter Jung și Ștefan Jager (la Jimbolia), cu George Enescu, Constantin Brâncuși, Dinu Lipatti (la Slatina Olt), cu Ion Creangă, I. L. Caragiale, Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu (în Rotonda Scriitorilor, din Cișmigiu). Sau în cimitirul Bellu, unde îi stau în preajmă I. L. Caragiale, George Coșbuc, Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Mircea Nedelciu, Laurențiu Ulici.

În toată această copleșitoare mulțime de imagini diverse și sugestive, a intervenit competența de eminescolog și de editor cu simțământ artistic a lui Gheorghe Jurma. Cel care a asigurat texte informative dense, o paginatie armonioasă. Care a găsit, în primul rând, o structură pliată pe opera și viața marelui poet. Unele capitole poartă chiar titluri din versuri eminesciene: „La steaua care-a răsărit”, „Ai s-aduni Moldova toată”, „De la munte până la mare și la Dunărea albastră”, „Porni Luceafărul. Creșteau în cer a lui aripe”, „Dă orizont nemărginit singurătății mării”. Alte capitole sunt mai explicative: „Cum se apără o graniță”, „Pe drumurile Transilvaniei”, „Banatul și Eminescu”, „Viața, iubirea, moartea și eternitatea”, „Chipul geniului”.

Pentru ca întregul să devină și mai armonios, căpătând o mai mare amplitudine, într-o mai strânsă legătură cu opera eminesciană, albumul este susținut și de câteva poezii reprezentative: „La steaua” (la început), „Numai poetul”, „Mușat și ursitoarele”, „Stelele-n cer”, „Codrul”, „Odă (în metru antic)”, „Mai am un singur dor”, „Luceafărul” (un fragment, în final). Creații lirice care constituie un mod de a reintroduce în ceea ce înseamnă a studia viața, crezul și opera lui Mihai Eminescu. Totul, într-o legătură intimă, firească, atractivă și convingătoare.

Ideea de bază a cărții-album pare să fie extrasă din cuvintele rostite de Octavian Goga în anul 1925, la dezvelirea monumentului de la Sănnicolau Mare: „O graniță se păzește sau cu un corp de armată, sau cu statuia unui poet legată de inimile tuturor”. Pentru că, așa cum vedem în albumul *Monumentele Mihai Eminescu*, România toată este împânzită de busturi, statui, plăci comemorative, nu doar pe granița pe care, cum memorabil sublinia Goga, o apără simbolic. Din locul nașterii, până în Capitală și în sate din celemai îndepărtate, unde aceste însemne culturale majore apar ca o plăcută surpriză, monumentele Eminescu ne apără limba, cultura, ființa națională.

Amintim aici doar câteva. Începând cu placa memorială din Botoșani, care ne spune că: „Pe locul acestei clădiri a fost casa lui Gh. Eminovici, în care s-a născut și (a) copilărit până la vârsta de 4 ani MIHAI EMINESCU”. Tot la Botoșani, monumentul realizat de Ion Georgescu în 1890 a fost mutat pe actualul amplasament din parc abia în 1932. Un bust în ghips datează din anul 1889 și aparține lui Marin Filip, cel care i-a luat masca mortuară în același an.

Prima statuie a lui M. Eminescu a fost ridicată la Galați, în 1911, de sculptorul Frederic Storck. Teiul lui Eminescu, din Copou, este el însuși un monument. Dar în fața lui a fost ridicat, încă din 1934, un bust semnat de Ion Mateescu.

Explicațiile la fotografii ne oferă informații necesare, deseori surprinzătoare, privind paternitatea și încercările prin care au trecut unele monumente. Bustul de la Sănnicolau Mare, primul din Banat, nu-i aparține lui Romul Ladea, cum i l-au atribuit unii. Dar sculptorul bănățean semnează bustul de la Oravița, inaugurat în 1933. În 1934, a fost inaugurat la Oradea, în prezența lui Ion Minulescu și Liviu Rebreanu, un monument realizat de Oscar Han. A fost distrus, după Diktatul de la Viena, în 1940 și refăcut în 1990, de sculptorul Ovidiu Maitec. Cel care a proiectat și statuia din fața Teatrului Național din Cluj, dar semnează, între altele, Statuia Minerului, din Anina. Din păcate, au mai existat și statui vandalizate de... români! La Brăila și la Băile Herculane. O statuie realizată de Milița Pătrașcu a dispărut, pur și simplu!

Printr-un bust pe care scrie „Mica Romă cinstește popasul Luceafărului mai-oct. 1866” și printr-o statuie a lui Mircea Spătaru, este immortalizat sejurul junelui Eminescu la Blaj. Orașul Roșiorii de Vede are trei monumente. La Onești, sculptorul Eremia Costel Grigorescu a ridicat un monument considerat între cele douăzeci cele mai spectaculoase sculpturi din lume! La salina Slănic Moldova, există o statuie în sare! Cartea-album abundă în exemple de acest fel și în date care întregesc pentru noi acest univers eminescian.

O notă aparte merită capitolul „Chipul geniului”. Un adevărat eseu de artă, în care este subliniat faptul că mai toți artiștii noștri mari și-au dorit să facă un monument în care să immortalizeze geniul eminescian. De la Dimitrie Paciurea (care a eșuat!), la Ion Dimitriu-Birlad, Oscar Han, Dumitru Pasima, Oscar Han, Ion Irimescu, Ion Vlasiu, Romul Ladea. Se stăruie, cu argumente ce țin de bibliografia artistului, asupra lui Gheorghe Anghel, pentru care chipul lui Eminescu a fost o obsesie a întregii vieți creatoare. Busturile de la Drobeta-Turnu Severin și Craiova sunt considerate pregătitoare pentru statuia din fața Ateneului Român, considerată o inegalabilă operă de artă.

Voi încheia aceste considerații cu spusele Anei Blandiana: „Atâta timp cât orașele ne vor fi sfințite de statuile lui și tipografiile vor mai purifica ritmic răspândindu-i poemele, putem fi siguri de noi, putem fi siguri că suntem”. Este ceea ce facecartea-album *Monumentele Mihai Eminescu*, excelent editată la Reșița de Gheorghe Jurma și Erwin Josef Țigla. Oferindu-ne, de Ziua Culturii Române, un inedit și spectaculos monument Mihai Eminescu. O frumoasă și convingătoare hartă a spiritualității românești. Care ne spune că suntem și ne ajută să fim.

În siajul Cercului literar sibian

Constantin Cubleșan

A intrat în redacția revistei *Steaua* destul de târziu. După ce își petrecuse ani buni prin câteva școli clujene, apoi metodist la Casa Creației Populare din Cluj. S-a integrat ușor grupului stelist, dar îndeplinind funcții cvasi-administrative. Și totuși, era un poet veritabil

Virgil Nistor s-a născut la Șoimărtin, lângă Sibiu (1922-2017) unde își începe școala primară. Urmează apoi la Făgăraș, Sighișoara, Sibiu, luându-și Bacalaureatul la Blaj, în 1943 când se și înscrie la Facultatea de Medicină a Universității clujene, în paralel și la Facultatea de Litere. Urmează refugiul la Sibiu unde intră în grupul cerchiștilor și își ia licența în Litere (1948), după ce abandonase, între timp, medicina. A publicat versuri în gazete oarecum provinciale – *Lucaefărul* (Sibiu); *Pagini literare* (Turda); *Provincia* (Craiova), *Almanahul literar*, apoi *Steaua* ș.a. – debutând editorial destul de târziu, mai întâi cu o piesă de teatru; abia în 1968 îi apare volumul de poeme *Întoarcerea în anotimp*. De la început s-a dovedit a fi un temperament liric prin excelență: sensibil, nostalgic, iubitor al formulelor clasice, îndăgostit de natură („am ascultat sufletul naturii” – *Inocență*) și de femei frumoase („poet pastelist și erotic” – *Revelație*), evoluând în siajul programatic al Cercului literar sibian pentru revigorarea discursului baladesc, dezvoltând astfel o atmosferă cu irizări fantastice, într-un peisaj insolit, cu personaje ușor hieratice: „S-a răspândit printre matrozi un zvon/ că s-ar ivi din valuri o nălucă/ ce-aluneacă bizară și năucă/ pe marea băntuită de ciclon.// Dar într-o seară fu văzută clar/ când cețurile n-o puteau ascunde/ rotindu-se pe arcul unei unde/ lentila lunii-o prinse în focar.// Săltând pe creste, valul dimpotrivă/ o arunca în golul redeschis/ încât părea că vine din abis/ cu cârma în perpetuuă derivă.// Catargul atârna în părăsire/ ca vela sfâșiată peste bord/ și vânturi evadate din fiord/ jucau în sarturi fluierând subțire.// Un personaj în frac cu o lunetă/ sonda întinsul mărilor placid/ și umbrele pe apă în acid/ îi decupau sinistru siluetă.// Halucinați matrozii pe dună/ stau albi sub luna ca un liliac/ și ochii morți ai omului în frac/ pe unul îl fixează în lunetă.// Apoi un val de undeva ivit/ îi smulge trupul despărțit de clipă/ și-l va purta pe-a apelor aripă/ cu alge-mbălsămat spre infinit” (*Corabia fantomă*).

Efuziunile erotice sunt dominant nostalgice, marcate de gingășie și decantate în muzicalitatea tradițională a sonetului: „Îți mai aduci aminte vitrina cu păpuși/ unde privirăm veseli un ursuleț de lână/ cumiști cum stau copiii ținându-se de mână/ și forfotea mulțimea prin cele două uși.// Creștea-nserarea blândă ca liniștea-n fântână/ și vântul cel șagalnic cu mâinile-n mânuși/ ne mângâia obrazul iar noi stăteam supuși./ De-atunci la fiecare sfârșit de săptămână// când mă cuprinde dorul de chipul tău blajin/ în taină la vitrina cu jucării revin/ și caut cu ardoare imaginea zglobie// pe sticla de mătase la micul magazin/ căci sufletu-mi păstrează ca o vitrină vie/ iubirea ta curată – ciudată jucărie” (*Vitrina*). Nu părea să aibă nimic în comun cu orgoliul steliștilor în a moderniza

prozodia propunând notația frustă, trăirea *intimistă* a freneziei actualității diurne, dar tocmai această indiferență, ca să nu spun repulsie, față de tezismul proletcultist și de metoda realismului socialist, îl recomanda ca pe un coechipier fidel în a dăruii literaturii liberul zbor spre orizonturi estetizante. Confratern cu natura, scrie meditații existențiale în tonalitățile oarecum baconskyene ale contemplației afective În așteptarea toamnei pe dealuri mai veghez/ și văd cum suptă raza străbate prin ciorchine/ sau cum se rumenește o coajă peste miez/ iar lângă stupi se pare tăifăsuiesc albine,// prin miriști ciugulește semințe câte-un graur/ cu degete lugi vântul mai pipăie porumbul/ simțind sub învelișuri aceiași dinți de aur/ și luna cu sfială își lustruiește bumbul,// livezile în iarbă aruncă poame cum/ copiii mingi la țintă într-o febrilă joacă/ și undeva-n văzduhuri cu aripe de fum/ cocorii strânși în unghiuri spre orizonturi pleacă [...] din munți pânđește iarna ca un bandit parșiv/ problema ce se pune ar fi de-a-i smulge șișul/ căci practic fie vorba la modul reflexiv/ nu văd nici o speranță de-a trece povârnișul” (*Pastel până la ultia strcfă*). E meditativ; se înfioară odată cu căderea decorului în anotimp, el însuși având astfel revelația clipelor ce trec odată cu înaintarea în vârstă: „Ne descompunem firesc în figuri geometrice/ ivit fiecare sub axa unei noi simetrii/ probabil curând vom fi niște oglinzi paralele/ cu focare identice unde ne vom reîntâlni/ cuprinși împreună în proaspete miezuri/ de fluxul luminii schimbat în culori/ pipăim cu antene abstracte rarefiatele spații/ prin care cădea-vom sub forma unor ninsori” (În proaspete miezuri).

Cu timpul poezia sa tinde spre un soi de tezism tematic, evocându-și copilăria („Aș vrea să mai văd zăpezile din copilărie/ doamne, cum puteau fi atât de albe acele zăpezi/ și fulgii în loc să cadă zburau ca puful de păpădie/ încât se scuturau arginturi nemaivăzute-n livezi” – *Pretext la un itinerar*), pentru ca în pandant să închipuie finaluri

David Leonid Olteanu Cilindri dinamici (2005), argilă

Virgil Nistor

apocaliptice, la modă, de altfel, sub amenințarea dezagregărilor atomice, viziuni grotești, macabre („Cei morți pe nisipuri blânzi/ sub raze de soare ca-n giulgiuri/ și jur împrejur-le corbii rotind/ și ochii sticloși încă vie privirea/ și mâinile fără putere crispate/ și buzele arse de sete informe/ și trupuri coloane răzlețe de oase/ confuze însemne în trecerea lor” – *Spectre*), poetizându-și stările depresive ale unei claustrai, ale unei singurătăți autoimpuse, retras metaforic în anonimul vegetal al naturii ca în cochilia unui melc: „Mă preling prin iarbă și n-aude nimeni/ e drept că abia mă mișc între doi copaci/ dar asta pentru că privesc ore întregi/ cum aleargă universul bezmetic împrejur [...] între mine și rest am cochilia de calcar/ opacă și nepenetrantă la zgomot [...] în lume ies dacă-mi convine ambianța/ pândind răbdător la rădăcina vreunei plante/ până nu mai aud răsunet de copite” (*Melcul*).

Cu timpul mimează intelectualizarea și abstractizarea verbului, căutând formule de modernizare în consens cu mai tinerii confrăți, exercițiu ce nu-i slujește. Se pierde vibrația autentică și discursul primește rezonanțe de contrafăcut: „Ca orice ecuație/ suntem incluși în perimetrul/ dintre cunoscut și necunoscut/ vom încerca să revenim/ cu obstinția celui învins/ mereu spre una din limite” (*Arpegiu în surdină*). El rămâne totuși același cultivator discret al baladei, în rezonanțe gotice, precum Doinaș, evadând la rândul-i din diurn, pentru a lua metaforic urma unor vânători fabuloase, ireale: „Plecasem în zori într-un grup de abili vânători/ doar eu animat de aceeași absurdă candoare [...] deasupra copacilor păsări zburau în cerc/ seduse de spațiu în conul acela magnetic [...] am tras în fragilele trupuri frenetic/ pădurea era ca un câmp odios de măcel/ candidale păsări căzuseră albe în stoluri [...] de fapt vânătoarea fusese un simplu trucaj/ mimată perfect să-mi creeze confuzii/ deci nici o mirare că eu ca un biet inocent/ făcusem prăpăd cu propriile mele iluzii” (*Hipnoză*).

Figurant de elită în anturajul stelist, Virgil Nistor rămâne, aproape uitat azi, poetul elegantelor evaziuni prozodice, din timpul unor comandamente presant tematice de care părea degajat întru totul.

Din coasta scriitorului s-a întrupat Eva

Geo Vasile

Născut la Paris în 1960, Simon Liberati, după studii la Sorbona, s-a dedicat jurnalismului. Ca prozator a debutat în 2004 cu romanul *Anthologie des apparitions*, căruia i-au urmat alte opt volume, fie romane, fie biografii. A fost distins cu Prix de Flore în 2009 pentru proza *L'Hyper Justine* și cu Prix Femina în 2011 pentru biografia actriței americane Jayne Mansfield, un sex symbol al anilor '50-'60, moarte într-un cumplit accident la doar 34 de ani.

Mai amintim și eseuri precum cele *113 études de littérature romantique*, 2015, precum și romanele *Eva*, 2016, *California girls*, 2017. *Les rameaux noirs*, 2017, este un autoportret biografic, iar *Les violettes de l'avenue Foch*, 2017, un volum de interviuri și medalioane cu personaje și personalități din cele mai diverse domenii – de la cantautoarea și actrița Carla Bruni la romancierul Jean-Pierre Léaud sau papa Benedict XVI.

Când doi supraviețuitori ai unei epoci scliptoare și totodată toxice (deceniul 1975 -1985, să zicem) se întâlnesc, ei se recunosc. Cu riscul de a se antrena în coborârea în infern pentru a mia oară. Mai rar ca îmbinarea a două nuanțe de negru să dea lumină. Această a doua opțiune le-a fost dată totuși lui Simon Liberati și Evei Ionesco. Sex, droguri și muzică pop. Amândoi sunt foste păsări de noapte, părtași la jocurile interlope și ai unui fel de a trăi pe buza prăpastiei și a sinuciderii.

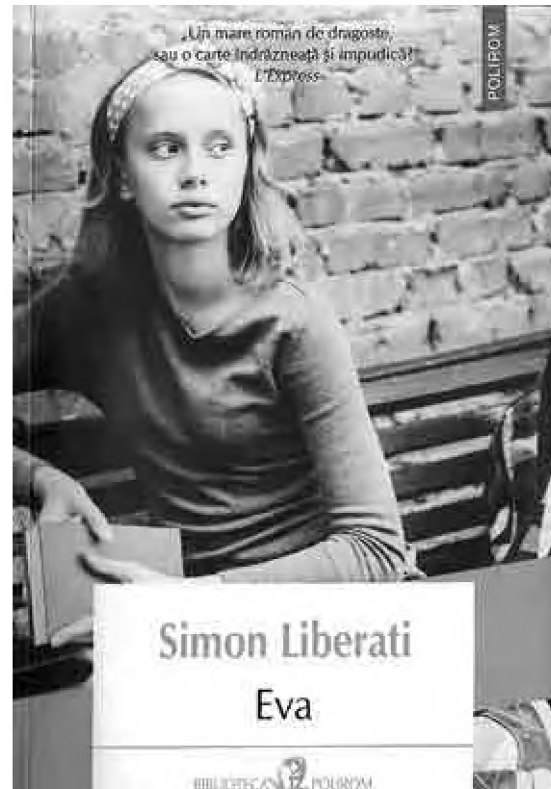
El este jurnalist, a condus *Cosmopolitan*, dar și scriitor, are la activ biografia lui Jayne Mansfield, ea este o actriță, realizatoare și cunoscută cu precădere pentru faptul că a fost încă de la 4 ani modelul mamei sale, fotografatul Irina Ionesco. Vreme de șapte ani, Eva a pozat opt luni din 12, o ședință pe săptămână, în aranjamente scenice morbide, erotice și totodată kitsch, mercantile, perverse, de fapt pornografice.

Povestea scandaloză a acestei colaborări împotriva naturii este de altfel subiectul filmului *My*

little princess pe care Eva l-a realizat în 2011. Irina este magistral interpretată de Isabelle Huppert, în toată nebunia și perversitatea ei. De-atunci Eva a intentat un proces împotriva mamei sale, pe care l-a câștigat. Simon Liberati a urmărit afacerea cu deosebită atenție. Își amintește că hazardul i-a scos-o-n cale pe micuța sa zână pe când avea doar 13 ani: era deja o femeie. El avea 19, dar nu era decât un puști. Acea "sirenă a anilor 1950" despre care ai fi crezut că e "desenată de un pictor de bălci", îi va inspira de altfel un personaj-cheie din primul său roman, ce apare sub numele de *Marina*.

Atunci când se reîntâlnesc, treizeci și cinci de ani mai târziu, fiecare își vede în celălalt sufletul geamăn. Carburantul iubirii ce-i străbate le oferă o cură de bucurie biunivocă: nimic nu-i va mai despărți, nici presentimentul unei legături periculoase, sub zodia grației divine și totodată a pierzaniei, nici crizele și nici literatura. În ce fel Simon Liberati, un dandy scriitor, discipol al lui Gérard de Nerval și Joris-Karl Huysmans, prix de Flore, 2004, pentru *Anthologie des apparitions*, poate accepta să-și reprime febrila inspirație creatoare și să-și abandoneze libertatea într-o viață conjugală clasică? Făcând din această iubire necondiționată un roman (*Eva*, Editura Polirom, 2016, 200 p., traducere impecabilă și note de Mădălin Roșioru), căci Eva este o operă de artă aparte, subiectul s-a impus de la sine scriitorului îndrăgostit și fascinat. În această carte ce poartă nimbul misterului, Simon Liberati își cerne pasiunea pentru două ființe: Eva-femeia și Eva-copila. Această dualitate îl vrăjește, efigia fiecăreia se topește și se afișează alternativ precum cele două fețe ale Gemenilor, semnul astrologic al Evei.

Eva nu este numai o metresă, o femeie din carne și sânge, cu "obraji pronunțați și rotunzi", "cu brațe de măcelăreasă" și nici doar o realizatoare care știe la perfecție ce vrea când vine vorba de viitorul său film, de pildă, *Une jeunesse dorée*. Ea

este o apariție, un înger blond sau o diavoliță ce se pretinde a fi purificată de vechile sale vicii. Așadar o convertită în termeni religioși, și mai ales o zână "ivită de pe altă lume".

Pentru Simon Liberati care, ca și ea, a cunoscut anii de la clubul de noapte *Palace*, inaugurat în 1978, a frecventat aceeași faună, tipologii gen Paquitaqui, Edwige Gruss, "efemeră regină a punk-iștilor", Jean-Jacques Schuhl, Ingrid Caven, Yves Adrien sau Christian Louboutin, Eva întrupează o fantasmă absolută. Simbol al unei epoci supraevaluate, mașină de propulsie înapoi în timp, ea este deasemeni fantasma prohibită, cea a micuței copile erotizate la maximum, cea ocrotită și totodată molestată, cea de care se are grijă făcând-o să sufere.

Ne putem întreba dacă eroina, deja victimă a voinței discreționare și a perversității proprii mame ce-a aruncat-o drept pradă miilor de priviri concupiscente, va găsi o formă de uitare care să-i permită regăsirea de sine sub proiectoare, de data aceasta generoase și conștiente de ființa iubită.

În acest tip special de anchetă, autorul ni se dezvăluie în paralel cu subiectul romanului său, compozit, sofisticat, cu împrumuturi remarcabile din lexicul vizionarului și al miraculosului mistic. Într-o ramă multidecenală a artelor fără frontieră, el îmbină eseu cu ficțiunea și documentarul. De ce ne îndrăgostim, care sunt ingredientele fizice, imaginare, chimice, necesare unei alchimii reușite? Dincolo de portretul Evei, Simon Liberati face elogiul Absolutului și al Credinței cvasi religioase în iubire.

Eva este înainte de toate un roman de dragoste. Așadar, nu era vorba să spui pur și simplu *te iubesc*, ci de a accepta în adâncul intimității proprii să-l iubești pe celălalt, adică să nu mai faci diferența între soarta celuilalt și propria ta soartă. Ceea ce înseamnă să te angajezi în întregime, să renunți la orice eschivă. Însă Simon Liberati nu era pregătit, căci el, care credea în literatură, îi jurase credință, și acest legământ, acest cote "comunist" care tindea spre sublim în general, se simțea lezat de preferința pentru o femeie, singulara Eva, poetica și romanescă Eva. Ei bine, singura ieșire din această dilemă pentru Liberati nu era alta decât cea de a face din obiectul iubirii o carte. Zis și făcut.

David Leonid Olteanu

Adam și Eva (2017), gresie

Ionuț Țene

David Leonid Olteanu

Traietorie (2014), porțelan raku

Tristețe

O tristețe de fildeș s-a lăsat peste oraș
Măinile noastre au devenit de piatră
iar sângele a înghețat buzele clipei

și buchetele de flori își plâng rădăcinile

Ziua este o crăiasă de zăpadă
care joacă inima de gheață a unui băiat sculptat
în porticul catedralei din piața prin care înoată
peștii memoriei

Despărțirea de ape!

Apele au plecat din oraș năvalnic cum stepa de pe
copitele cailor
A rămas praful și pulberea pe străzile pietruite ale
memoriei

Izvoarele sunt secate de întrebări, iar florile și
parcurile s-au dezgolit de uitare

Oamenii au devenit un fel de cumpene din vechi
timpuri uscate
Roțile au moștenit mașini împotmolite în nisip
Sânii au uitat demult să mai fie udați de șoapte și
lacrimi

doar strada în care locuia trecutul a rătăcit o carte
de povești
din amintirile lui făt-frumos când citeau umbrele
„Tinerețe fără bătrânețe”

Rupestră

Nespuse ierburi din poveri
ne-ndreaptă căile amare
precum pelinul din zăpezi
și sângele ciutelor vânațe

Nespuse clipe de priveghi
se toarce calea-n potecile frânte
și noi mai stăm pe blânde ierni
în viața ce n-a fost să învie

nespuse sunt de șoapte tainele
și cresc cum buruienile-n memorii
noi ne-am născut să pierdem zorii

și tu să pleci frângând mătâni
cu meteori prelinși din zodii

nespuse vorbe spulberate de august
când cad luceferi fără glorie
și plaja spală mărilor pustii
ștergând pe fire de nisip corăbii
desenul vânătorii de iluzii
o inimă ce gustă rodii

nespuse sunt de gânduri prinse-n arcuiri
ce spumegă crepuscul prin roadele târzii

Era să fie

Poetul s-a întâlnit cu filosoful
Total întâmplător
pe strada brumată de melancolia unei toamne
târzii

Deși se cunoșteau doar din cărțile de joc ale
memoriei
ce le făcea feste tot mai des s-au recunoscut
imediat
după pașii grei ai amintirii uitate

S-au oprit sfios și atins cum Titanicul de un
aisberg

Filosoful a încercat să convingă o metaforă
că „era să fie” poetul,
dragostea unui izvor pentru ulciorul spart al
inimii
o revărsare a mirării peste degetele Domnului
peste sufletul unor oameni sculptați din cel mai
bun pământ,
care „ar fi posibil să fie”
pe drumul pe care s-au întâlnit poetul și filosoful
unde întrebarea vorbea despre o poveste de viață
care nu a fost să fie

Floare de colț

Floarea din fața porții s-a uscat
cum lacrima obrazul nepăsării
cum inflorescența stânca uitării

Trecătorul nu și-a mai întors privirea spre petalele clipei
iar mâinile tale nu au mai plivit frumusețea

S-a ofilit singură cum toamna melancolia târzie
Fără să vadă nimeni scipirea din adierea ochilor
unui parfum scump
ca durerea unei amintiri
– o păpădie spulberată de colbul unei nopți polare

Florea a rămas doar memoria necunoscutului
un desen pe retina unui pictor al tristeții
unde singurătatea și veșnicia nu se sfârșește

Urcarea

Se aude cum bate depărtarea ecoul,
inima muntelui
clopot otrăvit de singurătate și izvoare secate

Doar tu, melancolie, urci rocile uitării fără să
asiguri oboseala tristă a timpului

A sosit vrerea ca înălțimea să-și lase barbă și plete,
să recunoască truda și îmbrățișarea florii de colț

Ca lupul flămând ceasul mușcă zăpușala vieții
și brazii se lasă tăiați de trădarea trecerii.

Tot mai des și greu genunchii tremură urcarea

Acolo sus, în aerul febril al gheții, crăiasa zăpezii
așteaptă răbdarea
Norul uscat de amintirea lacrimii,
ultima cupă de cucută cu dragoste a filosofului
Socrate

Trecerea

Florile nu mai înfloresc ca altădată
Pietrele nu mai vorbesc cum o făceau odată
Cuvintele nu mai desenează mirări pe privirea
muntelui
Nici zăpada nu mai este așa de albă
Și nici pe vârf amintirea nu mai vrea să urce

A îmbobocit primăvara în palma ta de ghiocel
Ziua are rădăcinile zdrențuite de echinox
Nimic nu mai este ca altădată
Întrebările și-au luat rucsacuri de bolovani în
spinare
și trec pieziș valea sâmbetei
Acolo unde a rămas memoria să moară de sete
lângă steagul ce vântură dorul de ducă
și uscăciunea izvorul cu apă vie
din care marinarii îndrăzneți nu se mai satură
de cerul unui ochi albastru care s-a stins de mult
în scumiera unde cocorii și-au făcut cuib
O amintire frumoasă
Să nu fi o frunză supărată pe copac
Un izvor de seră care se întoarce la rădăcini

Brațele unei păduri nu te pot atinge
Nici fiarele sălbatice nu odihnesc vânătoarea
sub umbra stufoasă de taină a ochilor tăi

Și nici liniștea dimineții nu mai este ce-a fost

De la tine a rămas doar zborul măiestrei
din ansamblu lui Brâncuși
Și tristețea care așteaptă singură poarta sărutului
la masa tăcerii

unde porumbeii ciugulesc vorbe și raze de soare
cu priviri de lupi

Marea invizibilă (XIV)

Nicolae Iliescu

— Suntem generația televizorului, Guriță, dar nu ne-am născut toți cu obiectul în casă. Părinții noștri aveau radioul: tata și nenea Sterie aveau radioul Pionier, Pioneer-ul american localizat; la hotel, la Mangalia, în primii ani păstrători de amintiri funcționa în camere stația de radioficare, cu ora, după-amiaza. Chestia asta a fost prezentă, hăt, până prin anii studenției, când împreună cu Horia Tabacu făceam emisiuni pentru difuzat în cămine, la difuzor, în „Grozăvești” și „6 Martie”. Iar primele televizoare naționale aveau cifre, E 47-110, căci înainte erau rusești, Rubin și Temp 6, în timp ce radiourile autohtone produse la „Electronica” aveau alte denumiri, *Darclée 3* de exemplu, cu pick-up. Și, povești pe care nu le mai știu generațiile actuale, consumul de televizor era un act social-cultural, iar aparatul în sine era o mobilă, cu masa adiacentă. Emisiunile erau urmărirea precum casetele video, în sufragerie, cu întreaga familie și cu vecinii aferenți. Și emisiunile erau fie filme, fie teatru filmat, fie desene animate cu figuri din plastilină, „Povestiri din Rumelia”, fie reportaje-eseu, fie transmisii în direct, sportive sau varietăți cu public, cu Ima Sumak, alb-negru. Apoi au poposit lecțiile de la tele-școală, cea mai bună și serioasă emisiune a televiziunii noastre, „Tele-enciclopedia”, împănată cu memorabilele voci ale Mariane Zaharescu, ale lui Dinu Ianculescu și Florian „Moțu” Pittiș, precum și ancheta jurnalistică „Reflector”. Pe vremea aia televizorul era alb-negru și programul era prezentat de câte o crainică vajnică și puțin actriță, care îți intra în casă ca membru de familie. Sigur că astăzi nu se mai poartă așa ceva, prezentatorii au devenit moderatori, din păcate de-o prostie incalculabilă – nu știu carte, nu se pregătesc, nu au un desfășurător, nu au dicție, nu au spontaneitate, nu știu să scrie și în general sunt analfabeți funcționali. Sanda Țăranu era și va rămâne și acum emblema TVR-ului. Uitați-vă, stimați telespectatori, și la ce șefi a avut instituția după 1990: un academician, Răzvan Theodorescu, apoi Paul Everac, în ciuda lipsei de fotogenie, un scriitor și un bun gazetar, pe urmă Stere Gulea, pe care nu l-am suferit niciodată și am și scris-o, un regizor totuși, chiar și Hadji-Culea, mai de mâna a treia spre a șaptea, dar și asta notabil, mă rog, nu neglijabil complet. Au mai fost câțiva vechi amici până când am ajuns la fundul sacului, un securache de nota 6, o provincială din fabrica de salturi săltărețe pe saltele moldovenești – ca pârjoalele! – scoasă de un șpicher sportiv local, iar acum un fel de secretară-dactilografă. Desigur, în societatea postmodernă șeful nu trebuie să fie o personalitate, ci un simplu manager, un fel de director executiv. Lui i se prescriu comenzi și trebuie să le îndeplinească. Fața politică a lucrurilor a luat prim-planul formativ-informativ. Însăși informația este dată pe canal fie subliminal, fie împachetată în poleiala simplei propagande. Acum pe față, direct, fără nicio rușine. De altfel, scăderea vertiginosă a calității oamenilor aleși sau priponiți în funcții de vizibilitate a scăzut vertiginos, în general și în particular, de la vlădică până la opincă, din sistemul academic până în cel școlar și preșcolar. Familia aia veche, poate și tradițională pe alocuri cum zice fistichiu o reclamă ușor șugubeață, dar

idioată avea grijă de noi, de alimentația noastră, de lecțiile noastre, ne supraveghea la joacă și chiar – uneori exagerat – ne supraveghea și anturajul. Suntem, cred, țara cu reclamele cele mai infantile din Europa, sper ca albanezii să fie oleacă mai serioși, că la bulgari nu ne mai uităm, suntem europeni, ce mai încolo! Bulgarii, care au avut și ei la o adică tot dinastie nemțească, tot un Ferdinand și care, după ce ne-au administrat o bătaie strașnică la Turtucaia, au mai ocupat și Capșa!

— Coane, dar alde Marghiloman sau Titu Maiorescu, să zicem, or fi fost altfel?

— Nu cred, dar atunci nu exista televiziune, nici măcar întunecimea singuratică a radioului. Am citit undeva o pildă dată de un chinez, firește, un meseriaș care îi spunea nobilului de-l chema se să-i repare oarece că toate cărțile sunt moarte, fiindcă autorii lor nu mai trăiesc și nu mai pot să-ți spună ce-au vrut să scrie în ele. Parlamentul australian a adoptat prin anul 2 000 o lege care dădea acces liber la toate informațiile administrației. Așadar informația nu mai este proprietatea Statului, devine bun public și el, Statul, își justifică astfel comportamentul și își asumă responsabilitatea actelor sale.

— Eu am citit altceva, extrem de adevărat.” Genotipul cultural s-a modificat și ne vine greu să acceptăm asta. Oamenii vor citi tot mai puțin.

David Leonid Olteanu

Galaxie (2017), sticlă, metal

Funcția asta a lecturii va fi luată probabil de alte sisteme simbolice. Tot aceiași oameni vor analiza tot mai puțin, bazându-se pe stereotipele cognitive căpătate în copilărie și adolescență (ce-ai învățat în școală e bun învățat, restul e vorbărie). Capacitatea de reflecție va scădea în favoarea timpului în care acționăm. Dorința ca alții să ia hotărâri pentru noi va crește pentru că lumea va fi tot mai opacă, mai greu de înțeles și atunci alții vor trebui să o înțeleagă și să o catalogheze în locul nostru. Omul viitorului va fi repetitive și de aceea nu va iubi originalitatea, ci popularitatea. Numărul și nu unicul este cel care va decide locul unui om în societate (numărul banilor, al cunoștințelor, ba chiar și al like-urilor de pe rețelele de socializare). Nu vom ști să ne asigurăm supraviețuirea (sub cinci la sută din noi se ocupă cu agricultura), altfel decât prin ucidere (să crești animale de companie e numai un efect collateral și de lipsă de prieteni, principalul motiv pentru care creștem animale este pentru a le mânca). Florarii vor fi muncitorii de la abatoarele botanice. Vom fi tot mai puțin curioși și tot mai mult preocupați de senzații, plăceri care să ne facă să plutim deasupra realității (droguri, sex, mâncare abundentă, băuturi, țigări, furii, îndrăgostiri peste noapte). Toate ne vor duce la un comportament pe care nici noi nu-l vom mai putea explica dar îl vom scuza permanent. Autocritica va fi înlocuită cu o lăudăroșenie defensivă maximă. Va apărea fenomenul izolării. În fața altor oameni, în fața altor fapte, în fața ecranului, în fața tabletei. Care reia de fapt tăblițele din Sumer, dar la ce distanță cogbitică! În curând, realitatea imediată nu va mai fi important, ci numai cea mediată și prelucrată în mediile de informare. Cu cât mai departe se va afla strada, cu atât mai vastă va fi privirea din fața ecranelor. Probabil că până nu dai de fund nu ai cum să începi să te ridici spre suprafață.”

— Cine spune astea toate, că parcă sunt gândurile noastre?

— Un prieten, Dan Stoica, de șade în inima Imperiului, la Viena. Imperiile, chiar dacă se restrâng, se retrag în sine, ca stelele alea care se ghemuiesc înlăuntrul lor, ca găurile negre, își măresc masa.

— Și accelerația?

— Și. Măcar ca emblemă. Cine nu dă concert la Viena, cine nu cântă pe-acolo, nu există în muzică. Așa mai sunt se pare și Moscova și Leningrad, actualmente revenit la Sankt Petersburg. Ca în modă, Parisul sau Milano, ca-n artă, New Yorkul, ca-n teatru, Londra și Edinbourg, ca-n vodevil, Berlinul, ca-n film, Coasta de Azur, Venezia sau Los Angeles, orașele alea înșorite unde poți crește iluzii și vin bun, că amândouă au nevoie de soare din abundență.

— „Omul vorbește singur când devine cărunț”.

— Ce-i asta, o maximă?

— Îmi pare rău, îmi aminteam cu voce tare. Cred că da, o maximă pescuită din vreo carte de poezie. „Pescuită”, cum scriau toți autorii de romane polițiste: „Căpitanul Sacâz pescui o țigară din pachetul de pe masă”. Mă gândesc că meseria istoricului este să reconstituie convingător o secvență de evenimente, să le aranjeze în mișcare și să se ne spună că așa arăta lumea de atunci. Sigur, el face un fel de dare de seamă și de statistică.

— Și se ocupă de învingători. Literatura ar trebui să se ocupe de învinși.

— Năiță, iote chiar așa ai putea termina cartea. Ca o piesă rock.

Lucruri mici (III)

Ioana Scoruș

Concursul Național de Proză „Ioan Slavici”, 2018
Premiul II, secțiunea Proză scurtă

Dacă mă întrebi, nu știu să-ți spun ce e frumusețea, dar știu s-o recunosc, mai ales acolo unde nu mulți o văd. Știu, sunt îngâmfat, dar știu ce spun. După ce toate conceptele de frumusețe au fost golite de sens de imbecilitatea umană, nu ne-a mai rămas decât s-o găsim fiecare, după chipul și asemănarea noastră. Iar acolo unde-o zărim sub un chip nou, s-o asimilăm cu speranța că ne va spori. Chiar în dimineața asta, mergând spre bazin, am văzut o femeie în față la Chanel. Dacă înțelegi diferența dintre Chanel și Louboutin – ce vrei mai simplu de-atât? -, mai ai o șansă pe lumea asta. Dacă nu, faci parte din ăia 99%. Femeia stătea în față la Chanel și privea pierdută nu vitrina, ci scenariul care se desfășura în visul pe care mintea ei îl plăsmuia. Purta niște pantofi vechi, din piele gri, cu toc de cinci centimetri, cu siguranță cumpărați de la un *second hand* cu haine de firmă. Pardesiul îi era la fel de vechi, dintr-o stofă de calitate excelentă, un pardesiu clasic englezesc care acum 30 de ani făcea culmea modei londoneze. De-a lungul picioarelor atârna o poșetă verde smarald, Czarina, tot din piele, din anii '60. O eșarfă ușoară din lână subțire, bleu, completa o imagine desăvârșită, chit că ponosită. Dar nu doar frumusețea întregului vetust m-a făcut să mă opresc la colțul străzii pentru a o privi, ci mai ales ținuta ei. O mândrie plină de modestie, înțelegi ce spun? Genul acela *rarissim* de femeie extrem de conștientă de valoarea ei. Nu cred că m-aș înșela dacă aș spune că probabil era o profesionișă a lecturii, care-și topise tinerețea în Platon și Aristotel și în literatura clasică. Știi, tipul ăsta de femeie te înspăimântă cu frumusețea pe care o emană, care nu are nimic a face cu frumusețea fizică și care tocmai de aceea este și mai frumoasă. Pentru că o astfel de femeie, dincolo de faptul că este femeie, știe și că simplul fapt de a fi femeie poartă în sine un soi de... Gândul ăsta mi-a fost curmat când mi-am mutat privirea de la frumoasa femeie ponosit îmbrăcată la vitrină. Vitrina unui magazin Chanel este orice altceva numai o vitrină nu. Există intrarea în magazin și, în lateralele ușii, pe panourile din lemn masiv care țin locul vitrinei este o fantă prin care, din locul de unde eram, vedeam perfect o parte din interior. Ceea ce mi se vădea privirii, însă, nu era nici chipul vreunei vânzătoare, nici vreun manechin din plastic îmbrăcat într-o ținută din ultima colecție, ci un tablou. Mai precis, o bucătică minusculă din decorul magazinului. L-am recunoscut. O dată ce l-ai văzut, nu-l mai uiți niciodată. Efectul minții care se străduiește să uite o imagine se dovedește a fi contrar intenției. Cu cât te străduiești mai mult, cu atât ți se întipărește mai adânc în memorie. Descoperi că ții minte nu doar întregul, ci și detalii de care te îndoiești că le-ai privit cu atenție vreodată astfel încât memoria să le înmagazineze. Iar acolo unde realitatea se fisurează, mintea umple golurile, refăcând întregul. *Proiectând bucăți de sine*. Pe peretele din fundal al magazinului, printre splendorile care cu siguranță se etalau privirii celui ce pătrundea prin ușa masivă din lemn, stătea agățată monstruoasa operă a lui Hans Holbein cel Tânăr, *Christos în mormânt*. Da, exact, tabloul care

pe Dostoievski l-a afectat atât mult. Da, tabloul care stătea agățat și deasupra ușii lui Rogojin și căruia oamenii epocii îi dădeau interpretări care azi nu mai sunt valabile pentru că azi nimeni nu mai cade pe gânduri. Și chiar de-ar fi dispus cineva să cadă pe gânduri, nu mai are instrumentele necesare interogării simbolurilor unor astfel de creații. Da, exact același tablou cu care crescusem deasupra capului, bizară alegere a mamei mele pentru un dormitor de copil. Îmi devenise atât de familiar încât nici nu-l mai vedeam. Inițial, m-a uluit să descopăr acest tablou într-un magazin Chanel. Apoi, mi s-a părut o alegere genială. Femeia, femeia aceea ponosită și rafinată, oprită ca o stană de piatră în față la Chanel și pierdută în reveria ei era însuși Christos-ul din tablou. Statuia înfățișând Cunoașterea, asta era frumusețea aia de femeie cu poșeta ei din piele din anii 60 și cu aerul ei de om destrămat de contemporaneitate. Dar tot El era și Eve a mea aflată, deocamdată, în etapa ei de înflorire pe care eu eram cel ales s-o duc la desăvârșire. Și, până la urmă, și eu eram Christ-ul înțepenit, cu gura deschisă, ca în fața a ceva ce nu poate fi gândit: eu privind-o pe Eve. Cu toate astea, crede-mă, nu eu am inventat-o nici pe femeia-statuaie, nici pe Eve. Ele ar exista și în lipsa mea și sper să existe atâta cât lumea va exista.

Între timp, am uitat ce voiam să spun. Unui bărbat de 50 de ani lucrurile astea i se întâmplă din ce în ce mai des. A, da, știu, voiam să spun câte ceva despre incredibila poveste a Evei, despre care până acum nu am spus mai nimic. În realitate, lucrurile erau cu mult mai cumplite și chiar nu aveam o soluție pentru problemele ei, dar trebuia s-o fac să creadă exact pe dos. Am reușit, așa cum am reușit și cu tine. Apoi, am hrănit-o. Cu brânza cu mușci, cu brânza de capră, cu salamul picant, cu *mousse*-ul de ciocolată, cu vinul ăla demential. Vinul. Cred că asta a fost problema. O luase puțin razna. Mi-am spus că am reușit o minune. În bucătăria mea intrase o fată de 19 ani distrusă, care verbalizase, limpede, că vrea să se sinucidă. În trei ore era ca nouă. Vinul a smintit lucrurile. Sigur despre vin a fost vorba. De unde era să știu? Mă simțeam dator, știi? Eve rușise să-mi dea un nou sens în viață iar eu am fost atât de imbecil încât să cred că poate fi adevărat. Numai că Eve mă idolatriza și, cu toate că o știam, nu o simțeam. Nimic din comportamentul ei nu-mi dădea de înțeles că mă transformase în zeu. Nici măcar când a început cu „prea aproape”, „prea departe”, „prea la stânga”, „prea în afară” nu m-am prins. Voia să-mi facă o fotografie cu telefonul dar trebuia să prindă în cadru și tabloul de lângă bibliotecă. Ai ghicit? O reproducere după *Christos în mormânt*. Era la al treilea pahar de vin și devenise volubilă. Mi-am zis hai, să-i fac hatârul, apoi, când va adormi, voi lua telefonul și voi șterge fotografia. Era clar că urma să adoarmă curând, pe canapea. Dar nu-i convenea nici una din pozițiile în care mă așezam pentru fotografie. Insista atât de mult și nu pricepeam de ce. S-a enervat. Am luat loc lângă ea, s-o liniștesc. Era absurd. Era doar o nenorocită de fotografie. Și atunci i-am văzut privirea, dar tot n-am înțeles. Și nervoasă fiind era cumplit de frumoasă. Frumusețea în exces paralizază. Orbește. Devii insensibil la tot ce este sub pragul ei iar Eve, cum bine știi, era un apogeu. Atunci, în clipele

mele de paralizie s-a întâmplat. Cuțitul de unt. Îi unsesem felia de pâine. Nu știu când l-a luat. Mi l-a înfipt în marele croitor, până la femur. Vreo câteva secunde nu am reacționat, apoi am văzut sângele și roind, scurgându-se pe canapea. Abia atunci am simțit o durere atroce. O priveam îngrozit în timp ce ea mă privea la fel de îngrozită. Simțeam cum țeasta mi se dezintegrează. Ceea ce se întâmplase era de necrezut. Eram șocat. Șocul atenuează durerea. Am luat cordonul halatului de baie, l-am legat deasupra rănii și am strâns tare. Între timp, Eve s-a volatilizat. Dacă n-ar fi fost farfuria cu resturile de mâncare și paharele de vin aș fi putut crede că doar am visat. Am condus până la spital. Medicul care m-a cusut s-a prins. I-am spus că voi merge la poliție să depun plângere. L-am mințit. Cum poți depune plângere împotriva frumuseții? Mi-a făcut o injecție, mi-a dat o pastilă mare, roșie, mi-a dat rețetă pentru antibiotic. Am ajuns acasă epuizat.

Apoi, brusc, încercând să-mi pun ordine-n mințe, mi-am amintit că spusese ceva despre diagnostic. Știu că am refuzat s-o cred, m-am gândit că face parte din strategie. Zicea că tocmai aflase că suferă de schizofrenie. În dimineața aia aflase. Luase deja primele două doze din tratament. Nu avea voie să bea. Am refuzat complet informația. I-am ascultat povestea. Era coerentă, valabilă, așa încât nu am înțeles corect mesajul. Eve nu era distrusă pentru că se certase cu maică-sa, ci pentru că îi fusese pus un diagnostic psihotic. *Asta* era cumplit, nicidecum lipsa banilor pentru continuarea studiilor. Am stat toată noaptea cu ochii pe pereți, gândindu-mă la Eve și la tot ce se întâmplase. Picioarul mă durea, dar anestezicul își făcea treaba. Mi-am amintit tulburarea pe care am simțit-o, obstacolul care stătea între discursul ei și înțelegerea mea și faptul că nu mi explicam despre ce e vorba. Credeam că e vorba despre frumusețe, dar acum înțelegeam: era vorba despre boală. Schizofrenia. Idealizarea frumuseții ei anula realitatea. Era un conflict pe care nu îl putusem gestiona. Ce este schizofrenia? E atunci când nu știi dacă gândurile din mintea ta sunt ale tale sau ale altuia. Știu, e greu de înțeles. Îți poți imagina așa ceva? Îți poți închipui cum e să nu știi unde te sfârșești tu și unde începe celălalt? Te poți imagina fără granițe, fără limite care să te pună la adăpost de lume? Își poți imagina cam câtă suferință suferă un om care nu este acoperit cu piele? Carne vie. Așa e și frumusețea: te absoarbe în ea însăși, dându-ți senzația că tu ești cel care ai încorporat-o. Devii carne vie. Frumusețea doare.

Cum? Spui că asta nu are nimic de-a face cu frumusețea? Că asta se numește adicție și că adicția este o boală? Cum ar putea fi frumusețea o boală? Despre ce vorbești? Spui că fac o confuzie între a asimila și a fi asimilat? Despre ce vorbim? Bătrâne, te-ai smintit? Dacă am făcut vreo confuzie, asta a fost când am crezut că Eve se află sub controlul meu. De fapt, eu eram cel aflat sub controlul ei. De ce cred că s-a întâmplat asta? La naiba, doar ți-am spus, probabil că Eve obnubila realitatea, anulându-mi apărările. Țeseam plasa, înțelegi? Plasa în care urma s-o prind definitiv, în care urma să devină a mea. Nu poți rata așa ceva. Să ți-o descriu pe Eve? O, așa ceva nu se poate. Dacă nu ai experiența frumuseții absolute, nu ai cum căpăta percepția ei, oricât ți-aș descrie-o. Bine, voi încerca, de dragul prieteniei noastre. Înaltă cam la 1,70, păr castaniu, buclat, piele de culoarea caramelelor cu lapte, ochi verzi, de un verde intens. Hai să zicem cam la 58 kg. Buze pline, gură frumos desenată, nas cărn, care face încrețituri la bază atunci când zâmbeste. Despre ochii migdalați am spus? N-am spus. Ce tot spui acolo, cum adică parcă ți-aș descrie-o pe

mama, ești nebun? Spui că asta este descrierea pe care i-am făcut-o, mai demult, mamei? Mă îndoiesc, nu văd asemănarea. Poate doar în culoarea părului și a lungimii lui. Și culoarea ochilor, da, ai dreptate. Dacă îmi amintesc fotografia pe care ți-am dat-o acum 20 de ani? Habar n-am. Ai păstrat-o? Ia s-o vedem, hai, scoate-o la iveală. Aha, despre asta e vorba... Păi, asta este Eve! Dar cum puteam să-ți dau fotografia ei acum 20 de ani când eu n-o cunosc pe Eve doar câteva luni? S-o întorc pe dos, spui. Țsta e scrisul meu. Da, ai dreptate, aici scrie că în fotografie e mama, dar așa ceva nu se poate, asta e Eve! Mă pui pe gânduri. Unul dintre noi face o confuzie majoră. Nu știu ce să mai cred. În fotografie o văd pe Eve, dar dacă o întorc pe dos, scrisul meu zice că e mama. Ce facem noi aici, bătrâne? Încerci să mă faci de cap?

Știi ce m-a obsedat întotdeauna? Buricul lui Christos din tabloul lui Holbein. Buricul acela erect al unui mort. Ai observat detaliul ăsta? E ca și cum ar fi un organ viu. Dacă decupezi din desen abdomenul, vei vedea că ceea ce rămâne este imaginea unui sân cu sfârcul întărit. Un sân excitat. Un sân erect. Un sân falic. Ce este un sân, bătrâne? Este ceea ce dă viață pruncului, hrănindu-l. Și ce este un buric? Este cicatricea cordonului ombilical. Este simbolul și dovada unei legături întrerupte. Și ce este cordonul ombilical? Este ceea ce ta hrănea până să fii desprins de trupul mamei. Înțelegi? Buricul este un sân și sânul este un buric. Dar cum poate un mort să aibă un buric erect? Cum poate un mort să privească cu ochi limpezi capacul propriului mormânt? Cum poate un mort să aibă musculatura încordată, ca și cum ar fi viu? Ce dracu vrea să spună tabloul ăla, bătrâne, mă dumi-rești? Nu e acolo o întregă schizofrenie? Hai să-ți spun ce cred eu: cred că tabloul înfățișează nu trupul lui Christos mort, ci Femeia. Femeia e viața și moartea. Iar mormântul din tablou nu e mormânt, e spațiul agoniei, spațiul în care Femeia este prizonieră. Nu cumva prin tocmai faptul de a-ți da viață, îți dă și moartea? De-aici agonia, de la a nu le putea separa una de alta. De-aici senzația mea că trupul din tablou este desprins de cap. Chipul arată agonia Femeii care nu poate separa viața de moartea pruncului pe care-l naște, așa încât își separă trupul de cap - clivaj l-ai numi tu, da, știu, un mekansim de apărare al eului - pentru a ține cele două probleme separate. Ele sunt ireconciliabile, și dacă nu le poate rezolva, atunci procedează la o separare mentală. Cred că asta redă pictorul, rezolvarea conflictului printr-un clivaj. Da, cred că d-asta mă obsedează tabloul ăsta, cu care am crescut deasupra capului. Vrei să spui că a aduce tabloul din copilărie, din casa-n care-am crescut în propria-mi casă este ca și cum aș fi luat-o pe mama cu mine? Că ăsta a fost felul meu de a nu mă fi separat de ea? Pare coerent ce zici, dar ce au a face toate astea cu Eve, îmi spui? Oh, bătrâne, sunt un dobitoc! Eve, Eve, Eve... Eva!

Ce îmi mai amintesc este că am închis lumina de la baie și oglinda a dispărut, înghițită de-ntuneric, cu tot cu lucrurile alea mici, cu tot cu clama din sidef uitată pe masa din bucătărie, toate lucrurile alea mici adunate-ntr-o imagine care-a fost înghițită ca de-un mormânt. Apoi, m-am dus și m-am culcat.

Scriitorul Teodor Tanco și-a început călătoria înspre ceruri

Iuliu-Marius Morariu

În data de 28 martie a anului curent, cu mai puțin de o lună înainte de a împlini 94 de ani, scriitorul clujean cu origini bistrițene Teodor Tanco și-a început călătoria spre ceruri. Născut la data de 22 aprilie 1925, juristul, istoricul, criticul literar, dramaturgul și memorialistul Teodor Tanco, a avut o viață marcată atât de succese, cât și de probleme, suferințe sau aspecte de-a dreptul tumultuoase.

După finalizarea studiilor secundare, începute la Năsăud și continuate la Bistrița și Blaj, va absolvi facultatea de Drept a universității din Cluj, în anul 1950. Va deveni doctor în același domeniu un sfert de veac mai târziu, cu o teză de doctorat intitulată *Sociologia dreptului în opera lui Eugeniu Speranția*. În paralel cu activitatea juridică și cu cea didactică (căci a fost pentru o vreme lector la Institutul Pedagogic Clujean), a publicat și o serie de volume de literatură, istorie literară, istorie locală sau memorialistică.

Ca scriitor, Teodor Tanco a scos din negura uitării chipurile unor personalități importante din istoria zonei Năsăudului, pe baza documentelor arhivistice și a pauperei istoriografii consistente (a se vedea: *Virtus Romana Rediviva*, I-VII (1974-1997), *Lumea transilvană a lui Ion Creangă*, (1989), *Dicționar literar 1639-1997 al județului Bistrița-Năsăud* (1998), *Despre Liviu Rebreanu* (2001), *Pagini alese din istoria Monorului*, *Virtus Romana Rediviva* (2001), *Istoria presei din județul Bistrița-Năsăud* (2004). Ca autor de opere literare și dramaturg (prin lucrări precum: *Cui îi bate inima* (1970), *Soldați fără arme* (1973), *Trilogie transilvană* (1985), *Prea tineri pentru amintiri* (1987), *Fana* (1995), *Studenta* (1995), a dat viață unor personaje inspirate din lumea satului românesc năsăudean și trecutul grăniceresc năsăudean, sau a încercat să readucă în atenție panegiricul în vreme ce, ca memorialist (a se vedea: *Oameni în*

halat vișiniu (1968), *Jurnalul unui scriitor candidat independent în parlament* (1992), *Basarabia, numele tău e Maria!* (1992, reeditată și îmbunătățită în 1994 și 2013), *Cândva mă voi întoarce acasă* (2006), *Vară canadiană* (2007), a prezentat aspecte privitoare la activismul său pro-românesc, manifestat în efectuarea mai multor călătorii peste hotare, conferințe sau acțiuni cu caracter politic. De asemenea, a scris texte memorialistice cu caracter polemic sau ce conțin prezentarea activității sale politice. Pentru opera sa vastă a beneficiat de aprecierea publicului cititor și a criticii vreme de mai multe decenii și a fost premiat de instituții prestigioase precum Academia Română sau Uniunea Scriitorilor, al cărei membru a fost. Periodice precum *Tribuna* (Cluj-Napoca), *Steaua* (Cluj-Napoca), *Virtus Romana Rediviva* (Cluj-Napoca), *Astra blăjeană* (Blaj), *Revista Română* (Iași), *Studii și cercetări etnoculturale* (Bistrița), *Orizonturi literare* (Bistrița, unde a debutat) sau *Arhiva Someșană* (Năsăud) i-au găzduit cu recurență textele, iar autori cunoscuți din diferite arealuri de cercetare l-au citat, recenzat și uneori discutat.

La aproape un veac de existență, Teodor Tanco lasă în urmă o moștenire constând în aproape 50 de volume, între care se distinge cu certitudine seria de șapte volume intitulată *Virtus Romana Rediviva*, prefațată de academicianul Ștefan Pascu, câteva sute de articole, un muzeu la Monor (a cărui locație se găsește în casa sa părintească) și o imagine puternică în sufletele celor care l-au cunoscut. Drum bun spre ceruri, maestre!

David Leonid Olteanu ADN-ARN (1997), tehnică mixtă

Constantin Zărnescu – 70

Omul și scriitorul

Eugen Cojocaru

Sărbătoritul nostru, la 70 de ani, merită mai mult decât un portret „standard” cu enumerarea meritelor culturale. Scriitorul „naturalizat” ardelean e printre pușinii creatori care sunt și se comporta așa cum cer în exemplara lor creație. Constantin Zărnescu s-a născut pe meleaguri oltene, la 24 martie 1949, în localitatea Zărnești/Vâlcea și a devenit un redevabil prozator, dramaturg și publicist, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj. Cetățean de onoare al municipiului Râmnicu-Vâlcea, a terminat liceul la Horezu, în acea zonă mitică a unei vechi tradiții de cultură și civilizație, care a dat multe figuri emblematice în istoria noastră. Studiile universitare îl aduc la Cluj, căruia îi va rămâne fidel toată viața. Debută în 1971, student, la revista clujeană *Tribuna*, în redacția căreia va fi cooptat imediat după absolvire, în 1972.

Se lansează fulminant obținând Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor pentru romanul *Clodi primus* (1974) – roman auto-introspectiv al adolescenței și tinereții, stil căruia îi rămâne fidel în proză, ulterior publicând, pe aceeași „tematică”, romanele: *Meda, mireasa lumii* (1979) și *Teii înfloresc pentru Irina* (1992). Începe seria de cercetări asupra moștenirii Brâncuși (Ministerul Culturii îi oferă Premiul Brâncuși în 2015) cu *Aforismele și textele lui Brâncuși* (1980), dar surprinde lumea teatrală autohtonă și internațională cu o dramă originală și profundă: *Regina Iocasta* (1986), pusă în scenă, cu succes, și în străinătate. Iată ce scrie Thierry Voisin, Președinte al *Observateur des Arts*, în Caietul-program la Festivalul Teatrelor Europene – Grenoble-Avignon, în 2003: „O premieră în Franța... nici un dramaturg n-a fost atras de suferințele Reginei Iocasta, mamă, iubită și soție a eroului Oedip rege! Constantin Zărnescu a reparat această injustiție, oferind un alt punct de vedere și o altă iluminare a acestei legende universale”. Mai semnalăm romanele *Ieșirea la mare* (1986) și *1 Decembrie 1918 - Ziua zilelor* (2002), despre care Constantin Cubleșan scrie: „Izbândă

epică a atâtor și atâtor ani de documentări, pe care i-a topit în pasta densă a unui discurs narativ plin de înțelesuri etnice și de poezie epică, autentică”. Iată un alt mare om de cultură oltean cucerit de „planeta” Transilvania, alături de Horia Bădescu. Eminentul scriitor Miko Erwin îl caracterizează pertinent, schițându-i un indirect potret sui-generis: „Mă cucerește prin cărțile sale înaripate, ce m-au transportat în lumea visului, a sufletului, a griji și speranței pentru lume și om. M-a învăluit cu poezia puternică și genială a *Reginei Iocasta*” (*Tribuna Ardealului*, 1994).

Preiau ștabela pentru a vorbi de un generos suflet și ales spirit, care a fost un bun prieten pentru colegi și un mentor apropiat pentru mai tinerii în căutare de adevăr și sprijin în acele vremuri tulburi, dar eferescente și catalizatoare pentru creatori. L-am cunoscut în anul doi de facultate, student la Litere, în 1984, și irump frumoase amintiri legate de boema de la cafeneaua Arizona, cu *tribuniștii* mai „tineri” printre noi: Marcel Constantin Runcanu, Tudor Dumitru Savu și Titi, mi-a zis să-i spun, Zărnescu. Cel mai activ era el! Zilnic petreceam, aici, ore în șir și pot afirma că „frații de spirit&suflet” erau Marcel și Titi. Vorbeam despre orice, fără temeri, ponderea fiind cultura, salvarea ei și a noastră prin și cu ea! Schimbam ultimele noutăți aflate la Radio Europa Liberă, cu atenția cuvenită cine era cu noi – pe vremea aceea cultura însemna foarte mult. Câteodată eram la Pescarul, mai rar la Conti (acolo eram serile, cu alți prieteni, cu Nea Mitru Fărcaș ascultând *Semnal M-ul* lui Iuliu Merca) unde ne *vodcăiam* să „înfrumusețăm” peisajul... În general, ne „aghezmuiam” la redacție, unde apărea câte un „peștișor de aur” cu necesara sticlă – eram destui amatori, așa că nu era pericol de „înece bahic”! Anii '84-'89: discuțiile „sincroniste” interne și externe pe o filieră bine pusă la punct – citeam *Libération*, *Washington Post*, *New York Times*, *Le canard enchené*, *Le Monde* etc. plus cărți interzise, fără să mai menționez revistele noastre culturale

Constantin Zărnescu

de bună ținută, îndrăznețe de multe ori (la care nu ajungea, din păcate, oricine), care, și ele, erau pe măsură: filosofie, literatură, democrație, libertate, teatru, balet, film, istorie, revoluții, orânduiri, noutăți politice în lume... Chiar „concursuri” cine scrie „cea mai bună povestire”, în două zile, după o „întâmplare dată” (în „juriu” și Titi cu Marcel), flirturi, nunți chiar... Rememorez, cu încântare: eram cu ei „La varice” (mese în picioare), tactică perversă a „mili-securității” spre a ne obliga să stăm puțin, însă au subestimat capacitatea noastră de rezistență. Cineva deschide ușa cu piciorul și intră cu mireasa în brațe... Călin Nemeș cu prietena: „Venim direct de la Primărie, ne-am căsătorit acum! Voi sunteți familia mea, la *Arizona* ne-am cunoscut, e normal să o trec pragul, aici e casa noastră!”. Chiote, bucurie mare, luăm șampanie, coniac, pișcoturi de la Alimentara și gata Masa de nuntă!

Integru și generos, căutător permanent de Adevăr, Bine și Frumos, ca demn urmaș al culturii de excelență a vechilor greci, Constantin Zărnescu participă entuziast la Revoluția clujeană din Decembrie 1989, după care strânge, cu acribie și muncă asiduă, o imensă documentație în exemplarul volum de mărturie *Revoluția Română din 17-22 decembrie 1989 – Cluj-Napoca* (2005, reeditare 2006): „Am fost și am văzut! Am memorat și am trăit! Secunda (și scânteia) sfântă, istorică, cea care a ars, a concentrat și a unit toate conștiințele atât de îndelung umilite a fost, după Timșoara, mai întâi la Cluj”. Acesta este *omul*, dincolo de opera sa de mare valoare și calitate umană: generos, cald, altruist, mentor și sprijin al tinerilor confrăți (ceea ce nu e prea des întâlnit!), ca un erou elen întrupat în timpurile noastre.

Să ne trăiești mulți ani tot așa, prietene drag, Titi Zărnescu!

Constantin Zărnescu s-a născut în 24 martie 1949 în Lăpușata, jud. Vâlcea. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1972). Debut absolut în revista *Tribuna* (1971), în redacția căreia este angajat de la terminarea facultății până la pensionare. S-a afirmat ca prozator, dramaturg și publicist.

Volume publicate: *Clodi Primus* (roman, 1974, Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din România); *Meda, mireasa lumii* (roman, 1979); *Aforismele și textele lui Brâncuși* (1980, urmat de alte șase reeditări); *Regina Iocasta* (teatru, 1981; Premieră absolută la Teatrul Național din Târgu Mureș, 1991; Premiera internațională la Festivalul Teatrelor Europene din Sudul Franței: Grenoble, Avignon și Marsilia, 2003; Premiul de dramaturgie la Festivalul Național „I. L. Caragiale”, București, 1991; încă trei reeditări; piesa a fost tradusă în: franceză, engleză, rusă, germană); *Ieșirea la mare* (roman, 1984); *Teii înfloresc pentru Irina* (roman, 1992); *Să nu te lași scris* (O nuvelă cu români sudici aflați sub ocupație habsburgică, 1993); *Brâncuși, cioplitorul în duh* (Antologie din gândirea lui C. Brâncuși pentru elevi și adolescenți, în colaborare cu Ștefan Stăiculescu, 2001); *Brâncuși și Transilvania* (eseuri, 2001); *Brâncuși și civilizația imaginii* (O sinteză asupra civilizației „ochiului” în plastica revoluționară a sec. XX, 2002); *Ziua Zilelor* (roman, 2002; încă patru reeditări); *Principele Vlad Dracula, Doctor Faustus și Machiavelli* (Trei viziuni despre Puterea politică în Renașterea europeană, 2002); *Dracula în Carpați* (operă dramatică, 2003); *Patimile lui Dracula* (Narațiunile universale despre Vlad Dracula Țepeș din 20 de limbi, 2004; reeditare în 2017); *Revoluția Română din 17-22 Decembrie 1989 la Cluj-Napoca* (2005; încă două reeditări); *Proverbele românilor* (antologie, 2006; reeditată în 2007); *Codul operei lui Brâncuși* (eseuri, 2007); *Țara lui Urmuz. Urmuzland* (roman, 2014); *Romanul sorgintei noastre* (Un roman-reportaj audiovizual și nonconvențional despre „Roma Madre de la Nosta Sorginte”, dedicat Centenarului Unirii Tuturor Românilor; sub tipar).

Veneția voievozilor noștri

Constantin Zărnescu

Scriu aceste rânduri, stând pe o banchetă de piață, în piațeta San Marco, în vechea „Republică” a Veneției, cu câteva zile înainte de aniversarea a 150 de ani de la *Unificarea Națiunii italiene* (2 iunie 1861-2 iunie 2011). Seara, în faimoasa Piață a Campanilei, am asistat la repetiții, până spre noapte, cu actori ai istoriei (soldați italieni, „carbonari”, habsburgi, drapele, zgomote de puști, fum și chiar și un cal alb), văzându-i urmărinduse, până spre instituția multiseculară a *Arhivelor* venețiene, reconstruite de Napoelon, unde aveam să cercetez și celebra scrisoare a lui Ștefan cel Mare, către Dogele Pietro Mocenigo, din ianuarie 1478, despre a treia înscăunare a lui Vlad Drăcula Țepeș. Este din aceeași perioadă cu scrisoarea către sași (5 ianuarie 1477, în care roagă să i se dea de știre „dacă nu cumva i sa întâmplat vreun mare rău ilustrului nostru frate Dracula, în Valachia Mare” („Magni fici Ladislaus, fratre nostro, in magna Wallachya”).

În *Uniunea Europeană*, de azi, observăm țări care nu își mai aniversează cu *vizibilitate și fast* (sau altele, ce își aniversează dar decorativ-discret), independența, unitatea, integritatea, ca Neam, Vatră, Patrie, Națiune ș.a.

Știm că strămoșul acestei idei cardinale este „poporul cel fânt al lui Israel”, în vreme ce *tabelele de legi* ale lui Moise rămân *arhetipul* proclamațiilor, textelor, programelor de guvernare și constituțiilor unor popoare – într-o adevăr, pace, mântuire, justiție. Călătorind, iată, prin Italia contemporană, am mai observat că omagierea (sfințirea) *unității* ei nu a scăzut, vreo clipă, deși putem cita istorici care susțin că *unitatea și ideea de Națiune a țărilor din U.E.* ar trebui *reprimare*, împinse spre discreție și decorativ, ori chiar spre uitare, în fața conceptelor de fragmentarism politic, grupuri etnice, comunități, naționalități, etnii, minorități etc. (Merită să menționez că am văzut și parada revoluționarilor de la 1848, la Bardolino (Lago di Garda), tot ornamentaldecorativă; dar cu o vibrantă muzică!...)

Spre onoarea ei de moștenitoare directă a romanității (latinității) și Creștinătății, Italia nu a încetat,

niciodată, să își elogieze „*sancta unitate*”, realizată, prin secole, cu sacrificii ieșite din comun, idee, repetăm *cardinală*, în *Istoria Universală*, teoretizată, filosofic, pentru întâia oară, în cartea *PRINCIPELE*, a florentinului Nicolo Machiavelli (alături de conceptul de „*armată națională*”).

Am amintit, în detalii, în volumul nostru *FATIMILE LUI DRACULA* (Ed. „Cartimpex”, Cluj-Napoca, 2003), că între *faptele, acțiunile, experiențele* lui Vlad Țepeș și *concepțiile* lui Machiavelli există profunde apropieri, similitudini, ori „*coincidențe de epocă*” ce ia făcut pe istoricii americani Raymond McNally și Radu Florescu să l numească pe Vlad Dracula „*discipol al lui Machiavelli*”!

Nu e deloc straniu că, atât Țepeș, cât și Ștefan cel Mare utilizează, în relațiile lor diplomatice cu Matyas Rex, Polonia sau Republica Veneția „*famuli*” (călugăriprelați) italieni, creștini catolici: unul e Vladislaus (Ladislaus), celălalt, în cazul lui Ștefan, e „*bărbatul Martin*” (care duce scrisoarea voievodului Modovei spre Dogele Mocenigo), la Veneția. Încă din zorii *Renașterii*, ajungând până la Constantin Brâncoveanu (cu secretarul său, Antonio Maria del Qiaro) și ajungând până la Cuza și Carol I, *nunții*, diplomații, secretarii *latini* (italieni), nu sunt numai susținătorii ideii de „*propaganda fide*” (preluată de reprezentanții Școlii Ardelene și elogiată până la un Mircea Eliade), ci anunță *trezirea și veghea* generațiilor *Unirii Românilor*; ei sunt „*strămoși*” ai ideii de *independență (integritate)*, libertate, fraternitate, *uniune și, apoi – Națiune; și a orientării* noastre către *Civilizația Occidentului European*.

Cele dintâi *texte scrise*, cu caracter „*diplomatic*”, „*de cancelarie*”, le întâlnim în vremea celei de a treia domnie a principelui Vlad Dracula Țepeș. Și sunt trei scrisori, trimise germanilor din Ardeal (Sibiu și Brașov). Reconciliinduse cu sașii, el, *Vlad Dracula*, le spune, pe 7 octombrie 1476: „*Să vă fie slobode vămile, după vechiul legământ, din timpurile lui Mircea Voievod Basarab Bătrânul și până în zilele Părintelui meu. Să cumpărați, slobози și volnici, tot ce vă trebuie și tot ce veți voi!*”.

Sau:

„*Mi sa închinat Toată Țara!... Și toți boierii! Va slobozit Dumnezeu Drumurile, pretutindeni; și pe la Rucăr și pe la Prahova și pe la Teleajen; și pe la Buzău*” – astfel le scrie Țepeș tot germanilor din Transilvania, la 27 noiembrie 1476.

Iată, însă, și cel mai important *textdocument* dictat vreodată de Vlad Dracula Țepeș secretarului său, din 8 noiembrie 1476, trimis tot către germanii din Transilvania (Brașov): „*Lam înfrânt pe dușmanul nostru! Va slobozit Dumnezeu calea! Veniți cu pâine!... Veniți cu maifă și vă hrăniți!... Căci a făcut Dumnezeu, acum, să fim o singură Țară!...*”

Ideea, și noțiunile, de independență, integritate, națiune sunt (și) în cazul lui Vlad Țepeș incipiente, fiind regăsite, apoi, reluate și repetate, prin veacuri, simbolic – prin cuvintele lui Isus, către Tatăl, înaintea prinderii sale de către armatele imperiale romane: „*Și slava pe care Tu mi-ai dato, Eu le-am dato lor (creștinilor), pentru ca ei (credincioșii, creștinii) UNA SĂ FIE, AȘA CUM NOI, TATA, UNA SUNTEM*” (Ioan: 17, 22).

Această *unitate* (a creștinilor, supușilor) Vlad Dracula Țepeș trebuie să o fi intuit, nu (numai) în „*puterea moșiei*” (a locuirii și moștenirii – geografice – „*râul, ramul*”), ci „*în puterea limbii*” (expresia *Eclesiastului*), în puterea limbii (aici, românești), pe care o foloseau toți, inclusiv germanii și ungurii, „*ca viu grai, în viață, în războaie, sau în neguțătorii*”, cum avea să afirme, mai târziu, pastorul reformat Ștefan Ludwig Roth, înainte de a fi executat, de unguri, la Cluj, în 1849. *Limba*, ca principiu divin, *puterea ei și numărul* (vezi simbolul biblic: „*Numerii*”) neau ținut și păstrat *uniți*, prin veacuri, precum italiana, în cazul italicilor. Iar după afirmația lui Țepeș: „*suntem o singură Țară!...*”, aș aminti, oricând, acea expresie seniorială, adânc poetică, în care *subiectul* este repetat ca *verb*, de o înălțime majestuoasă – „*esență*”, afirmă Nicolo Machiavelli, al gândirii majorității” (națiunii, Poporului), față de principiul *minorității* (în speță, a unei aristocrații opresoare):

„*- Pohta ceam pohtit!*” – expresia majestuoasă și fericită a Principelui Mihai.

Europa *Cruciadelor* religioase, împotriva Turcilor, a războaielor creștinilor cu osmanlăii, a fost înlocuită, după epoca zorilor *Renașterii*, cu o *Europă a începuturilor națiunilor*. „*Fiecare țară își are principele ei; și fiecare Principe propriile sale interese politice*”, va avea să afirme vizionar, umanistul Papăpoet Silvio Piccolomini, înainte cu un an de moartea sa, în 1463. Astfel, născut la 100 de ani după obținerea independenței „*valahilor*”, în fața lui Carol Robert de Anjou, la *Posada*, în 1330, Principele Vlad Dracula Țepeș rămâne cel dintâi care intuiește în istoria noastră ideea princiară de *națiune (integritatea ei)*, iată, azi, ajunsă – a *coeziunii națiunilor*, într-o eră – era *Uniunii Europene*.

Ideea această veche politică, ea însăși comportă o *originalitate* fascinantă și strălucitoare, în comparație cu cea de dincolo de Ocean, tânără, de doar două secole și un lustru. *S.U.A. este o uniune de state!... Uniunea Europeană este o Uniune de Națiuni*. Cea dintâi a impus, prin vot, o *limbă (engleza)*, așadar, prin majoritatea divină a numărului („*NUMERI*”).

De luat aminte, prin urmare, lucruri ce nu pot fi reprimare din istorie. De ilustrat, amintit și simbolurile ambigue, ori rămase ambigue. Ce anume dorește să spună Ștefan cel Mare, prin „*ilustrul nostru frate Vlad, în Valachia mare*”?... Nu sunt decât două căi ale interpretării: „*valah*” (adică „român”) și frate „*cavaler al lui Christos*”. De luat, pe urmă, aminte că, atunci când pierе *limba (vorbită!)*, se anonimiza-ză țărana (țara), pământul. Iată: ultimul vorbitor de

Constantin Zărnescu

limbă *dalmată* a murit, în 1902, în vremurile istorice și politice ale *AustroUngariei!* Imperiu în care se vorbeau 17 limbi!... Au rămas doar câteva expresii, de o nepieritoare rezonanță spirituală, nostalgică (pe care le-am putut citi și în Veneția, ca titluri, pe frontispicii: „Hotel Dalmația”; „Coasta dalmată”; „101 dalmațieni” (magazin de jucării din lemn – după filmul *capodoperă* al lui Walt Disney!) „*Elogiu Dalmatiei*”.

De luat aminte și de regăsit, prin urmare, *unitatea, întru Spirit*, din *Șfânta Carte – Scriptura!* Iertând trecutul, dar neuitându-l și nereprimându-l!... De recitat, de regăsit însemnele, iar și iar, în noua Patrie Continentală.

*

De aceea, pentru un român de azi, vizitând de câte ori poate, Veneția, el e înrăurit și vălurit, de sporite nostalgii, privind latinitatea, romanitatea, creștinătatea noastră. Vechi „*cetățeni alpini*”, plecând în benenie, datorită „*Biciului lui Dumnezeu*, în sec. IV, ei au întemeiat, în lagunele *Mării lui Hadrian*, printre mlaștini, ape și stufuri, un oraș magnific, negustoresc, ajuns astăzi *O EXPOZIȚIE UNIVERSALĂ, PERMANENTĂ*, de istorie, melanj al civilizațiilor, artă și cultură, arhitectură, industria Tiparului, literatură, teatru, măști – metamorfoze vii, ale ideilor și spiritului. Aici, fiica noastră, Anita, și soțul ei au făcut descoperirea, pe *Internet*, ca o spectaculoasă *Biblioteca audiovizuală (și Editură), planetară*, a unor *rugăciunipoeme* ale fratelui lui Mihai Viteazul, principele Petru Cercel, care a trăit, de la București, Veneția, la Roma și Constantinople, unde a pierit, ca *martir*.

Nu au putut fi cercetate *rugăciunilepoeme*, în studenția noastră. Poetul-principe a fost cenzurat, *complet*, din pricina *cercelului* de aur, din ureche! Fiica, Anita și ginerele Anthony l-au găsit, textul, scris în *italiană* și, fragmentar, tradus în română, dar fără bibliografie.

Este o *rugăciune* princiară, *voievodală*, scrisă, în Veneția, probabil în 1585:

„*Doamne! Signor!*...

...Nu ceri nimic făpturilor umane,
Decât un *su.flet pur*, ca de zăpadă!...
Și peste Israel – *Domn* să te vadă!...

Poruncă dăi Ursitei, neîndurate
Firavul fir al anilor sămi rupă
Și, iartămi, Doamne, grelele păcate!...

În ce privește sufletumi, deprindel
Tu – *Viață, Cale, Adevăr* – să știe!...
Căci tot cei *bun*, din mila Ta *descinde!*

Atât vreau: săți rămân o slugă trează,
Săți laud, TATĂ, sacra măreție!...
Cineți slujește, viațași onorează!...”

Tot astfel sunt peregrinările și învățăturile lui Petru Schiopu, ale familiilor Cantacuzinilor, Principelui Mavrocordat; până la „pășaniile” lui Vodă Caragea – absolut toții utilizând, în cancelariile lor; *hârtia de Veneția*; apoi lacrele încrustate și aurite, pentru bijuterii, fotolii senioriale, oglinzi, sigilii, sceptre, sculptate de faimoși meșteri.

Chiar și acele sublime jucării de lemn, măști, stufe și catifeluri – din care Domnița Ralu Caragea, va croi cortina, în falduri, a *primului ei teatru*, din „*Valahia Mare*”, în București.

Veneția cea magnanimă și uluitoare, celebrată cu numeroasele ei festivaluri, îndrăgostită, „năvălită” (de turiști), „*imundată*” de cumplite sorți, istorii, clipe și vremuri – plutitoare etern nepieritoare!

(Fragmente dintr-un reportaj)

Art muse: arta este muza

Silvia Suci

Iată numele și deviza unui amplu proiect inițiat de artistul vizual Flaviu Moldovan. Totul a început în 2015, când Flaviu a organizat într-o firmă de IT un workshop de pictură colaborativă: această activitate presupunea formarea unui grup de 10-15 persoane care să realizeze împreună o pictură, de la stadiul de proiect, până la pictarea efectivă a acesteia. „Când am făcut primul workshop am realizat că îmi place să fiu înconjurat de oameni și să le împărtășesc cunoștințele mele. În toată mișcarea asta, eu sunt un fel de dirijor, dau tonul prin enunțarea principiilor și a regulilor de desen și pictură, dar îi las pe participanți să se dezvolte în funcție de nevoile lor și de linia pe care vor să o urmeze. Se creează astfel o atmosferă dinamică, unde încurajez schimburile de idei și munca în echipă.”

Diferența dintre aceste workshop-uri de pictură colaborativă și alte forme de manifestare asemănătoare (street art) constă în faptul că sesiunile realizate de Flaviu reunesc oameni care, de cele mai multe ori, nu au experiență artistică. Workshopul lui se adresează echipelor oamenilor care lucrează în firme (Betfair, Micro Focus, Evozon, Emerson), care au alt domeniu de activitate, iar produsul final rămâne în firma respectivă. De fiecare dată rezultatele s-au dovedit pozitive, iar pictura colaborativă a constituit un beneficiu pentru toți participanții. În 2017, Flaviu a realizat un proiect de pictură colaborativă în cadrul Festivalului Electric Castle, de la Bonțida.

Anul acesta, Flaviu a inițiat un nou curs de desen și pictură intitulat „What is Contemporary Art?” Timp de două luni și jumătate, participanții se familiarizează cu noțiuni și tehnici clasice de desen și pictură, studiul corpului uman, arta contemporană și arta ca terapie etc. În final, fiecare participant realizează o lucrare proprie, în care pune în aplicație cele învățate la nivel teoretic și practic. În final, fiecare participant realizează o lucrare (making a masterpiece) care va fi prezentată în expoziția finală. Cursanții provin din domenii diverse de activitate (IT, medicină etc.) și se întâlnesc în atelierul Plankton de pe strada Napoca pentru a se relaxa și a deprinde tainele desenului și ale picturii.

Vernisajul Art Muse

Alina lucrează în IT și frecventează de 3 ani activitățile realizate de Flaviu. După ce a participat la primul workshop de pictură colaborativă, a regăsit în ea plăcerea de a desena. Participarea la aceste sesiuni îi oferă posibilitatea de a se relaxa, de a descoperi noi tehnici de desen, de a întâlni oameni noi cu care împărtășește aceleași idealuri. „În meserie, pictura mă ajută indirect: prin ea mă păstrez întreagă. Ceea ce lucrez eu nu are nici o legătură cu arta; la birou rareori folosesc creionul sau pixul.” - a declarat Alina.

Hanelore este medic și este prima dată la cursul lui Flaviu. Încă din studenție, a frecventat spațiile și manifestările artistice și culturale din Cluj și din alte orașe pe care le-a vizitat și a participat la cursuri de creație. Visul ei este să creeze un spațiu în care oamenii să se întâlnească și să creeze.

Flaviu Moldovan este absolvent al Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca, preocupările lui artistice fiind din cele mai diverse: pictură, design, grafică web. A realizat website layout design pentru Coca-Cola și ilustrația pentru Fanta Exotic și Fanta Cel Mai Bun Gust (McCann Erikson Worldgroup, 2011). Pentru activitatea sa, a fost distins cu premii, printre care Premiul Nicolae Tonitza (2002), sau Premiul I -The Yahoo's Login Page Creative Competition (2011). Workshopurile pe care le realizează și munca în echipă îl dau o viziune cu totul aparte asupra misiunii lui.

Pictura colaborativă realizată la Micro Focus, 2018

Nicolae Breban și Nietzsche

Andrei Marga

Ne dăm seama de importanța cărții lui Nicolae Breban, *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* (Editura Ideea Europeană, București, 2004), amintindu-ne o reflecție a lui Leibniz: „Cine mă știe numai din publicații, nu ajunge să mă cunoască (*Qui me non nisi editis novit, non me novit*)”. Ea este adevărată și în cazul lui Nicolae Breban. Cine se rezumă la a-i parcurge creația literară, nu-l cunoaște până la capăt pe Nicolae Breban ca autor. Această carte, poate și altele, lămurește ceea ce a dorit să facă romancierul într-o operă care s-a vrut de la început competitivă. Opera se află de ani buni sub ochii noștri, încât problema este de a o înțelege și, desigur, de a o evalua din puncte de vedere mai exigente decât cele curente.

Volumul *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* este o apariție rară în cultura din România. De la ruperea legăturii dintre studiul literaturii și filosofie în universități tot mai puțini dintre literați recurg la filosofie. Și invers, tot mai puțin filosofi absorb în conceptualizări experiența literaturii. Nicolae Breban este cu certitudine, nu doar în generația sa, excepție. El expune filosofia nu rapsodic sau jurnalistic, ci calificat. O face mai bine decât, de pildă, Camil Petrescu, care ne-a lăsat, cum știm, o micromonografie Husserl promițătoare, ce l-a făcut însă pe inițiatorul fenomenologiei mai ermetic decât este.

În plus, spre deosebire de cei care citează la ocazii filosofi, Nicolae Breban își asumă filosofia și știe să o aplice literar. Pașii săi în această direcție sunt chiar un program. El însuși amintește, de pildă, cum în romanul *În absența stăpânilor* a aplicat conceptul lui Hegel al tragicului ca „incorporare umană a legii”. Sau cum a pus romanul Îngerul de ghips sub mottoul luat din *Ecce homo* privind suportarea adevărului ca indiciu al forței spiritului: „cât adevăr suportă, cât adevăr îndrăznește un spirit? Aceasta a devenit pentru mine tot mai mult adevărata normă a valorii. Eroarea (credinței într-un ideal) nu este obtuzitatea, eroarea este lașitatea”. Sau cum a căutat să capteze morală iubirii necondiționate a lui Isus în personaje din romanul *Don Juan*. În alte cuvinte, Nicolae Breban are capacitatea de a da o literatură condusă de idei filosofice, luate, firește, pe cont propriu, ca romancier.

Mai este de amintit un fapt ce dobândește importanță. În zilele noastre este în urcare, în mod explicabil, interesul pentru Nietzsche sau Heidegger, poate că și pentru Hegel. Dar s-a ajuns iarăși în situația în care îi comentează cu pretenții înși care nu știu germana. Nicolae Breban dispune de stăpânirea dinăuntru a germanei – care redevine, orice s-ar spune astăzi, limba multor filosofi care dau tonul.

Faptul este de luat în seamă pentru a avea dreapta măsură a lucrurilor. Nu este vorba în ce spun doar de limbă ca simplu instrument, cum se crede, ci de mult mai mult. Cu Hegel, Nietzsche, Heidegger și alții avem de a face cu gânditori care și-au construit viziunea din materialele istoriei trăite și care nu pot fi înțeleși fără a percepe viața

istorică din jurul lor și felul în care ei au prins-o în termeni. Iar limba este primul pas al acestei înțelegeri. Altfel spus, Nicolae Breban este la el acasă cu volumul *Fr. Nietzsche. Maxime comentate*, iar autorul *Nașterii tragediei* a intrat pe mâini potrivite.

Aparținând unui grup implicat în „mica liberalizare” postbelică a României, Nicolae Breban a fost devreme convins că acea literatură este de creat, care stă în apropierea experiențelor de referință ale reflecției universale. El și l-a ales ca reper pe Nietzsche. Forța sa epică neobișnuită Nicolae Breban și-a pus-o în legătură cu viziunea concentrată în scrierea de largă notorietate *Dincolo de bine și rău*. În ce se răsfrânge la el această viziune?

Nu sunt istoric sau critic literar, deci nici cunoscător cuprinzător al romanelor lui Nicolae Breban. Recitind, însă, bunăoară, romanul *Animale bolnave* (1968) identific în acțiunea și narațiunea însăși o diferență subliniată între viața la care au acces personajele și posibilitățile lor, un continuu inconfort al individului printre ceilalți, înclinația de a privi colectivul ca ceva ce se opune împlinirii personale, pătrunderea în trăirile ce preced acomodările la viața din jur - toate acestea într-o lume descrisă ca una controlată de o raționalitate seacă și anonimă până la a genera absurdul. Ecolul lecturilor din Nietzsche se simte aproape la fiecare pas important.

Exemplificările pot fi multe. „Mie nu mi-e teamă decât de oameni, și niciodată de oameni singuratici, oricât ar fi ei de înrăiți și brutali! Când văd însă oameni mulți la un loc și mai ales când se adună oameni de toate soiurile, care seamănă foarte puțin unul cu altul, atunci mi se face frică” – mărturisește Paul, eroul care unifică acțiunea din roman. Pe de altă parte, acesta ia viața ca suficientă sieși: „Viața însă e în noi și atunci noi suntem viața și e în afara noastră, așa ca o pasăre nevăzută, ca un porumbel, cum își închipuie unii și desenează sufletul omului”. Iar opinia eroului despre realitatea din jur este univocă. „De ce vă mirați astfel, doar trăim într-un cuib, un adevărat cuib, lipit cu noroi, paie, salivă și excremente... suntem atât de uniți laolaltă, încât nu e de mirare că...”

Vizată în asemenea judecăți aspre este de fapt, precum la Nietzsche, modernitatea: „timpurile moderne trebuie să redea omului avantajele sale milenare... Nici în cele mai îndrăznețe visuri, nici în tablourile cele mai vivante, n-am întâlnit o nerușinare mai mare, un dezmaț mai plin de trufie...”. În contrast cu așteptările personajului, „oamenii erau atât de grăbiți să-și câștige traiul de fiecare zi, încât nimeni nu avea timp de el și chiar dacă cineva din întâmplare îl asculta un timp, râdea de el sau îi întorcea spatele disprețuitor”.

Oamenii sunt absorbiți până la confundare cu ceea ce li se cere să facă sau se așteaptă de la ei. Rareori ei mai ies din convenții. „Doar cuvântul iubire ne desparte de moarte, pe noi toți și pe mine laolaltă cu toți și pe dumneata laolaltă cu toți... cu toți ceilalți... Cuvântul Iubire, numai Cuvântul Iubire, mereu numai Cuvântul Iubire” – spune un alt erou, care în romanul *Animale bolnave* cade

asasinat. Până la „iubire”, oamenii întâlnesc, însă – așa cum narațiunea etalează insistent - „câinii”. Aceștia sunt un veritabil motiv al romanului.

În cele mai multe locuri din viața personajelor se ivesc „câinii”. Cu un câine un personaj are o luptă care pe care. În cursul ei „câinele îl trânti în aceeași secundă la pământ – o lungă clipă, om și animal rămaseră îmbrățișați, nehotărâți”, înainte ca insul să recurgă la gestul extrem al împușcării animalului.

Nu numai că animalele mișună în viața propriu-zisă a omului – de pildă, „Paul zări un animal ciudat, lătăreț, întunecat, că se strecoară printre picioare”. Dar oamenii se tratează ca animale – precum în scena memorabilă a tinerei care își admonestează sever soțul bețiv. Iar peste toate, până și în iubirea ce și-o exprimă oamenii „animalul febril și imprevizibil” își spune cuvântul.

Un alt roman al felului în care oamenii se raportează unul la altul – am putea spune al interacțiunilor, în termenii de astăzi – este *Bunavestire* (1977) - povestire a soartei funcționarului mărunț ce ține să se conducă după ideea sa într-o lume ce se lasă surprinsă în aceste cuvinte memorabile: „nevoia de viață a celor vii e infernală, nesfârșită, tiranică, eternă, violentă, oh, ce violentă! Și ei ... ei, cei puternici se adapă de oriunde, se aruncă în genunchi și așteaptă. Cerșesc cu ochii. Așteptată cu ochii. Împung cu ochii neființa, o ridică în picioare”. Și acest personaj, Grobei, trăiește societatea ca ceva opac, de neapelat, dușmănos, în care chiar valorile conducătoare sunt pervertite. „Știința, dogma noastră cea de toate zilele care trece sfioasă, tremurând, împiedicându-se prin poarta părăginită a iubirii, rațiunea, cea atât de glorioasă, infestată de carii ca un jilț vechi, ce se prăbușește la cea mai ușoară atingere, minat de miile de canale ce-l străbat ca o dantelă, rațiunea care împinge la crimă, la batjocură, la luarea în posesie a semenului tău miraculos, la cinism, la exploatarea strămoșilor, la uciderea pruncilor pe care-i purtăm încă în spermă! Blestemată rațiune, în lături!”. Ceea ce este în jur este privit ca viață, ce se lasă concentrată în folosirea timpului de către individul singur. Axioma este „eu sunt singur. Acțiunea înseamnă degradare. Când sunt doi, idealul începe să se degradeze”. Nicolae Breban pune în gura personajelor reflecții ce se revendică din Nietzsche. În *Bunavestire* eroul invocă pe larg *Anticristul* lui Nietzsche, ba chiar frazează în alte cuvinte tezele acestuia: „dacă echilibrul existenței îl căutăm nu în imanent, nu în viață, ci în transcendent, în nimic, atunci i-am răpit vieții absolut orice echilibru”. Și în acest roman Nietzsche este luat – desigur, nu numai ca reflecție a personajului – ca viziune asupra realității.

Nu ne-am propus aici să urmărim cărei filosofii îi aparține deznodământul acțiunilor din romanele lui Nicolae Breban, deși, nu numai în cazul lui, ci al oricărui romancier veritabil, ar fi un exercițiu informativ. Ar spori interesul pentru operele literare, căci asemenea opere, când sunt la propriu, nu sunt doar jocuri de cuvinte, convenții stilistice sau ocazii de a ține pe cineva de vorbă. În însăși personajele și destinele lor se pot lectura filosofii. Cel puțin acolo unde acțiunea este plauzibilă, orice roman permite o analiză sub aspectul semnificației construcției însăși.

Cu siguranță, la Nicolae Breban semnificația ne trimite nu doar la Nietzsche. În *Bunavestire*, de exemplu, ea vrea să trimită la Goethe din maxima „numai acela, deci, își merită libertatea și existența care luptă zilnic pentru ele”. Dar trimite și la

Nietzsche! În orice caz, în volumul *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* Nicolae Breban îl interpretează pe Nietzsche spre a justifica construcții din romanele sale. Spre a justifica, până la urmă – nu mai este deloc un secret după citirea volumului – și vederile pe care Nicolae Breban vrea să le socotim astăzi reprezentative pentru el, asupra epocii, istoriei, lumii!

Interpretarea lui Nietzsche de către Nicolae Breban este, să o spunem fără ocolișuri, una dintre cele mai originale care s-au dat la noi. În plus, ea este atrăgătoare, fiind una asumată de un romancier capabil de construcțiile cele mai pretențioase. Această interpretare a avut puncte de plecare deloc contingente.

Ea a avut punct de plecare în căutările creatorilor literari. „Ce este autentic?” era întrebarea generației de intelectuali care urca pe scenă în anii șaiszeci. Nicolae Breban a avut un răspuns propriu, luând partea, cum spune el, „naturaliștilor, a cetățenilor” și, pe urmele lui Dostoievski, a „sincerității” (p.46). De aceea, în volumul *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* el îl poate interpreta pe Nietzsche plasându-ne în același timp în emergența propriilor romane.

Alt punct de plecare al interpretării dată de Nicolae Breban maestrului său în ale gândirii s-a aflat în opțiunea artistică pentru dionisiac, în pofida apolinicului (p.109-110) și, cu aceasta, spre „instinct”, ca alt temei al vieții, alături de „intelect”. Nietzsche este luat explicit ca avocat al „voinței de a fi”, în opoziție cu „spiritul pur al moralității”. El ar reprezenta ceea ce numim azi „veracitatea (Wahrhaftigkeit)” în constelația pretențiilor din comunicare – „inteligibilitatea” expresiei, „adevărul” susținerilor, „justețea” în relația cu celălalt. Nicolae Breban este de părere că „Nietzsche prefigurează carența esențială a omului și culturii moderne: fisura între spiritual și material, alienarea profundă a omului contemporan, de la cel mai înalt specialist în științe la *homo religiosus* sau la artistul talentat, pierdut însă în hățișul atâtor false <adevăruri palpabile>, orbit de aroganța tehnicii” (p.113). Nietzsche îl atrage pe scriitor prin promisiunea accesului la realitate, fără prealabile simplificatoare.

Încă un punct de plecare al interpretării a fost propria personalitate. „Nu este suficient să ai dreptate; trebuie să ai și memoria propriei dreptăți” spune Nicolae Breban. Nietzsche îi servește cel mai bine ca sprijin în această scoatere în lumină a ceea ce este uitat. Iar uitat, în accepțiunea lui Nicolae Breban, cel puțin în istoria ce se trăiește, este mult, suficient de mult.

Cine interpretează un autor depinde din capul locului de suprafața considerată a operei acestuia și de administrarea probelor. Observația este valabilă mai cu seamă în cazul unui filosof prodigios precum Nietzsche. Acesta este preluat adesea, și astăzi, ca un simplu filosof al culturii, bun pentru seminarii, saloane, consolări sau refugii ale nemulțumirilor soartei. Nicolae Breban merge în profunzime și este exemplar, din capul locului, prin scrupulele sale metodologice. Pe bună dreptate, el observă: „Încă o dată trebuie să avertizăm asupra necesității folosirii cu o prudență extremă a acestor termeni și numai în lumina textelor lui Nietzsche, orice absolutizare a unei fraze sau alteia duce, catastrofic, cum s-a văzut la falsuri și dezastre” (p.19). Nu se pot lua frazele ca atare, ci trebuie sesizat ansamblul gândirii, spune, cu deplină justificare, Nicolae Breban. Aceasta cu atât mai mult cu cât „sistemul nietzscheian nu este unul la suprafață, riguros, pedant... este un sistem cu cheie, mai bine zis cu chei...”(p.51). Găsirea

David Leonid Olteanu

Obsesii (2015/2016), gresie

cheilor este munca dificilă a interpretării.

Ce ne spune în fond volumul *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* despre Nietzsche? Care este cheia găsită aici?

Nicolae Breban este atras de la început de observația lui Nietzsche, din *Dincolo de bine și rău*, că în fiecare dintre noi, ca oameni, se petrece înfruntarea între „mândria” noastră și „memorie”, în particular între „cunoaștere” și „afect”. „Mândria” ne face să construim o altă realitate decât cea factuală, „cunoașterea” se organizează în pofida „afectelor” oamenilor. La nivelul acestora din urmă funcționează „instinctul”. În *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* se scrie: „Instinctul, instinctualul în sine trebuie văzut, interceptat și trăit ca o iluminare a ființei înseși, ca o cheie a pătrunderii nu numai în <sferele joase> ale omului dar și ca o posibilitate de contemplare a întregii sale potențialități și, mai ales a celei mai rapide, iuți căi de accesare și de legătură cu ceea ce numim spiritual” (p.11-12). Instinctului Nicolae Breban îi dă, însă, din nou pe bună dreptate, o accepțiune mai largă. Îl vede ca ceva opus nu atât rațiunii și intelectului, căci și acestea stau la urma urmelor pe temelia instinctului, ci culturii care s-a creat detașând rațiunea și intelectul de premisele lor inevitabil organice. Nicolae Breban ia ca emblematică formularea lui Nietzsche de la un moment dat, că „filosofia este tocmai acest instinct tiranic, cea mai spiritualizată voință de putere, spre crearea lumii, spre cauza primă”. El merge până acolo încât ia în serios afirmația lui Nietzsche că „intensitatea și modul sexualității unui om urcă până la ultimul vârf al spiritului său”, în care vede o localizare de mult așteptată a „instinctului” în viața oamenilor.

Este clar că Nicolae Breban îl preia pe Nietzsche din celebra teorie a afectelor. Cum se știe, aceasta autorul cărții *Dincolo de bine și rău* a opus-o raționalismului, înăuntrul unei teorii a cunoașterii care sesizează condiționarea conceptualizărilor, dar o și simplifică în grabă. Această teorie, trebuie să spunem, filosofia de azi o exploatează în vederea unei înțelegeri a științei distanțată suficient de pozitivism: Nietzsche ne apare ca alt inițiator al acestei înțelegeri, chiar dacă plătește, la rândul său, un tribut deloc neglijabil scientismului vremii. Una peste alta, Nicolae Breban derivă din teoria afectelor imaginea lui Nietzsche drept cugetătorul care leagă „spiritualul cu materialul

și instinctualul” și unifică „bivalențele”, „alăturând apolinicului care, până la el era dimensiunea unică a clasicismului grecesc, dionisiacul” (p.31), încă din anii profesoratului de la Basel.

De aici în volumul *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* se derivă consecințe. În interpretarea lui Nicolae Breban „una din marile descoperiri” ale lui Nietzsche este „veșnica întoarcere a aceluiași”, prin care pune „trecutul” la dispoziția omului și poate „elibera” complet omul în formula Supraomului, ca una a deplinei individualizării. Nicolae Breban a sesizat mai precis decât mulți alți comentatori ai lui Nietzsche schimbarea de orizont adusă de ipoteza „veșnicei întoarceri a aceluiași”. „Amoralismul”, atât de atribuit lui Nietzsche, sintetizat în celebra maximă „nu există fenomene morale, ci numai interpretarea morală a fenomenelor”, Nicolae Breban îl privește, justificat, cred, ca delimitare a aspectului estetic al faptei, de faptă, care poate fi și reprobabilă. Mai departe, „descoperirea erosului” aduce în prim plan o zeitare secundară la greci (p.29), pe care creștinismul avea să o suspecteze. „Voința de putere” Nicolae Breban vrea să o scoată din interpretarea fatidicei surori a lui Nietzsche considerând că nu este „voința de dominare”, pe care aceasta și apoi alții au consacrat-o pe umerii lui Nietzsche (p.136). „Voința de putere” nu este „voința oarbă” a lui Schopenhauer și nici „voința obținerii recunoașterii” a lui Hegel, ci „motorul întregii structuri sociale și umane” (p.36). La Nietzsche s-ar petrece astfel „subiectivizarea extremă a lumii” (p.73), iar teoria „măștii” ar fi cheia interpretării gândirii nietzscheene (p.33).

Nicolae Breban ia în serios, de asemenea, afirmația lui Nietzsche că „acolo unde voi vedeți un om de geniu, eu nu văd decât maimuțarea propriului ideal” (p.35). La Nietzsche, „masca” ne ascunde nu de alții, ci mai întâi de noi înșine (p.83). În ceea ce facem ca oameni „la prima aparență e vanitatea cea care vorbește, dar, în fapt, e vorba de principiul dominării, descoperirea fundamentală nietzscheiană, voința de putere” (p.35-36). Nietzsche, conchide Nicolae Breban, nu are de a face cu „nihilismul” (p.78), căci are mereu un reper ferm – „voința de putere”, pe care o identifică în cele din urmă cu „capacitatea artistică”, cu forța creatoare a omului.

De aici Nicolae Breban derivă consecințe mai

departe pentru contextul deceniilor din urmă. Aici presiunea contextului este lăsată, după opinia mea, să urce prea sus. Bunăoară, ideea după care „valoarea la Nietzsche are un profund caracter individual, negativ față de cele mai multe dintre prejudecățile fundamentale ale societății sau ale istoriei” (p.77) sau susținerea că Nietzsche ar disprețui opinia majorității și reflexele ei (p.89) nu mai rezistă. Nu poate trece la un examen exact nici formularea, evident excesivă, după care am avea la Nietzsche „disprețul față de vulg și opiniile sale medii” (p.91) sau „atitudine supraelitistă”. Nu are destulă acoperire interpretarea după care la Nietzsche ar fi „nostalgic după o societate împărțită drastic în caste infranșisabile, după societatea romană și aristocrația ei, mândri patricieni ce se încărcău cu privilegiu și enorme responsabilități” (p.145). Desigur, Nietzsche a recuperat filosofic individualitatea, dar nu a transformat-o în noua cheie a metafizicii. El a exaltat individualitatea, dar nu a comis eroarea inversă, de a nu vedea restul realității.

Am două observații precise la interpretarea dată de Nicolae Breban filosofiei lui Nietzsche. Le fac din optica interpretării pe care am dat-o acestei filosofii – drept căutare a autenticității vieții (Andrei Marga, *Introducere în filosofia contemporană*, Compania, București, 2015). Sunt și eu convins că termenul „autenticitate” ne mai este dator în precizie, dar nu avem unul mai bun pentru a capta căutările multora din jurul mijlocului secolului al XIX-lea. Sunt de părere că la Nietzsche este constantă năzuința autenticității – de aici neliniștile, căutările neîncetate și polemicile sale.

Prima observație se referă la situația cunoașterii lui Nietzsche în România. Știm prea bine cât a depins aceasta de regimuri, de ideologii dominante, de gusturi intelectuale, încât nu insist. Nietzsche este un fier încins, iar ceea ce se spune, anume că gândirea sa este asemenea unei bombe care poate destrăma situații întregi, este adevărat. De aceea, reticențe la Nietzsche, poate și teamă, au fost în cam toate regimurile. Aidoma altor țări, nici în România nu a fost interes larg pentru Nietzsche, dar nici ignoranță completă în privința lui. De pildă, una dintre primele examinări propriu-zise ale scrierilor lui Nietzsche, după cea a lui Lou Andreas-Salome, și chiar alimentată de sugestiile acesteia (în fapt explicarea filosofiei lui Nietzsche prin personalitatea sa psihologică!), s-a datorat lui Virgil Bărbat. Acesta a dat destul de vreme, cu teza sa de doctorat *Nietzsche. Tendances et problemes* (Rascher & Cie., Zürich und Leipzig, 1911, 448 p.) una dintre primele cercetări europene consacrate moștenirii lui Nietzsche (în șirul început cu Alois Riehl, *Friedrich Nietzsche, der Künstler und Denker*, 1887, Hans Vaihinger, *Nietzsche als Philosoph*, 1902, care au consacrat rute de interpretare). Este adevărat - istoria efectivă a filosofiei românești este și acum nescrisă, ca, de altfel, și istoria contemporană a României.

A doua se referă la edițiile în care îl citim pe Nietzsche. Nicolae Breban nu era obligat să intre în detaliile filologico-editoriale ale acestor ediții. Un romancier are libertăți mai mari decât cine face filosofie. Personal l-am citit – și citat – pe omul care a inițiat readucerea lui Nietzsche în actualitatea filosofică după 1990, după ce a scos la iveală, din arhive, noi texte ale celebrului filosof. Acest om – filosoful de largă notorietate Manfred Riedel - a și fost oaspete, aici la Cluj-Napoca, în 1993, unde a fost celebrat. Nietzsche este privit (vezi Manfred Riedel, *Nietzsche in Weimar. Ein deutsches Drama*, Reclam, Leipzig, 1997) drept

cel care vrea să adauge culturii și politicii germane cultura în accepțiunea lui Goethe (p.302) și repus astfel în dialogul și concurența filosofilor actuali.

Am făcut lecturi multă vreme pe ediția editurii Alfred Kröner, din anii treizeci, și, firește, ulterior, pe ediția Colli-Montinari, atât de exactă în a stabili fapte și teme. Dar mai ales am văzut la fața locului cum se citește Nietzsche în California și la Ierusalim. La Riverside este locul în care este reunită toată moștenirea lui Nietzsche - nimeni nu dispune acum de arhivarea și centrul de cercetare de acolo. Nimeni nu are interesul de a-l capta pe Nietzsche ca atare, cum este la filosofii și istoricii de la Ierusalim.

De aceea, opinia mea este că Nietzsche ni se dezvăluie, încă. Înaintarea lui spre conștiința actuală sau, altfel spus, cunoașterea lui Nietzsche mai are loc de progres și mai progresa. În general, dar și aici, la Carpați, unde, cel puțin în filosofie, distanța, sesizabilă în lecturi și interogații, de ceea ce s-a atins în alte părți ale lumii a ajuns iarăși, în zilele noastre, la cam patruzeci de ani!

Ce efecte concrete are faptul că Nietzsche ni se dezvăluie încă?

La stadiul actual al restituirii, în mod exact al editării operei lui Nietzsche, se petrec evenimente de natura cunoașterii lui Nietzsche care adaugă noi date. Primul este publicarea de manuscrise ale lui Nietzsche, de exemplu a notele sale pe marginea lecturilor științifice, care ne permite să aruncăm încă o privire în laboratorul său. Al doilea este examinarea variantelor de formulare ale gândirii sale, păstrate, odată cu manuscrisele, în arhive - variante care sunt de dinainte de a consacra textele în ediții. Al treilea este pătrunderea și mai mult în viața cotidiană a filosofului și relațiile

sale cu cei din jur pe bază de izvoare sigure.

Din asemenea direcții ne apare imaginea unui Nietzsche reactiv la slăbiciunile modernității și, mai ales, la criza Europei, dar care nu pactizează cu o parte sau alta – nici cu conservatori, nici cu revoluționari, nici cu liberali, nici cu opușii lor, nici cu nostalgici, nici cu visători. Din toate direcțiile, vechi și noi, ni se revelează un Nietzsche atașat valorii autenticității trăirii umane a vieții, care a și rămas în explorarea sa neconținut. Nici mai mult, nici mai puțin! Lou Andreas-Salome, prima interpretă (1894) a lui Nietzsche (*Friedrich Nietzsche a travers ses oeuvres*, Bernard Grasset, Paris, 1992), căreia i se datorează în bună măsură cadrul de interpretare dominant până astăzi, remarca preocuparea gânditorului de a explora „ceea ce este departe (le lointain)” (p.40) și invoca continua „căutare a virtualităților încă neputizate”, enunțată de Nietzsche în *Dincolo de bine și rău*.

Spus direct, astăzi este mai clar ca oricând că „spiritul liber (*freie Geist*)”, acel „suflet mereu tânăr ce se impune (*ein überjungen Seele, welche beständig kommt*)” este nu mai puțin cheia, fiind reprezentativ pentru Nietzsche mai mult decât orice alt termen. Este de fapt orizontul nedezmintit al gândirii lui Nietzsche. Prefața (1886) la *Omenesc, prea omenesc*, fixase, de altfel etalarea „spiritului liber” ca program. Iar cea mai nouă monografie (Rüdiger Safranski, *Nietzsche, Biographie seines Denkens*, Carl Hanser, München, 2019) nu are altă cale decât să constate că Nietzsche este asemenea celui aflat pe malul mării în fața imensității cerului și apei: mereu se confruntă cu necuprinsul, dar mereu este gata să lase gândirea să

☉

David Leonid Olteanu

Amor și Psyche (2014), gresie

alunece în indeterminabil, dar și să facă noi încercări de a-i da formă, în același timp. Kant chema la acceptarea necunoscutului, Nietzsche vrea să-l ia de fiecare dată în stăpânire, într-un proces ce nu se oprește undeva. Concluzia: „cine nu consideră că gândirea este chestiune de viață nu va putea să ajungă la capăt cu Nietzsche” (p.364). Niciodată!

Gânditorul Nietzsche nu se lasă redus la „filosoful culturii” – formulă prin care unii, premeditat sau datorită scurtimii vederii, îi neutralizează mesajul. Nici Nietzsche, ca și alții din primul plan al filosofării, nu era gânditorul care să ocolească sau bagatelizeze istoria din jur și să nu caute să o penetreze cu o opinie proprie. El a luat act de două macroprocese ce se anunțau în timpul său – luptele naționale în Europa și lupta pentru socialism – și a semnalat implicațiile lor. El a prins în arcu reflectiei sale cele două procese, deopotrivă. În reacție el a articulat o critică necruțătoare a „fanaticului (Fanatiker), acel tip uman a cărui proliferare în lume el a întrezărit-o. Nu un fanatic sau altul, ci „fanaticul” de orice culoare este respins vehement de Nietzsche!

„Fanaticului” Nietzsche îi opune ceea ce era concretizarea „spiritului liber” – anume „bunul european (*der gute Europäer*)”, pe care îl profilează concludent în Știința veselă. „Bunul european are la Nietzsche „sarcina imensă (*große Aufgabe*)” de a călăuzi regăsirea de sine a Europei. Iar această regăsire – se spune în cartea *Voința de putere* – nu mai este posibilă fără refacerea unității: a unității cunoașterii, dar și a unității oamenilor ce trăiesc în Europa. Reflecțiile lui Nietzsche se încheie, logic vorbind, cu convingerea că o unitate a continentului, în forma unei „asocieri a popoarelor (*Völkerbund*), care să fie o „victorie a democrației (*ein Sieg der Demokratie*)”, este posibilă (vezi Manfred Riedel, *Herkunft und Zukunft Europas*, în „Studia UBB”, *Philosophia*, 1,1991). Nietzsche deschide critica filosofică a democrației de masă în care intrau societățile europene în secolul al XIX-lea, dar nu se lasă confundat cu cineva ostil democrației.

Nu numai dosarul democrației lui Nietzsche este diferit de imaginea care s-a creat. Se știe de mult că Nietzsche a fost un critic acerb al antisemitismului: el și-a propus, de altfel, rezolvarea cea mai radicală - expulzarea antisemiților din țară. Se știe, de asemenea, că el a fost instrumentat ulterior de antisemiți. Astăzi, în orice caz, cu totul diferită este și imaginea atitudinii sale față de evrei.

Fapt este că se pot delimita la Nietzsche nu una, ci trei raportări la evrei, considerând trei momente ale lungii lor istorii. Este vorba de *Vechiul Testament*, în care Nietzsche vede o „grandoare dionisiacă”, o atitudine față de viață caracterizată de naturală autoafirmare și sublim. Este vorba, apoi, de prelații Celui de al doilea Templu, pe care Nietzsche îi atacă continuu, acuzându-i că au creat „morala de sclavi”, constând în supraevaluarea binelui și justiției în înțelegerea istoriei, care a dus apoi la apariția creștinismului. „Dar Nietzsche nu a proiectat critica sa a vechiului iudaism într-o atitudine politică față de evreii zilelor sale” (Yirmiyahu Yovel, *Nietzsche contra Wagner on Jews*, în Jacob Golomb, ed., *Nietzsche and Jewish Culture*, Routledge, London, 1996, p.132). Este vorba, în sfârșit, de evreii diasporei, care-i stârnesc admirația pentru că din suferință au făcut o putere de afirmare a vieții și au cultivat-o.

Evreilor diasporei Nietzsche (*Daybreak*, Cambridge University Press, 1982) le recunoaște un rol unic. În virtutea educației mai temeinice

David Leonid Olteanu

Spațial (1995), porțelan

și a experiențelor dramatice prin care au trecut, evreii au devenit cea mai puternică și mai stabilă populație (*race*) din Europa. Ei ar putea să domine pe continent, dar nu aceasta este dorința lor. Evreii vor ajunge, însă, în virtutea atuurilor arătate, la poziții vrând-nevrând dominante – în înțelesul că vor contribui la stabilirea normelor și valorilor din Europa. Ei ar trebui să se angajeze. Doar că societățile europene trebuie să se deschidă pentru evrei, iar evreii să se preocupe de fasonarea unei „noi Europe”. În optica lui Nietzsche evreii sunt șansa Europei!

Mulți intelectuali se fletează cu pretenția că nu fac politică, dar viața în societatea modernă este astfel că politica nu este evitabilă. Reflecția lui Nicolae Breban din *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* o dovedește, la rândul ei. În acest punct, imaginea generală la care ne-a condus dezvoltarea recentă a gânditorului este aceea că „Nietzsche a fost un predicator împotriva maladiilor Europei, împotriva naționalismului și a politicii de forță, împotriva rasismului și antisemitismului” (Bruce Detwiler, *Nietzsche and the Politics of Aristocratic Radicalism*, The University of Chicago Press, 1990, p. 189). Nietzsche apare astfel tot mai mult în fața conștiinței contemporane drept filosof al decadenței Europei și al căilor de a o depăși (Lawrence J. Hatab, *A Nietzschean Defence of Democracy. An Experiment in Postmodern Politics*, Open Court, Chicago and La Salle, Illinois, 1995, p. 3 și urm.). Nietzsche a preferat democrația oricărei alternative. El a fost suspicios față de justificarea morală sau cognitivă a politicii și a atacat-o adesea. În vederile sale, democrația nu este legată de egalitate substanțială, ci numai de una procedurală (David Owen, *Nietzsche, Politics and Modernity. A Critique of Liberal Reason*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1995, p. 162.). El a fost interesat mai presus de toate de ceea ce a rămas de făcut, de dezbateri, de dispută, de *agon*.

Se profilează astfel, spre deosebire inclusiv de interpretarea lui Nietzsche drept „voluntarism radical”, dată de Heidegger, interpretarea lui Nietzsche „înăuntrul contextului propriei sale critici a modernității” (Daniel W. Conway, *Nietzsche and the Political*, Routledge, London and New York, 1997, p. 123), ca efort de a arunca lumină asupra, pe atunci, neexploratului conținut moral al ideilor politice. Și mai ales ca efort de a

reinstala în realitatea vieții acel „spirit liber” capabil să abordeze „agonistic” datele lumii.

Nicolae Breban și-a luat la un moment dat libertatea de a chestiona lumea din jur și a argumenta vederi în spațiul larg al culturii. Pe bună dreptate el remarca nu de mult o carență a debaterilor de la noi – mulți inși se lansează în debateri fără a fi avut timpul, nici grija de a se edifica suficient în subiectele pe care le tratează. Azi avem ca urmare o pleoră de diletanți pretențioși cam în fiecare domeniu – de la literatură, trecând prin universități, instituții publice în general, la administrație și politică. Originalitatea este doar că s-a lăsat atât de mult nepotismul și aranjismul încât, așa cum remarca un cotidian cunoscut, notele de 6-7 au ajuns să lovească, ba chiar să reprimă și aresteze notele de 9-10. Trăim acum, foarte probabil, cea mai fâțișă confuzie de valori din istoria modernă a țării.

În *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* Nicolae Breban ne-a dat un excelent eseu care dovedește anvergura sa și conștiința sa viguroasă ca romancier. El ne arată, la un moment dat, pe bună dreptate cât de actuală este reflecția lui Nietzsche (p.118-119) despre „vanitate” – ca preocupare a omului de a avea neapărat și cu orice mijloc aplauzele și recunoașterile celor din jur, chiar dacă nu are de fapt nimic de propus. Nicolae Breban este gata să plaseze în „vanitate” cele mai multe dificultăți ale societății moderne.

Sunt de părere că Nicolae Breban reactualizează în mod oportun distincția dintre „orgoliu (*Ehrgeiz*)” și „vanitate (*Eitelkeit*)”. În vreme ce „vanitatea” este exploatarea ocaziilor în raport cu convențiile contextului, „orgoliul” este ceva mai profund - căutarea creației veritabile. „Orgoliosul – un singuratec, vanitosul – un om al mulțimii, al aglomerărilor umane, gălăgioase și schimbătoare” (p.120). Nicolae Breban vede în amestecul „vanitoșilor” cu „orgolioșii” și mai ales în luarea „vanitoșilor” drept „orgolioși” o sursă sigură de decădere culturală. Azi nu putem decât să-i confirmăm prin nenumărate exemple susținerea și să subliniem că „orgoliul” său a dat roade, încât acum îl putem sărbători legitim.

Intelect, Rațiune, Spirit.

De la raționalismul clasic la gândirea speculativă (III)

Alexandru Boboc

Așadar, o înțelegere mai puțin așteptată a idealismului ca mediu al prezenței filosofiei. Cu o condiție însă: idealismul în forma «idealism speculativ», un idealism caracterizat prin solidarizarea momentelor în totalitatea dinamică a adevărului: „Apariția – scrie Hegel – este nașterea și pieirea, care ea înseși nu se naște și nu piere, ci este în sine și formează realitatea și mișcarea vieții adevărului. Adevărul este astfel beția bachică în care niciun membru nu este beat și, întrucât fiecare atunci când el se desparte se dizolvă tot atât de nemijlocit, ea este deopotrivă odihna transparentă și simplă. În justiția acestei mișcări, formele singulare ale spiritului, ca și gândurile determinate, nu subzistă anume, dar ele sunt tot pe atât și momente pozitive, necesare, după cum sunt și negative și în dispariție”¹.

15. Dificil de urmărit, acest proces al adevărului angajează experiența într-o modalitate specifică. În acest sens *speculativul* capătă valențe integratoare: Scopul idealismului hegelian este, de fapt, de a elucida semnificația speculativă a faptelor empirice: „Experiența ne oferă raționalitatea sub forma exterioară; filosofia sesizează această raționalitate în forma rațională a conceptului. Se poate vorbi la fel de bine de un hiperempirism ca și de un raționalism. Aci se situează caracterul fecund al filosofiei hegeliene a spiritului”².

Hegel însuși scria: „A trebuit ca ochiul spiritului să fie îndreptat cu forța către ce e pământesc și să fie ținut ferm în acesta; și a fost nevoie de un timp îndelungat pentru ca acea claritate pe care nu o avea decât suprapământescul să fie introdusă în opacitatea și confuzia a ceea ce este dincoace și spre a face interesantă și valabilă atenția asupra actualității ca atare, ceea ce s-a numit *experiență*. – Astăzi pare a fi prezentă nevoia contrară: sensul este atât de înrădăcinat în ce e pământesc, încât e nevoie de o violență egală spre a-l ridica deasupra acestuia”³.

În acest context intervine rolul spiritului, care, în filosofia hegeliană a spiritului devine solul pe care, în modalitatea speculativă, experiența (în sens larg, nu doar experiența științifică) este ridicată la demnitate. „Nu este greu de văzut – scria Hegel – că timpul nostru este un timp al nașterii și al trecerii la o nouă perioadă. *Spiritul* a rupt cu lumea de până acum a existenței și a reprezentării lui și stă pe punctul de a o cufunda în trecut, stă în munca transformării lui”⁴.

Totul revine astfel la ceea ce centrează aci: *speculativul*, ca moment de resemnificare în structurarea metodică și ca „speculație” ca atare, sinteză și formă a sintezei reflecției și intuiției, mai pe larg: cuprinderea opuselor în unitate.

Așadar: în „elementul cunoașterii”, momentele spiritului „nu mai cad unul în afara altuia în opoziția dintre ființă și cunoaștere, ci rămân în simplitatea cunoașterii, sunt adevărul în forma adevărului și diversitatea lor este numai diversitate a conținutului. Mișcarea lor, care se organizează în acest element ca un întreg, este *Logica*, adică *Filosofia speculativă*”⁵.

16. *Fenomenologia spiritului* înscrie astfel un moment de răspântie în evoluția cugetării moderne, modul de a gândi „speculativ” constituind nu doar o simplă sinteză și depășire a bogăției ideatice a tradiției filosofice (și culturale în genere), ci o veritabilă resemnificare a acesteia, reproiectarea în noi valențe aplicative.

Consecințele pentru înțelegerea acțiunii (și interacțiunii) momentelor gândirii centrate de momentul (latura) *speculativ(ă)* constituie apogeul acelei de Kant numită «*Revolution der Denkungsart*» ce particularizează modul de a gândi propus (și practicat) de „idealismul german”.

Formula „Hegel-filosoful spiritului” (N. Hartmann) exprimă adecvat poziția cu adevărat istorică a lui Hegel: „În gândul de largă perspectivă a categoriilor Absolutului se află punctul nodal al filosofiei hegeliene... Romanticii au fost cei care au trezit conștiința istorică. Pe tărâmul filosofiei Hegel este cel care a desăvârșit înfăptuirile lor. Dar raportarea sa la romantici este una mult mai largă ... În măsura în care a dus mai departe tendințele filosofice romantice, gândirea sa este totodată o sinteză profund particularizată a spiritului clasic și a celui romantic”⁶.

Dincolo de acestea însă, trebuie înscrisă actualitatea gândirii hegeliene: enumerarea a ceea ce

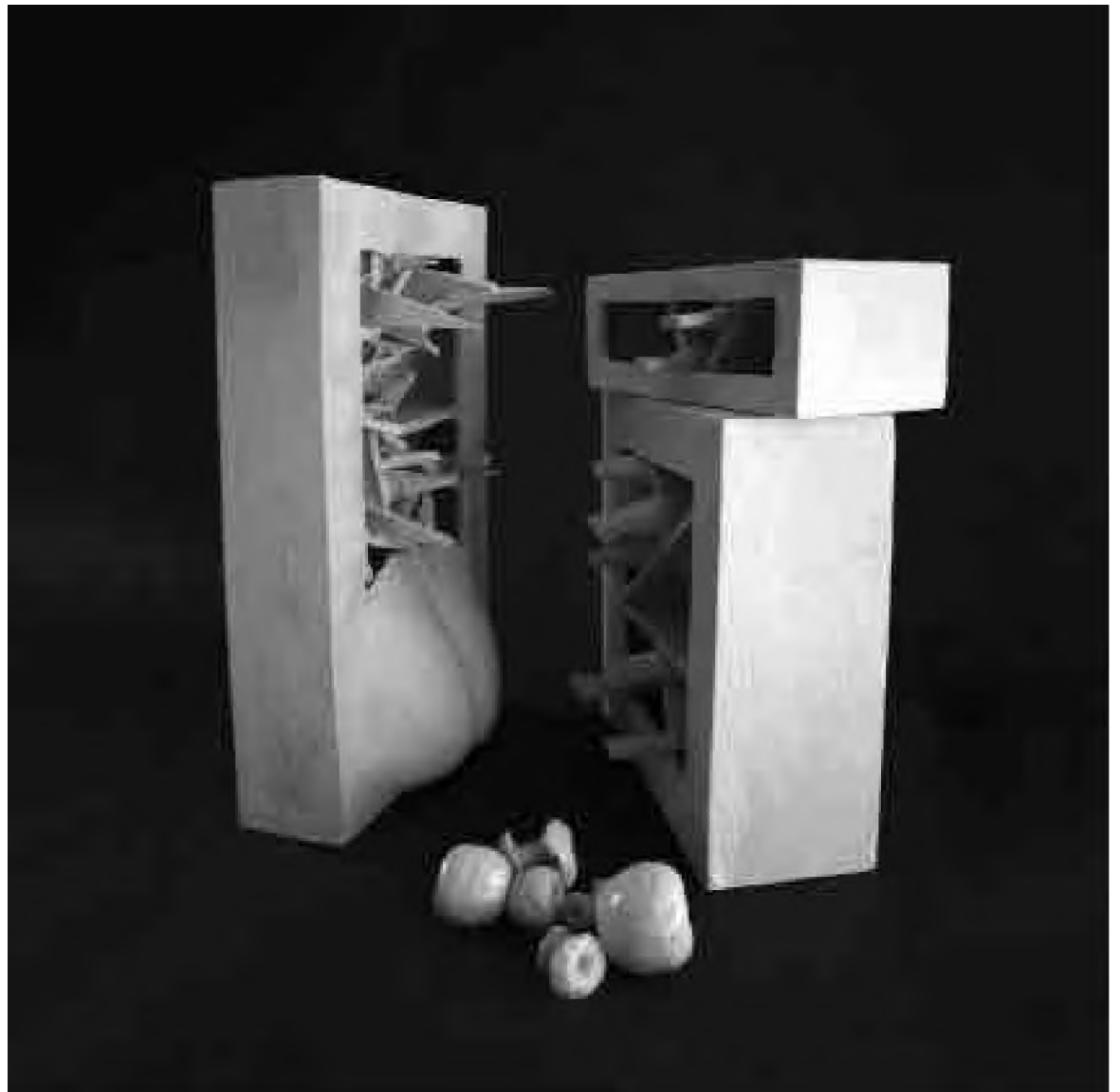
este încă actual în Hegel ar putea fi dezvoltată în sensul poziției active de «Sistem».

În acest sens stau mărturie și alte temeuri: „tocmai ca *sistem*, filosofia lui Hegel constituie un corectiv real împotriva încercărilor acelor orientări care sunt fixate asupra lumii istorice. Încercarea lui Hegel de a organiza conținutul sistemului sub puncte de vedere integrate sistemului, dar confruntând rezultatele *gândirii speculative* și cu materialul empiric prelucrat de științele particulare, ar putea, probabil, să contribuie la scoaterea filosofiei din alternativa fatală: fie să se predea științelor particulare, fie să se îndepărteze de ele”⁷.

Întreaga argumentare vizează semnificația „speculativă” (teoretico- metodologică) a faptelor empirice. «*Konkret zu denken*» (A gândi concret) constituie tema centrală, dar de aceasta aparține și intuiția conformă convingerii lui Hegel că „adevărul nu-i ceva ascuns”, ci „se află în fața ochilor.”

Note

- 1 G.W.F. Hegel, *Enciclopedia științelor filosofice*, I.: *Logica*, p. 189.
- 2 J.-Louis Viellard-Baron, *Hegel et l'idealisme allemand*, Paris, J. Vrin, 1999, p. 10.
- 3 G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului*, p. 12-13.
- 4 *Ibidem*, p. 14.
- 5 *Ibidem*, p. 27.
- 6 N. Hartmann, *Die Philosophie des deutschen Idealismus*, p. 265.
- 7 H. Fr. Fulda, *Georg Wilhelm Friedrich Hegel*, în *Klassiker der Philosophie*, Bd. II (2. Aufl.), 1985, p. 91-92.

David Leonid Olteanu

Adam și Eva (2017), gresie

Gol, lacună sau depresiune?

Laurențiu Luca

Demonstrația din „Două introduceri și o trecere spre idealism” (folosesc Noica, C., *Două introduceri și o trecere spre idealism*, București, Humanitas 2018) este proba că Noica este unul din cei puțini, foarte puțini, extrem de puțini care l-au înțeles pe Kant. De aceea, cei puțini, foarte puțini, extrem de puțini hărnicii să înțeleagă înțelegerea lui Noica, sunt hărnicii să-l înțeleagă pe Kant.

Folosind ediția Cassirer 1922 a „*Kritik der Urteilskraft*”, Noica pornește de la faptul că, deși a apărut după „*Critica rațiunii pure*” și „*Critica rațiunii practice*”, logic „*Critica judecării*” vine între ele. De ce? Pentru că vine să umple un gol (*Introducerea ei teoretizează acest fapt*) (p. 14), o lacună sau o depresiune.

Gol, lacună sau o depresiune?

Nu iau în considerare varianta *prăpastie*, pe care, tot în traducerea lui Noica, o găsim în „*Introducere*” la „*Critica facultății de judecare*”, Editura Trei 1995.

Pornesc de la faptul că nu știu dacă Noica sau distinge sau nu distinge între gol, lacună și depresiune.

De aceea, premisa pe care o propun nu este că, prin „*Critica judecării*”, Kant încearcă să umple un gol ci că încearcă să umple ceva. Ce și prin ce, încă nu știm. Dar vom ști.

Pentru găsierea a ce și prin ce, urmez însăși calea urmată de Noica, deși, a priori și deci independent de premisă, sunt convins că tocmai distincția ne permite să înțelegem soarta pe care au avut-o încercările de umplere întreprinse de Kant.

Problema sistemului kantian este însuși faptul că este un sistem și, fiind astfel, încearcă prin „*Criticile*” sale să se pună în echilibru (*ibidem*). Dar, deși sistemul kantian crește în sine, este o creștere spre golul din „*Critica judecării*” (*ibidem*).

Căderea în gol este cu atât mai dramatică cu cât, încercând să definească și să umple golul, deși progresează în încercuirea acestuia, Kant îl face și mai gol. Astfel trebuie înțeleasă varianta lui Noica „În realitate, îi dă relief numai” (*ibidem*).

Demonstrația lui Noica pornește de la ceea ce Kant însuși pornește. „*Kant pornește să dea o metafizică.*” (*ibidem*). De aceea sistemul kantian, consemnează Noica, are două părți în succesiune, o știință critică pregătitoare și întemeietoare și o doctrină.

Problema golului este agravată de faptul că nu doar doctrina rămâne mereu deschisă ci că însăși critica, care a asumat să pregătească critic doctrina, rămâne mereu deschisă (*ibidem*, p. 15).

Acest fapt îl ține pe Kant într-o permanentă fază de pregătire și, derivat, într-o permanentă încercare de închidere a sistemului (*ibidem*, pp. 14 și 18).

Deși, prin „*Critica rațiunii practice*”, Kant face o primă încercare de închidere a sistemului, acesta nu se închide. „*Critica judecării vine degrabă să-i arate - și nu fără dramatism - sfâșierea lăuntrică*” (*ibidem*, p. 18).

De unde această sfâșiere lăuntrică? Din faptul că, prin a treia „*Critică*”, Kant descoperă un câmp nou, cel de-al treilea câmp al filosofiei transcendente, câmpul puterii de judecată (*ibidem*).

Pe de altă parte, ținând cont de faptul că, deocamdată, doar facultatea de cunoaștere și facultatea dorinței aveau prin „*Critica rațiunii pure*” și „*Critica rațiunii practice*” principii, era întemeiată căutarea lui Kant de a proceda similar și în cazul sentimentului plăcerii și neplăcerii. De aceea, nu doar faptul că, prin „*Critica judecării*”, era descoperit un câmp nou era important, ci că acesta era un câmp nou de principii a priori (*ibidem*, p. 20) și că noua critică aduce o funcție unificatoare și umple un gol [aici Noica ne trimite la însuși textul primei introduceri, unde Kant scrie că „...prin finalitate, judecata face legătura căutată între conceptul libertății (rațiunea) și al naturii (intelect)...” (*ibidem*) și „...umple un gol în sistemul facultăților noastre de cunoaștere”] (*ibidem*, p. 21).

Este important și faptul că, deși doar formal, Kant consideră că, prin „*Critica judecării*” își încheie opera critică și poate trece la doctrină, de vreme ce nu descoperea în spirit mai mult de cele trei facultăți (*ibidem*, p. 24).

Cel care rezista însă închiderii rămânea conținutul. „*Așadar - scrie Noica - și, Critica judecării, care apărea drept încoronarea și capătul de drum al sistemului, lăsa în urmă un gol*” (*ibidem*).

Și totuși Kant nu și-a propus să umple un gol, de vreme ce este a priori evident că un gol nu poate fi umplut. „Și golul acesta de neumplut - scrie Noica - făcea din „*Critica judecării*”, care putea să fie o carte de încheiere, o carte de criză: adică una a viitorului” (*ibidem*, p. 77). A cărui viitor, vom vedea la final.

Aidoma unei găuri negre, golul absoarbe complet și pentru totdeauna orice încercare de a-l umple.

Kant și-a propus totuși să umple ceva care chiar putea fi umplut, o lacună.

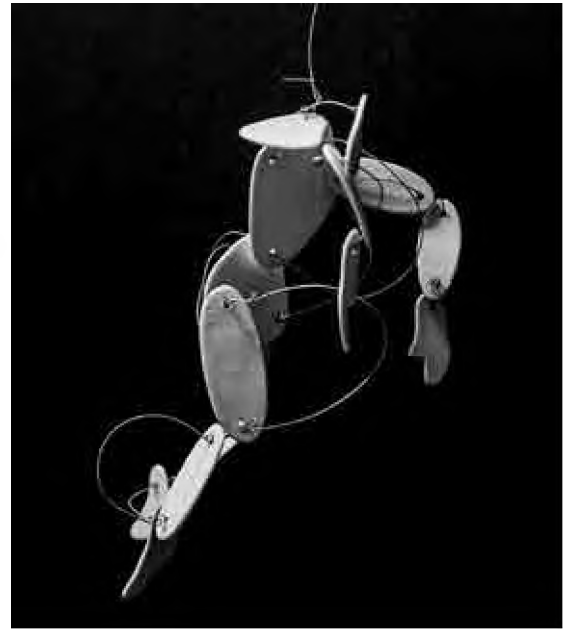
Noica consideră lacuna modul în care Kant simte golul din opera sa trecută (*ibidem*, p. 14), „...tot ceea ce ține de nevoia de a umple o lacună de formă...” (*ibidem*, p. 21), faptul că, la câțiva ani după apariția „*Criticii judecării*”, „...avea să resimtă undeva, înăuntrul criticismului, o lacună” (*ibidem*, p. 25).

Dar diferența între gol și lacună nu este doar una de apreciere subiectivă, căci, așa cum am arătat deja, lacuna chiar poate fi umplută. Da, dar lacuna dispăre ca lacună doar dacă umplerea este completă și la același nivel, în cazul „*Criticii judecării*” la același nivel cu cel din „*Critica rațiunii pure*” și „*Critica rațiunii practice*”.

Ce anume din ceea ce atinseseră deja „*Critica rațiunii pure*” și „*Critica rațiunii practice*” ar fi asigurat în cazul „*Criticii judecării*” completitudinea umplerii lacunei și același nivel? Legea.

Nu mai că gustul, fiind diferit de la o persoană la alta, se sustrage legii.

Pentru că puterea de judecată nu atinge legea, ea nu dă o doctrină și, pentru că nu dă o doctrină, nu este amenințat doar sistemul în integralitatea

David Leonid Olteanu *Revelație* (2017), tehnică mixtă

lui ci însăși facultatea judecării, în natura ei și în folosirea ei critică (*ibidem*, p. 86).

Aici este lacuna. În timp ce „*Critica rațiunii pure*” și „*Critica rațiunii practice*” au refuzat individualul pentru a atinge generalitatea prin lege, „*Critica judecării*” regăsește individualul prin individualitatea gustului.

Aici sunt tensiunea și dramatismul „*Criticii judecării*”. „...ea caută legea, deci fuge de individual, și în același timp își pune problema individualului” (*ibidem*, p. 100).

Putem deci conchide că, prin „*Criticii judecării*”, Kant nu și-a propus nici umplerea unui gol nici umplerea unei depresiuni, ci umplerea unei lacune. Depresiunea este doar ceea ce a rămas după umplerea incompletă, prin căderea de nivel de la general la individual, a lacunei.

Depresiunea apare astfel ca un nou ceva de umplut. Dar Kant, iar „*Opusul postum*”, ca prelungire pe plan critic, cum scrie Noica, a problemelor puterii de judecată, probează că nu va fi reușit vreodată să o umple.

Înăuntrul sistemului critic „... rămâne un gol, sau cel puțin o depresiune” (*ibidem*, p. 79).

David Leonid Olteanu *Spiral Rectangles* (2009), porțelan

Copiii Învierii

Cristina Struțeanu

Ne-a fost dat să trăim odată o asemenea Înviere de parcă intrasem, brusc, într-o altă felie a existenței.

Am urcat din șosea, puțin, pe un drumeag în noapte. Noapte rece, înghețată, sticloasă, cu acele stelar clipind sus, sus, de neatins. În spinare, amenințătoare, siluete uriașe de dihanii. Munții. Pe-o latură, în vale, tăceau copleșitor, umăr la umăr, brazi. O pădure îndesată ca o oaste. Sumbră. Solemnă. Șupuia smerit și un fir de părâu, abia ghicit. Era o tihnă cam amenințătoare, care te făcea să te strângi între umeri. Până când totul vuia cumplit. Aveai dreptate să te fi temut, pentru că, brusc, te izbea. O pală dură de vânt, o rafală aproape că te secera. Părea că te poate lua pe sus. Încercai să te ții de ceva. N-aveam de ce să ne agățăm și ne sprijineam unii de alții. Apoi totul se afunda iar în tăcere. Pe cealaltă coastă, mai sus, se ițea un cimitir. De data asta o oaste de melci, cu cornițe împietrite. Și-n mijloc, într-o poiană, o mică biserică de piatră. Un schit fără vreme. Un fel de nucă, rostul și miezul tuturor lucrurilor. În sfârșit, intrai. Și, deodată, aerul devenea atât de neobișnuit, nemaiîntâlnit, atât de altfel, că-ți oprea respirația gâfăită de urcuș și frig.

Căutam și nu găseam. Căutam ce anume era special aici. Nu era fascinant, nefiresc, nici tulburător sau ușor straniu. Nici încărcat de așteptare, de sacru, de emoție și evlavie, așa cum ai fi putut crede. Era cumva adâncit. Adunat în sine. Te absorbea și te pierdeai.

Îți simțeau un nod în gât, nu prea înțelegeai ce e cu tine și te mișcai de pe un picior pe celalt. Legănat. Era și greu să te dumirești, după drumul de până aici, după lupta cu palele de vânt tăios, ce te dărâmau întruna. Urcasem cocoșăți. Dar, odată ajunși aici, totul te surprindea. Un pâlț de umbre se alungeau și foșneau precipitat. Erau două măicuțe, cu starea trei, plus preotul subțire, uscat, tânăr, adus de spate, cum sunt mulți monahi.

În odăjdiiile cele alb-strălucitoare, cu fir de argint, menite Sărbătorii celei mari, aproape fluturând pe el, părea că e doar duh, nu și trup. Că se pitise-n ele, ca-ntr-o mantie de prestidigitator. Prin lentilele groase-groase de mare miopie, privea cu o asemenea sfială, inocență și transfigurare, că te făcea să te foiești stânjenit. Părea că ai venit la Primul Paște al lumii. Unicul.

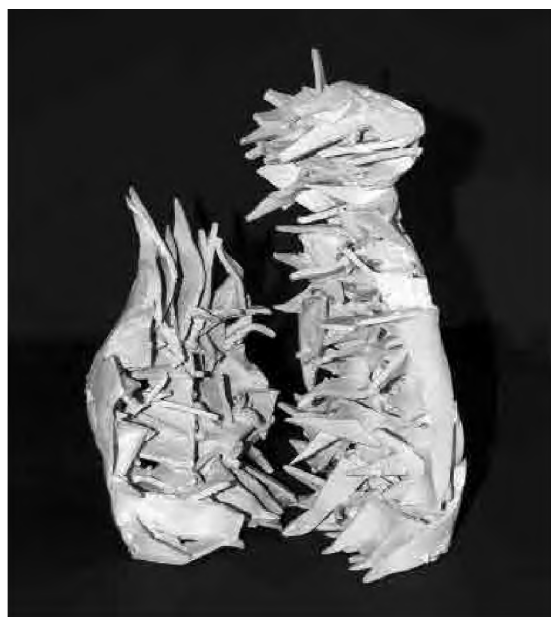
„Maică Stareță - șoptea- acum eu ieșeam și dumneavoastră închideți, și vă făceați că zăvorâți, și stingeți luminile. Pe urmă eu băteam tare, de trei ori, și intram. Ajungeam în altar și luam Lumina. Ieșeam cu ea și măicuța de la clopote începea să bată tare, tare... Pe urmă - aici era un mic gâfăit, de parcă el urcase prin vânt, nu noi - ieșeam iar afară cu Lumina și înconjuram biserică și cântam cu toții...”

Și, deodată, am înțeles nefirescul. Așa vorbesc copiii. La imperfect. Totdeauna când pun la cale un joc. Ceea ce, pentru ei, e un lucru foarte serios, cel mai serios, chiar solemn, un ceremonial. Fiindcă ei, fără s-o știe, recompun atunci lumea. Trăiesc clipa total. Întâlnisem dar, acum, puritatea. Candoarea. Copilăria. Lipsa poverii păcatelor. Purtarea aripilor. Încă. Preotul ăsta era un mare copil... Ce șansa pe noi!

Și totul s-a petrecut întocmai. S-a făcut întuneric. Am ieșit cu toții în bezna de afară. Silueta argintie, de înger parcă, - nu parcă, sigur - a dat deoparte lespede de intrării. Da, pur și simplu, înger! Îngerul de la criptă. Și mironosițele...

Măicuțele-mironosițe. Maria Magdalena, Ioana lui Cleopa și cealaltă Marie. Precum în Evanghelie. Și noi, ucenicii! Devenisem, deodată, ucenicii, poate chiar ceata apostolilor. Ne ridicasem până acolo prin înălțarea momentului. Sfințitor. O fărâma de clipă. Nodul din gât devenise uriaș. S-a topit abia când am dat răspunsul: „Adevărat a înviat!” Am simțit că aproape strig. Și, prin întuneric, fără să-i văd, i-am auzit și pe fiii mei răspunzând bubuitoare, din toți rărunchii: „Adevărat a înviat!” Poate era doar eoul pădurii. Poate aerul cald din trupuri izbucnea așa puternic spre înalt. Și, nu știu cum se făcuse, dar, afară, pe întuneric, se alesese că ei erau în colțuri diferite. Vocile lor își răspundeau din alte puncte cardinale. Abia acum înțeleg cât de fabulos a fost. Îi reaud.

După ce am ocolit bisericuța și am cântat și ne-am împiedicat de bolovani și nu ne-a păsat, am reintrat cu lumânările în mâini făcute căuș. Cum stăteam, înăuntru, pe pragul bortei dintre naos și pronaos, unde era o mică draperie, trebuia să sar mereu s-o dau în lături. Băgasem de seamă că preotul trăia o asemenea stare încât, pur și simplu, n-o vedea, uitase de perde. De fiecare dată era gata s-o aprindă de la făclia lui, când trecea cădelnițând. Intra cu flacăra-n ea. Ba, cu timiditate și atâta curățenie, tulburător, șoptea „pardon” sfielnic, când atingea pe câte cineva din mers. Un preot care spune „pardon” slujind! Inimaginabil. Locul era mic, teribil de mic, și poate niciodată nu încăpuseră atâția oameni. Și ce dacă. Toți eram unul. Toți aveam chipurile transfigurate. Asta ne făcuse. Bucuria lui, atât de pură, de copilăroasă, ne luase cu ea pe sus. Nu vântul de la venire. Și toți eram copii. Părea că ne aflam într-o cutie-scenă. Ca de Crăciun, în Viflaim sau Irozii, pe care-i întruchipează totdeauna copiii. Ca în Misterele Medievale sau în teatrele de păpuși din târguri, umblând de colo-colo și

David Leonid Olteanu
gresie, porțelan

Women Inside (2017/2019)

adunând în jur mulțimi. Poate se opri aici mica scenă magică. Cosmosul într-o cutie. În pădurea de sub munte.

Noapți de Înviere, în care preotul propovăduia strălucind, am mai întâlnit. Mai rar, nu mereu, dar da. Părintele Sofian de la mănăstirea Antim, bătrân, de vocea-i ajunsese șoptă, iradia asemenea lumină c-o simțea țâșnind. Acum însă era altceva. Poate, așa cum aburii respirației noastre se vedeau ieșind ca dintr-un ceainic, și noi, deveniți puri, copilăroși, cu greutatea materialnică destrămată, ne-am fi putut înălța. Învârtejiti de vântul care ne înfi-orase atât de rău la început. Nu ne-am mai fi agățat însă de nimic. Ne-am fi lăsat purtați. Plutind peste munți, iar el, prea sfiosul preot, ne-ar fi condus. Ne-am fi lăsat duși, conduși. Ca fulgii. Ca puful de păpădie. Ce noapte!

Asta s-a întâmplat în anul 1999, ba nu, sigur nu, în 2000. La schitul „Sf.Nicolae”, aflat în margine de pădure, înainte de intrarea în Predeal. Iar preotul era venit spre slujire de la mănăstirea Sâmbăta de Sus și se numea ieromonah Ioan.

Poiana bisericuței este singurul loc de pe Valea Prahovei de unde se poate zări cabana și vârful Omul. Cel mai sus, mai înalt, din masivul Bucegilor. Clipea și atunci, îndepărtat, luminița ei. Se vede și acum. Dacă vrei s-o vezi, ducându-te acolo. Și dacă nu-i în nori.

Și fac o boltă peste timp, spre a-mi aminti o Înviere mult mai apropiată. Cea de anul trecut, în 2018. Tot la munte, tot în Bucegi, la schitul cât o cutie, aflat pe piciorul Pietrei Arse - „Sfânta Ana”. Erau doi monahi și bănuie că preot n-aveau, drept care chemaseră anume unul tare bătrân, de undeva dintr-un sat. Iar moșneagul în odăjdii și astea prea largi, ce abia cădelnița, târând un picior, făcuse și el un gest unic. A ridicat, în acel moment solemn, prea lungă-i lumânare cu o șoptă-strigăt: „Veniți, fraților, de luați lumină!” Am înlemnit de bucurie...

„Veniți, fraților, de luați lumină!” Chemarea asta părea făcută atunci întâia oară, la bisericuțele din tîi, poate chiar în catacombe, oricum niciodată n-o mai auzisem rostită astfel, nicăieri.

„Veniți, fraților, de luați lumină!”

...Am ieșit marcați, în tăcere și mare frig, pe zăpada lucie, înghețată, „tablă”, cum o numesc schiorii. Din loc în loc, poteca sclipea sub stelele clipocind pe boltă. Și a izbucnit un strigăt. Pancarde, din loc în loc, ne anunțau să ne ferim de urși. Chiar acolo, la schit, era una. Dar nici vorbă. Altcineva țipa la noi: Hu-hu-huuu. Un huhurez. Hotărâse să ne însoțească de-a lungul drumului nostru la vale. Ne petrecea cu o cântare bruscă, ne miruia pe capete cu ea. Poate era doar speriat. Hu-hu-huuu... Tresăream, apoi se așternea iar liniștea pădurii, cu taina ei. Doar vreo crenguță ruptă, cu sunet de sticlă, atât. Și pașii noștri scârțâind. Apoi iar: Hu-hu-huu... Încet, n-am mai tresărit, ba am zâmbit și m-am trezit răspunzând păsării: „Adevărat a înviat!”

Hu-hu-huuu...

„Da, mă, da, a înviat...” Hu-hu-huu... „Așa e, a înviat, e adevărat!”

Hu-hu-huuu...

De ce să nu mărturisesc, abia aștept slujba Învierii din anul acesta. Sper să găsesc iar un loc ce-și va fi păstrat puritatea... Să reușesc. Că e din ce în ce mai greu. Aproape imposibil. Hu-hu-huuu?

România și oamenii săi din lume (IV)

Ani Bradea

Când am început seria acestor interviuri, chiar nu știam pe unde aş putea ajunge, ce locuri voi avea şansa să descopăr prin mijlocirea celor care vor răspunde întrebărilor mele, ce destine, ce poveşti de viaţă mi se vor dezvălui. Nu ştiu nici acum! Legăturile se fac în timpul „călătoriei”, apar oameni noi, se deschid alte uşi, se completează incredibil de repede şi de frumos tabloul la care lucrez. Cu această discuţie am ajuns în Palma de Mallorca, iar interviurile rubricii *Social*, reunite sub titlul de mai sus, continuă cu un nou episod.

„Atunci când identitatea ta de român suferă acea mutație structurală și se transformă în cea de român de pretutindeni, ajungi să experimentezi un soi de amnezie selectivă. Pentru că de departe, România începe să capete, pe zi ce trece, valențe aproape mistice”

Rudy Roth

39 ani, Palma de Mallorca, Spania

— *Domnule Rudy Roth, ați acceptat cu multă bunăvoință să faceți parte din acest proiect, drept pentru care vă mulțumesc. Pentru început v-aș ruga să vă prezentați în câteva fraze, va fi mult mai ușor apoi să ne construim dialogul.*

— M-am născut în 1979, la București, dar primii ani m-au găsit în județul Dâmbovița, unde locuiau bunicii mei. Provin dintr-o familie care, conform standardelor actuale, ar putea purta numele de „europeană”, dat fiind faptul că fiecare dintre bunicii mei avea o structură etnică distinctă. În anul 2002 am absolvit Facultatea de Relații Economice Internaționale din cadrul Academiei de Studii Economice din București, iar în 2006 un program de master în administrație publică electronică la Universitatea din București. În 2008 am absolvit un program de master în Relații Internaționale la University of Kent (Canterbury, UK), iar în anul 2015 programul doctoral al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative din București. Grație acestui traseu academic am publicat numeroase monografii și articole de cercetare în jurnale de specialitate din străinătate și din România, mai ales pe tema dimensiunii răsăritene a politicii externe a României din perioada 1990-2015. Este, de altfel, o preocupare continuă, căreia îi aloc destul de mult timp și resurse intelectuale, dacă pot spune așa.

— *Într-adevăr, un traseu academic foarte frumos, împlinitor așa zice, și totuși ați hotărât să plecați din țară. Când s-a întâmplat să luați decizia aceasta și, mai ales, de ce? Care au fost motivele care au înclinat balanța spre emigrare?*

— În Spania, mai exact în Palma de Mallorca, am ajuns în anul 2012, când soția mea, medic dermatolog, a acceptat o ofertă de angajare aici. Plecarea a fost determinată, fără doar și poate, de blocajele structurale din sistemul medical din România, care a „hrănit”, cu o veritabilă voracitate administrativă, exodul medicilor autohtoni către vest. Degradarea societală, cu precădere în urbanul românesc, a jucat un rol determinant în proces. Am plecat din Timișoara într-o zi de mai a anului 2012, la câteva

zile după ce-mi susținusem rapoartele de cercetare pentru doctorat. Cu două valize și copilul în brațe. Am ajuns în Mallorca obosiți și extrem de speriați în fața necunoscutului. Dar, până la urmă, lucrurile s-au așezat, timpul mediteranean a avut răbdare cu noi.

— *Spuneți că ați plecat în Spania la câteva zile după o sesiune de susținere a unor rapoarte de cercetare pentru doctorat. În aceste condiții mă întreb, și vă întreb, dacă ați mai apucat să lucrați în țară? (Uitându-mă și la prezentarea pe care v-ați făcut-o mai devreme, pot lesne observa că anii de dinaintea plecării sunt, în mare parte, ocupați de studii.)*

— Primul meu loc de muncă a fost pe un post de ajutor de tehnoredactor la ziarul *Universul*, coordonat la acea vreme de Aristide Buhoiu, lucru care mi-a deschis oarecum apetitul pentru jurnalism. Din anul 1996 și până în anul 2009 am lucrat ca traducător, redactor, reporter și realizator de emisiuni în cadrul mai multor departamente și canale ale Radio România, pentru ca mai apoi să mă dedic profesiei de bază, cea de economist, în mediul privat. În anul 2003, în plin proces de negocieri privind aderarea României la UE, am fost unul dintre economiștii care au contribuit la definitivarea planului economic privind costurile de implementare a directivelor europene în domeniul protecției mediului.

— *Odată ajuns în Spania, care a fost primul job, spre ce v-ați îndreptat, ce opțiuni și oportunități ați avut?*

— Aproape imediat ce am ajuns în Spania am început colaborarea cu ziarul „Occidentul Românesc”, pentru care am lucrat mai întâi ca manager de proiect și, mai apoi, ca redactor șef-adjunct. În anul 2015 am pus bazele unei reviste culturale online, *Leviathan*. În paralel lucrez ca cercetător și secretar al Institutului Balear de Studii Strategice, alături de o echipă de profesori și cercetători din Anglia, Franța, Germania, Spania, Maroc și Kenya. Ocazional, desenez și schițez (am avut onoarea ca mai multe dintre schițele mele să illustreze câteva cărți de poezie), și scriu (în acest moment am terminat un volum de poezii pe care sper să-l pot publica în următoarea perioadă).

— *Din ceea ce-mi spuneți, pare că nu ați avut probleme de integrare în noua societate. Încă de la început, seamănă această schimbare din viața dvs. cu o mutare oarecare, dintr-un oraș în altul. Sigur, aici a contribuit major faptul că nu ați mers în necunoscut (contractul soției dvs. vă oferea o garanție). Totuși, ce diferențe majore ați observat față de societatea*

românească? Și care au fost micile greutăți, dacă au fost, de adaptare la un ritm nou de viață, la noi responsabilități?

— Adevărul este că primii pași pe pământ iberic, ce-i drept cu iz insular, mallorquin, au fost extrem de apăsați din punct de vedere emoțional. Neîntâlnirea cotidiană cu România și adaptarea la normele, peisajul și cultura Spaniei n-au fost nici simple, nici ușor de gestionat. Îmi aduc aminte că în prima lună, fiecare zi venea atât cu iluzia lui mâine, dar și cu încercarea de a înțelege întâmplările lui ieri. Fiecare zi era un soi de odisee în miniatură, în care tu, erou autoasumat al migrației românești, trebuia să cauți răspunsuri și să înțelegi nerăspunsurile. Să încerci să dai un sens vortexului de arome, de gusturi, de imagini, de sunete și de tăceri altfel, care-ți inundau fiecare secundă. Mai apoi însă, pe măsură ce am început să înțeleg viul cotidianului spaniol, am început să mă afund în el, ca într-o carte bună.

— *Și încă o întrebare care derivă din cea anterioară: Erați, la momentul sosirii în Spania, într-o oarecare măsură, familiarizat cu limba țării de adopție?*

— Oarecum. Purtam în mine, încă din anii de liceu, câteva dintre metaforele lui Neruda, puțin din starea de Macondo a lui Marquez și multe dintre versurile unor melodii în limba spaniolă. Nopti la rând, cu un vechi dicționar spaniol-englez în mână, încercasem să citesc, în original, „100 de sonete de dragoste” și „Un veac de singurătată”. Mai greu era cu versurile unor cântece tradiționale mexicane interpretate de Placido Domingo („100 años de mariachi”), pe care le ascultam de zeci de ori, în încercarea de a le traduce pornind, de cele mai multe ori, de la transcrierea lor fonetică. Atunci când am ajuns însă în Mallorca, spaniola asta mi-era insuficientă pentru a purta un dialog real. Așa că am început să privesc, în timpul liber și alături de fiul meu, un canal pentru preșcolari, unde erau prezentate vocal și imagistic diferite obiecte, activități, elemente simple din cotidian. În paralel, memoram elemente de pe etichetele produselor din supermarket, citind versiunile informative în engleză sau franceză și apoi asociind datele respective cu ceea ce scria în spaniolă. Sportul ăsta a făcut ca în trei luni să pot încropi dialoguri cât de cât elocvente, iar în aproximativ un an să pot citi poeziile lui Neruda, apelând doar ocazional la dicționar.

— *Îmi spuneți că soția dvs., medic dermatolog, a primit o ofertă de muncă în Spania și că „blocajele structurale din sistemul medical din România” au făcut-o să accepte această ofertă. Din ceea ce v-a povestit soția dvs., în ce măsură a corespuns noul loc de muncă așteptărilor sale? Ce diferențe există între acest loc de muncă și unul similar din țara noastră? În ce măsură sistemul medical din Spania s-ar putea constitui într-un exemplu de bune practici pentru cel din România?*

— Atunci când identitatea ta de „român” suferă acea mutație structurală și se transformă în cea de „român de pretutindeni”, ajungi să experimentezi un soi de amnezie selectivă. Pentru că de departe, România începe să capete, pe zi ce trece, valențe aproape mistice. Din peisajul socio-uman dezoilant care te-a împins să pleci de acolo, rămân doar emoțiile legate de românii frumoși, autentici, curați. Aspectele negative se preling și imaginea care-ți rămâne are conotații aproape utopice. Cu toate astea, există amintiri pe care nici măcar această neîntâlnire cotidiană cu România nu are cum să le șteargă.

Amintirile legate de sistemul medical sunt unele dintre ele, pentru că acesta a atins un asemenea nivel de toxicitate, încât este imposibil să uiți ceva. Să nu fiu înțeles greșit. Există în România medici remarcabili. Există profesori fantastici. Însă sunt atât de puțini, atât de izolați în marea masă a mediocrității, a amantlăcurilor și pilelor, a șpăgilor și mercantilismului obsesiv încât, statistic vorbind, par niște erori ale sistemului. Diferențele dintre sistemul medical din România și cel din Spania sunt atât de mari, încât singura similitudine este la nivel de denumire. Dincolo de asta, totul e diferit. Aici nu există șpagă. Aici nu există șmecheri. Aici, pacientul, oricine ar fi el, este respectat și ajutat. Aici, medicul este protejat și respectat. Nu doar că te adresezi medicului cu „domnule/doamnă doctor”. Aici nu se comentează diagnosticul sau rețeta, ci se respectă cu religiozitate ceea ce a spus și scris medicul. Aici profesorii sunt preocupați să transmită cât mai mult din cunoștințele lor medicilor rezidenți. Există mândria de a spune, vezi, doctorița aia care a luat nu știu ce premiu, mi-a fost rezidentă. Aici nu există mitul eternității șefului de departament sau al șefului de serviciu. Nu există diferențe de gen și vârstă. Nu există niciuna dintre tarele sistemice din România. Din aceste motive, a compara cele două sisteme medicale e ca și cum ai compara mandarine cu corcodușe. Pentru a schimba ceva, trebuie să existe schimbări în oameni. Iar pentru asta, ai nevoie de un sistem educațional de calitate.

— *Ați plecat în 2012 cu un copil în brațe. Bănuiesc că acest copil este în prezent înscris la o școală din Palma de Mallorca. Povestiți-mi puțin, din perspectiva acestei experiențe, despre sistemul de învățământ de acolo, despre particularitățile lui, despre ceea ce ați observat că l-ar deosebi major de școala românească.*

— Din punct de vedere al calității învățământului de stat, la nivelul educației primare și gimnaziale, diferențele dintre România și Spania există, dar nu sunt chiar astronomice. Ele reflectă exact poziția celor două state în studiile și rapoartele din ultima vreme privind calitatea actului educațional preuniversitar: dacă România orbceăie împreună cu Bulgaria, Kosovo, Albania, Grecia sau Lituania pe la periferia clasamentelor, Spania se scaldă în apele mai călduțe ale mediocrității. Oarecum similar cu ceea ce se întâmplă în România, și în Spania există acel cult al educației naționale, grație unor copii (nu foarte mulți) care performează extraordinar la olimpiade internaționale. În ambele cazuri societatea uită că în spatele fiecărui olimpic sunt cohorte interminabile de analfabeți funcționali. Marea diferență dintre România și Spania este că aici nu există indulgență pentru elevii care nu îndeplinesc criteriile de promovabilitate. Astfel, nu e deloc anormal să vezi copii care rămân corigenți sau repetenți încă din clasa pregătitoare. O altă mare diferență derivă din faptul că produsul educațional este „livrat”, practic exclusiv, în limba comunității autonome în care trăiești. Asta înseamnă că, excepție făcând câteva cazuri izolate, toții copiii care locuiesc în Țara Bascilor, învață în euskera, cei din Galicia în gallego (galiciană), cei din Catalonia sau Insulele Baleare în catalană, iar cei din Comunitatea Valenciană în valenciană (un dialect de catalană ridicat însă politic la rang de limbă). În aceste comunități, limba spaniolă (sau castellano - castiliană) este predată, de cele mai multe ori, ca limbă străină, situație care face ca mulți tineri spanioli să ajungă la maturitate fără a fi capabili să aibă un discurs academic în acest idiom. Mutarea dintr-o comunitate în alta echivalează, de cele mai multe ori, cu un o repetenție auto-asumată. Datorită tuturor

acestor aspecte am optat să-l înscrim pe cel mic și, mai apoi, pe fratele lui născut în Spania, la cursurile unui colegiu privat, unde educația se desfășoară în regim trilingv: engleză, spaniolă și catalană. Programul de școală începe la ora 9:00 și se termină la 17:00 și include o pauză de masă și de activități extrașcolare de aproximativ 2 ore. Spre deosebire de România, notele primite de elevi sunt confidentiale, iar obiectivele personale sunt înlocuite cu obiective ale întregii clase. Stimulentele sunt, din acest motiv, colective și duc la implicarea copiilor mai avansați pentru a-i ajuta pe colegii rămași în urmă. Temele pentru acasă există, dar sunt minimale, putând fi terminate în maximum 15 minute. În rest, fiecare elev trebuie să citească cel puțin o carte pe săptămână și să o prezinte colegilor în timpul orelor de engleză, spaniolă sau catalană. Din punct de vedere al conținutului, programul educațional este diferit de cel din România, fiind focalizat pe informație cu un anumit caracter utilitar. Spre exemplu, în clasa a III-a copiii fac anatomie umană și sunt instruiți, în paralel, să învețe măsuri de prim-ajutor. Pe de altă parte, nu există materii de prima mână și de mâna a doua. Poți rămâne corigent la muzică, sport, artă sau valori civice, în egală măsură ca și la matematică, științe naturale sau literatură engleză/spaniolă. Probele de sport se dau în sistem olimpic, cu bareme pentru copii.

— *Foarte interesantă descrierea sistemului de învățământ spaniol, vă mulțumesc pentru detalii. V-aș mai întreba dacă acel altruism, al elevilor mai buni pentru colegii lor rămași în urmă, cum spuneți, funcționează și în cazul copiilor de imigranți? Sunt spr-jiniți aceștia pentru a se integra în colectivitate?*

— Fără doar și poate. Atâta timp cât copiii își doresc să fie parte a colectivității, acea colectivitate și-i va asuma ca membri. Secretul acclimatizării și adopției sociale rapide se regăsește, cred eu, în egalitarismul structural al societății spaniole. Această stare de fapt, ce pune femeia și bărbatul într-o stare de egalitate intrinsecă, are meritul de a reprimă exacerbările machiste, vulgare și violente, întâlnite la tot pasul în urbanul românesc. Aici nu întâlnești tipicele găști de „băieți de cartier”, ci grupuri mixte, atât din punct de vedere al genului, cât și al profilul etnic, în care vocea fiecăruia este ascultată. Până și argoul, graffitti sau alte manifestări asociate cu generația tânără sunt mult mai benigne și lipsite de vulgaritățile cu care este obișnuit un român. Sigur, indiferent de cât de evoluată este, și societatea spaniolă are derapajele ei xenofobe. Paradoxal însă este că acestor derapaje nu le cad victime doar imigranții, ci chiar și spaniolii. În comunități extrem de închise din Catalonia și chiar din Baleare, străinii sau *extranjeros* sunt mai ușor acceptați ca ibericii din regiunile de limbă spaniolă (castellană), gratulați de indigeni cu apelativul de „forastero”, adică „cei din afară”.

— *Există în Palma de Mallorca o comunitate de români? Cât de uniți sunt membrii ei? Ce relații se stabilesc între românii care locuiesc acolo, ce activități socio-culturale îi reunesc?*

— Statistic vorbind, există. În sensul că peste 40.000 de mii de români trăiesc, muncesc sau învață în arhipelagul Balear. Dar, cam atât. Nu vei întâlni în Mallorca, în Menorca, în Ibiza sau în Formentera mici enclave de românitate, precum cele care împânzesc comunitățile madrilenă, valenciană sau andaluză. Aici n-ai să găsești restaurantul tradițional românesc, postul de radio românesc sau evenimente culturale recurente ale comunității românești.

Aici vei găsi doar câteva mici magazine cu produse tradiționale și un restaurant moldovenesc, în a cărui ofertă se regăsesc și câteva feluri de mâncare cu iz mioritic. Singura prezență instituțională cu adevărat solidă este cea a cultelor religioase, care reușesc să coaguleze mici grupuri de români în biserici, temple și/sau case de rugăciune. Într-un anume fel, s-ar putea presupune că lipsa de expunere la ideea de România ar putea face să încolțească în oameni sâmburii unității. În realitate însă, dacă cineva ar avea ideea de a realiza un dicționar explicativ sui-generis al emigrației românești de secol XXI, termenul „unitate” ar putea lipsi cu desăvârșire. Fără a exagera în vreun fel, cred că din punct de vedere al fragmentării, comunitatea românească este cea mai dezbinată dintre toate comunitățile de migrație din Regatul Spaniei. Este comunitatea în cadrul căreia fracționalizarea și lupta pentru control și poziții de putere ating cote paroxistice, comunitatea cu cele mai multe asociații culturale care sunt folosite ca fiefuri de autoritate economică, electorală, religioasă sau socială și prin care se urmărește exclusiv propășirea personală a unei persoane sau a unui grup de persoane. Evident asta dăunează extrem de mult demersurilor legitime ale acelor oameni care chiar vor să facă ceva, voluntar, pentru comunitate, pentru că trebuie să lupte cu mitul motivației interesate. Există însă și un revers al medaliei, ce-i drept în planul micro, cel al relațiilor interpersonale. Eterogenitatea migrației românești contemporane are meritul de a aduce împreună oameni care în România nu s-ar fi întâlnit, probabil, niciodată. Pe harta socio-culturală a diasporei românești, Palma de Mallorca și insulele Baleare sunt „terra nullius”, un pământ al nimănui uitat de Institutul Cultural de la Madrid și de alte structuri din țară. Ciudat sau nu, singurul eveniment cultural românesc semnificativ din ultimii 5 ani a avut loc în 2018, când lui Mircea Cărtărescu i s-a decernat premiul Formentor de las Letras. La eveniment n-au participat însă foarte mulți români. Interacțiunile culturale, minimale de altfel, au loc mai ales prin intermediul rețelelor sociale sau direct, între prieteni. Mai schimbăm între noi cărți, mai scriem despre experiențele noastre pe plaiuri iberice, și cam atât...

— *Excelentă analiza pe care o faceți comunității românești din Spania. Și impresionant numărul acesta: 40.000 de români care trăiesc, muncesc sau învață în arhipelagul Balear – după cum spuneți. Care sunt domeniile în care activează cei mai mulți dintre ei?*

— Nefiind o comunitate cristalizată, imaginea pe care o am este exclusiv conjuncturală și, implicit, incompletă. E aidoma unui vitraliu cognitiv, construit din cioburi de informație, pe care încerc să le așez într-o formă cât mai apropiată de ceea ce cred eu că ar fi adevărul. Ca atare, rezultatul este doar o proiecție personală, fără cine știe ce mari veleități științifice. Dar, dacă ar fi să aleg un domeniu predilect pentru imigrația românească din Baleare, cred că am întâlnit cei mai mulți dintre conaționali noștri în industria serviciilor alimentare, intitulată destul de pompos HoReCa (Hotel/Restaurant/Cafenea).

— *Din ceea ce cunoașteți dumneavoastră, statul spaniol intervine cu ajutoare în cazul persoanelor fără venit, în cazul familiilor cu copii? Imigranții pot beneficia de aceste ajutoare? Concret, românii se numără printre beneficiarii unor drepturi de asistență socială în Spania?*

— Există foarte multe forme prin care statul spaniol ajută imigranții, dar - din punct de

vedere economic - aceste ajutoare nu se ridică la nivelul beneficiilor oferite în paradisuri sociale precum Austria, Germania, Suedia sau Marea Britanie. Cu toate acestea, Spania este un stat extrem de primitiv și oferă imigranților o mulțime de subvenții și ajutoare, precum prestația pentru șomaj, subvenții directe și indirecte pentru familiile numeroase sau pentru familiile monoparentale, alocația pentru copil (timp de 3 ani de la naștere), acces gratuit la serviciul de sănătate public, concedii de maternitate/paternitate, orar de muncă redus, beneficii fiscale pentru întreținerea minorilor, persoanelor cu handicap sau a unor persoane în vârstă, burse școlare, indemnizații pentru familiile cu probleme economice, subvenții pentru alimente, subvenții pentru chirie, subvenții pentru utilități sau ajutoare sociale pentru persoanele infectate cu HIV sau hepatită C. Deci, un portofoliu destul de extins.

— *Lucrați (și) la un ziar românesc, cum funcționează presa scrisă în Spania? În ce măsură este subvenționată de stat, dacă este? Cât de răspândită mai este presa pe hârtie, comparativ cu cea distribuită în on-line?*

— Existența *Occidentului Românesc* i se datorează exclusiv directorului editorial Kasandra Kalmann Năsăudean, cea care - alături de alți doi prieteni, un american și un român - au contribuit financiar la apariția lună de lună a publicației. Ziarul în sine este realizat de jurnaliști care lucrează pro-bono și apare lunar în minimum 10.000 de exemplare distribuite gratuit în toate comunitățile românești din Spania. Eu m-am alăturat acestui demers publicistic în anul 2013, nu ca jurnalist, ci în calitate de consultant de finanțare, postură din care am reușit să ajut publicația să obțină finanțări din partea Guvernului României. Chiar dacă aceste subvenții n-au acoperit decât parțial costurile ziarului, ele au reprezentat o gură de oxigen pentru finanțatori. Gradual, am început să colaborez și pe partea editorială, iar din 2016 sunt redactor-șef adjunct al publicației. În ceea ce privește presa din Spania, există o diferență colosală față de România. Aici, presa pe hârtie este extrem de răspândită, în ciuda faptului că media on-line există și este extrem de accesibilă. Cu toate acestea, foarte mulți dintre localnici, dar și fiecare bar, terasă, restaurant, frizerie etc. are abonamente la ziarele naționale și locale, pe care le pune la dispoziția clienților, când aceștia le calcă pragul. Cel puțin în Palma, la prima oră a dimineții, toate *cafeterias* sunt pline ochi de oameni care vin să-și bea cafeaua, să ia micul dejun și să citească ziarul favorit. Așa că diminețile urbane din Mallorca sunt un soi de amestec de arome în care notele de cafea, aroma de croissant proaspăt și mirosul de cerneală tipografică se împletesc într-o manieră absolut unică.

— *Spuneți că Occidentul Românesc se distribuie în 10.000 de exemplare, în toate comunitățile românești de pe tot cuprinsul Spaniei. Ce se publică în paginile sale? Care sunt rubricile, paginile de interes?*

— Fără doar și poate, cele mai citite articole sunt cele care oferă informație utilitară, legată de aspecte care afectează direct sau indirect viața cotidiană a românilor din peninsula Iberică. Avem rubrici care abordează tot soiul de probleme legate de muncă, de contracte, de acte notariale sau alte documente administrative, rubrici care explică impactul unor acte normative asupra vieții de zi cu zi și care îi ajută pe cititori să-și îmbunătățească situația materială sau administrativă. Aceste informații sunt oferite de un soi de *advisory board*, sau grup de experți și

consultanți (economisti, avocați, traducători, profesori etc.), consolidat în jurul echipei redacționale a Occidentului. De mare interes sunt și rubricile culturale (lansate încă de la primul număr al publicației) și în cadrul cărora prezentăm personalități, locuri sau alte elemente emblematice ale culturii noastre naționale. Nu putea lipsi, evident, o rubrică prin care să-i ajutăm pe cititori să vorbească în mod corect limba română și care este bine primită de publicul cititor. În fapt, cred că una dintre cele mai mari bucurii ale noastre, cei care ne ocupăm de *Occident*, este că reușim să facem ca acest ziar să fie citit, fără ca în vreuna dintre cele 32 de pagini să apară măcar vreo referință care să amintească, fie și conjunctural, de presa tabloidă. Și, evident, că facem asta într-un sistem de voluntariat.

— *Un efort admirabil, mă refer la voluntariat, care, probabil, în țară nu ar fi posibil. De asemenea, laudabilă ideea de a susține o rubrică prin care se militează pentru vorbirea corectă a limbii române. Din ceea ce cunoașteți dumneavoastră, mai există inițiative de acest fel? Mă refer, desigur, dincolo de spațiul privat al familiei, la asociații sau alte entități care, prin activitatea lor, să susțină păstrarea și promovarea limbii și a culturii române?*

— În arhipelagul balear, nu. Aici, în mijloc de Mediterana, nu există nici măcar o singură asociație culturală a comunității românești. Au existat câteva încercări, dar absolut toate au eșuat datorită coliziunilor dintre percepțiile vis-a-vis de sine și vis-a-vis de ceilalți ale celor interesați. Imposibilitatea de a avea o asociație cu 10-20 de președinți și 0 membri a trimis în derizoriu orice inițiativă de coagulare comunitară. Evident, un rol important l-au jucat și identitățile celor care și-ar fi dorit o astfel de structură, pentru că motivațiile din spatele creării unei asociații erau fie pentru a o transforma într-un fief de partid, fie într-o platformă de prozelitism religios.

— *În acești ani, de când locuiți la Palma de Mallorca, ați călătorit în România? Ce schimbări ați observat cu aceste ocazii? Cum vedeți țara acum, comparând-o cu momentul din 2012, când ați hotărât să emigrați?*

— Am călătorit de nenumărate ori în România și, sincer să fiu, fiecare drum înapoi a adus o nouă dezamăgire. Explicația nu e deloc complicată. Atunci când ești departe, începi să experimentezi un soi de amnezie selectivă, care te face să îți percepi țara ca pe un spațiu aproape mistic, un spațiu tușat în culori utopice. Când însă ajungi înapoi și vezi că toată acea construcție emoțională din interiorul tău este redusă, în fapt, la câteva pete de frumos într-un soi de deșert cenușiu al dezolării, îți aduci pur și simplu aminte de ce ai plecat. Ce este însă dramatic este faptul că, odată revenit în spațiul de adopție, amnezia selectivă începe să funcționeze din nou, iar tu începi la rândul tău să-ți asumi, pentru a nu știu câta oară, acel vis de aur al emigrantului român: visul în care România se schimbă într-atâta, încât exilul tău prin Occidentul Făgăduinței nu mai are sens, iar rana permanentă a dorului de casă are șansa să se închidă. Până atunci însă, rămâi doar un emigrant. Un soi de poem antropologic scris simultan în mai multe limbi, în mai multe stiluri literare, imposibil de citit și înțeles, nici măcar de tine însuși. Un poem în care valorile și normele lui ieri se amestecă incomplet cu normele și valorile lui azi, un poem deopotrivă al apartenenței și neapartenenței, al eternelor coliziuni dintre eul de aici și eul de acolo, dintre ethosul tău și identitatea spațiului de adopție. Un poem ca o rană

permanentă, permanent infectată cu dorul de casa părintească.

— *Am realizat un dialog antrenant, plin de informații interesante, pentru care vă mulțumesc! Voi încheia adresându-vă ultimele două întrebări, care vizează aspecte ale emigrației românești urmărite în toate interviurile de până acum. Așadar, prima întrebare ar fi: În acest moment, credeți că ar fi posibilă, pentru dumneavoastră și familia dumneavoastră, o reîntoarcere în România? Mă gândesc la o mutare definitivă, desigur, nu doar la o simplă vizită.*

— Dacă vorbim despre o întoarcere voluntară, cred că șansele sunt extrem de mici. În general, dincolo de euforia temporară pe care o naște ideea de repatriere în sufletul oricărui emigrant, o revenire pe meleagurile natale nu este deloc simplă. Nu în România de azi, în care timpul - vorba lui Marin Preda - nu mai are răbdare cu oamenii. Sunt român, voi fi întotdeauna român, dar cu o notă identitară aparte. Iubesc habitatul patriei-mamă, dar simt în fiecare fibră, că atât eu, dar mai ales cei mici, am fi - în cazul unei repatrieri - niște pseudo-emigranți în propria noastră țară. Niște pseudo-autohtoni care vor experimenta mereu acel sentiment de vagă ne-incluziune în spațiul de origine. Mi-ar fi greu să mă readaptez la normele de confort și la rutina locală și imposibil să-mi recalibrez valorile sociale astfel încât să mai tolerez, fie și indirect, starea de fapt a cotidianului urban românesc, articulată în jurul ideilor de „șpagă”, „pile”, „atenție”, „șmen”, „manevră”, „aroganță”, „șmecherie” etc.

Din acest motiv, dacă m-aș întoarce, m-aș întoarce doar la bătrânețe, undeva printr-un colț rural de Ardeal, de Maramureș sau de Bucovina, acolo unde oamenii sunt încă Oameni, iar seva neamului meu pare încă vie.

— *Și ultima întrebare: Vă interesează scena politică românească? Ați votat, în această perioadă de când locuiți în străinătate, la secțiile de votare organizate pentru românii din diaspora?*

— Da, absolut. Având un doctorat în științe politice și o istorie în mass-media publice din România, ar fi oarecum paradoxal să nu mă intereseze modul în care evoluează spațiul politic indigen. Este însă doar o preocupare academică și nu una doctrinar-ideologică. Pentru că, ziarist fiind, m-aș auto-discredita moral și profesional dacă vreuna dintre virgulele editorialelor mele ar ajunge să fie îmbibată în culorile vreunui partid. Atât cât voi face presă, am să-mi asum normele deontologice ale profesiei, chiar dacă acesta este un soi de atavism profesional în media românești actuale. Pe de altă parte, cu votul lucrurile sunt extrem de simple. În ultimii 21 de ani, de când îmi pot exercita acest drept, am votat de fiecare dată când am avut ocazia, indiferent de colțul de lume în care m-am aflat. Fie că eram în Belgia, în Spania, în Germania sau în România. La absolut toate scrutinele electorale sau referendumurile, indiferent dacă asta a însemnat să pierd ore în șir pe la cozile transfrontaliere ale democrației dâmbovițene sau să ascult reproșurile unuia sau altuia dintre cunoscuți. Votez pentru că din punct de vedere academic susțin ideea votului obligatoriu precum în Grecia sau Belgia, iar din punct de vedere moral, cred că este singura formă prin care-mi pot plăti datoria față de cei 1142 de tineri care au murit într-un friguros decembrie 1989 și ale căror nume sunt așezate astăzi pe altarul mucegăit al amneziei sociale selective.

Palma de Mallorca, 25 februarie 2019

Poezie italiană contemporană

LUCIA GUIDORIZZI

(Volume publicate la „Editoria Universitaria”: *Confini*, 2005; *Scandalose entropie*, 2006; *Ibrida Hybris*, 2007; *Quadrilunio. Una tetralogia dell'Anima*, 2009; *Milagros*, 2011; *Nel paese dei castelli di sabbia*, 2013; *Controcanto*, 2015; *Pietre Esile*, 2017)

Copilaș cu smartphone (*Bambino con smartphone*)

Palid cu ochelari
Pe care se răsfrâng
Lumini reci
Amorf pe divan

Scufundat în
Mlaștina lui cerească
Capturat de strălucirile ecranului

Otrăvit de pierderea sa
Solitară
Cu priviri înșelate
de solicitări virtuale

Cu un corp care nu știe
Alergarea și căderea
Care nu știe ce-s rănila

Copil sihastru
Copil mistuit
Ca un idol uitat
Devorat de luminile reci

Nimic mai mult decât o umbră
În tăcerea casei goale
În care fiecare stă nemișcat
Înaintea unei tăblițe luminoase
Fără să scoată o vorbă.

MONICA AMADUCCI

(Trăiește la Cesena. A publicat volumul *Afonie* (Il Ponte Vecchio, 1983) și *Orme di piedi nudi nell'anima* (Il Ponte Vecchio, 2018). Este cuprinsă în antologia *Voce Donna* (Il Vicolo di Cesena). Este interesată de poezia vizuală, scrie texte teatrale.)

Cercuri infinite (*Infiniti cerchi*)

Astfel, cu lacrimile
care îți țin tovarășie
rostogolindu-se pe piele
în fața plafonului
unde se strivesc
zilele de mâine:

pete de mucegai
de numărat și iarăși numărat
strângând dinții
și cearceful într-un pumn,
în celălalt, bucăți
de întrebări
săltând ca niște broaște

și pe pereți reflectate
fețele privegherii
înramate în rând
(și a ta) mărite mult
smulse alibiurilor
gălăgiei din jur
ridicole nemișcate
blocate pe stop imagine

privirile bete
în guri deschise.

Și tu le desenezi lor
cu creionul pe zid
nourași enormi
de desene animate fără vreun înscris
intercalate de crăpături.

PAOLO POLVANI

(Născut la Barletta în 1951, a publicat mai multe volume de poezie, printre care: *Una fame chiara* (Terra d'ulivi edizioni, 2014); *Cucine abitabili* (MR editori, 2014); *Il mondo come un clamoroso errore* (Pietre vive, 2017). Fondator și redactor al platformei on-line *Versante ripido*)

Cooda

(*La fila*)
Capătul cozii se îndepărtează, ca tinerețea.
Unul râde și își arată ostentativ proteza strălucitoare,
altul arată gingii întărite dar încă vie. În schimb,
unul
are copilul mort, ba chiar căzut de pe schele
după cum
spune jurnalul. Altul are soția

David Leonid Olteanu
faianță, porțelan

Spirala (1995)

cu alzheimer și o leagă atunci când vine aici
pentru pensie. Prietene, fii atent, la ceasul acesta
se deșteaptă porumbeii și ți-l fac pe cap.
Respect? Ce sens are cuvântul acesta?
Între timp unul iese cu o frumoasă agoniseală în
buzunar și se gândește
că dorința de parmezan mai rămâne încă pe listă
și luna aceasta. Și unul zice: *l'a*
strousc tutt ch'i m'nenn, în dialect, vesel,
o să-i cheltuiești pe toți cu fetele. Dar celălalt e
atent
să-i strângă în buzunar, îi e greu să zâmbescă.
Și totuși nimeni nu pare trist, par niște școlari
cu paltoanele prea mari și cu pantalonii
desperecheați ai costumului de căsătorie.

PIER FRANCESCO DE IULIO

(S-a născut și trăiește la Roma. Poemele sale sunt publicate în diverse reviste literare și au fost traduse în mai multe limbi)

*
Aprilie
este după colț
și
promisiunea sa –
e după colț.
Chipul
și sânul foarte alb –
sunt în colț,
Ca respirație geometrică
sau număr cuantic.
Zvâcnet,
trup zgâlțâit –
corimb ce taie totul
și iarăși unește.
Din orice unghi
viitoare – este forma.
Nervura care se deschide,
în această surprinzătoare
formă de adio.

FRANCESCA DEL MORO

(S-a născut la Livorno în 1971 și trăiește la Bologna. A publicat volumele de poezie: *Fuori Tempo* (Giraldi, 2005); *Non a sua immagine* (Giraldi, 2007); *Quella che resta* (Giraldi, 2008); *Gabbiani Ipotetici* (Cicorivolta, 2013); *Le conseguenze della musica* (Cicorivolta, 2014); *Gli obbedienti* (Cicorivolta, 2016); *Una piccolissima morte* (edizioni folli, 2017) și *biografia muzicală La rosa e la corda. Placebo 20 Years* (Sound and Vision, 2013).)

*
Resursa umană s-a rupt în mai multe locuri.
Este prea puțin flexibilă, se spune, prea puțin
rezistentă,
sau poate a fost din cauza părții incluse rău.
Odată înlocuită, nu i se cunoaște destinația.
Râzând, piețele asistă ca niște mușcate la
fereastră.

Selecție făcută de
Serena Piccoli și Giorgia Monti

În românește de
Ștefan Damian

Gâlceava Cenzorului cu Poezia

Mircea Moț

În urmă cu câțiva ani, mai exact în anul 2015, Cassian Maria Spiridon a publicat la editura *Charmides* ediția necenzurată a volumului său de debut, *Pornind de la zero*, al cărui manuscris, cu toate că a obținut premiul concursului de debut al editurii ieșene *Junimea*, a fost, până la urmă, folosind cuvintele autorului, „hăcuit” de un cenzor cât se poate de „vigilent”: dintr-un manuscris unitar și, nu mă îndoiesc, substanțial, au fost selectate pentru publicare nici mai mult, nici mai puțin de 18 pagini, din care un editor competent a reușit, totuși, să facă o carte onorabilă.

Nu pot decât să-i dau dreptate poetului Cassian Maria Spiridon atunci când consideră că volumul apărut la editura *Charmides* (volum în care fragmentele și poemele eliminate de cenzură sunt foarte bine marcate) „poate fi și un studiu de caz asupra manierei în care se practica cenzura ideologică din anii '80”.

Ceea ce face obiectul acestui articol vizează în egală măsură evidențierea particularităților poeziilor și fragmentelor omise, dar și „lectura” practică de cenzorul care, în anul de grație 1980, nu se poate să nu fi fost familiarizat cu experiențele poetice de la noi și de aiurea. Îmi rezerv aici lectura menționatei poeme și fragmente încercând să ghicesc ce criterii a avut în vedere cenzorul care a masacrat volumul de debut. Cu alte cuvinte, îmi pun întrebarea dacă refuzul poemelor în cauză este consecința faptului că ele nu au corespuns criteriilor valorice ori a fost vorba de criterii extraliterare. Dacă cenzorul care a tăiat nemilos în textul manuscrisului a fost un om cultivat (și nu mă îndoiesc că nu a fost), nu se poate să nu fi citit poeziile în cauză în mod adecvat, chiar să fi savurat rafinamentul textului poetic. Se poate, totuși, ca același cenzor să fi respins poemele în numele unor criterii valorice! Dacă cel care a refuzat poemele a fost convins că săvârșește un autentic act critic, nu mai este, cred, nimic de comentat. Dacă însă, convins de valoarea poemelor, cenzorul le-a eliminat totuși, îmi place să cred că gestul său nu a fost lipsit de o oarecare tristețe. Și totuși...

Un poem intitulat *În ziua când... își dezvoltă semnificațiile în jurul unei nașteri ce coincide cu timpul sacru, al învierii și al speranței în mântuire*: „În ziua când m-am născut/ ieșise din biserică preotul/ cânta/ «Hristos a înviat din morți/ pre moarte cu moartea călcând»”. Realul alunecă la modul firesc în alt plan, marcând nevoia umanului de a se încredința tiparului etern. Simbolul și livrescul se întâlnesc aici sub semnul unei atitudini de-a dreptul incomode: „era multă iarbă/ ce nu mai putea fi a doua oară călcată/ nici de mine nici de alții pentru niciodată/ și mai era și un cal roșu pe un câmp galben/ pe care nimeni n-ar fi avut curajul să-l încalce atunci și nici după/ și pe deasupra era Luna singură și bolnavă - / doamnă cam coaptă, dezvirginată târziu și stângaci - / mai era un păstor cu oi multe și câini/ erau fiare, plante,

piscuri și ape”. Toposuri consacrate sunt preluate într-un discurs cu reflexe postmoderniste: „când m-am născut era scrisă/ cartea/ despre viața dusă pe străzi sublunare/ unde iubim semenul/ ca pe un fluviu/ unde noaptea există/ durerea există/ unde istoria-i ca o prăvălire-nostenită și rece - / unde se aleargă prin sufletul străvezii al zăpezii”. Nici la debut și nici în volumele anterioare, atitudinea incomodă față de real nu lezează metafora și diafanul poeziei. Cassian Maria Spiridon mai crede în carte ca model al lumii și nu ezită să scrie despre un suflet străvezii al zăpezii, ca alternative la o realitate profanată, căreia i s-a răpit frumusețea și firescul. Dar cenzorul? În tristețea pe care i-o bănuiesc și pe care i-o accept ca pe o șansă, cred că el a practicat o lectură dublă, una pentru propria-i satisfacție, alta pentru cei care-i cereau socoteală. Sau poate că nici nu-i cereau prea insistent (anul era totuși 1985). Cred că nu menționarea preotului și inserarea citatului din carte l-au speriat totuși pe zelosul cenzor, ci, poate, cu totul altceva. Gândul lui bătea mult mai departe: ziua pe care o are în atenție poemul îl impune pe poet ca o apariție singulară, în ipostaza celui ales, a cărui naștere trimite la mit și la destin, la ceea ce este scriere sacră, totul cu sugestia că textul ar contura destinul unui întemeietor care ar putea să-l deranjeze pe oricare Irod ce nu ar suferi termen de comparație.

O altă poezie, În *cap am*, are un moto din Eminescu, semnificativ pentru imaginarului și tensiunea ideatică a poemului: „Rătăcit, nemângâiet, ca un suflet fără parte”. Poezia rămâne emblematică pentru lirismul lui Cassian Maria Spiridon, în primul rând prin mișcarea dintre gravitatea discursului, trimitând la toposuri ușor de identificat, și atitudini ce pot șoca un cititor educat în spiritul unui anumit gen de poezie: „în cap am o grămadă de idei despre libertate și dragoste/ mulțimea calcă ostentiv și indiferentă peste/ gurile ploii torențiale/ fără scăpare prizonier unei perechi de coapse/ palmele măsoară truda cerută de țărână/ aflat în mijlocul nebuniei (sub ochii tăi fragezi/ sub buzele telescopice ale miriapodului)/ pricep câte ceva din mecanismul chtonic/ oricum/ o idee bine stabilită despre dreptate/ nu mi-am format/ nici despre genunchii tăi vineți de frig/ de atingerea buzelor/și în general despre bunul mers al națiunii/ române.” Repet, este posibil ca vigilentul cenzor să nu fi gustat un asemenea tip de poezie, dar ochiul său, în permanență deschis în afară, nu putea să nu sesizeze, amestecul lipsit de pietate al ideilor despre dreptate și dragoste, cu mulțimea indiferentă (aha, las că știm noi unde bate poetul!) ori cu genunchii vineți de frig ai iubitei. Hai să zicem că până la urmă acestea ar fi totuși de acceptat (cu toate că nu i se poate ierta poetului că încă nu și-a format o idee bine stabilită despre dreptate). Dar ce să spunem despre faptul că el, candidatul la debut, nu și-a format încă o idee nici despre bunul mers al națiunii române! Un pasaj

descriptiv și o poezie a cotidianului cu perspective spre profunzime pot trezi în egală măsură suspiciuni. Cum să accepți, bunăoară, un vers de genul „blocuri albicioase în fața privirii ca un obstacol al gândului”. Ce relație să fie, domnule, între realitatea materială, concretă, și libertatea gândului! Finalul poemului nu poate decât să-l sperie pe cenzor, nu atât prin faptul că relația eului cu lumea este mediată de alegorie și simbol, într-un *exercițiu abstract*, ci mai ales prin felul în care este transcrisă ideea poetică: „Doamne! În genunchiul tău mi-am săpat scorbura.”

O surpriză o constituie fără îndoială eliminarea unei poezii „cuminți” ca limbaj, în care ideea este cât se poate de transparentă, cum este cazul textului *Să te joci*: „să te joci cu mâinile/ nu-i frumos/ să te joci în ceasul acesta/ cu mâinile și picioarele/ de parcă ar fi mâinile și picioarele tale/ bietele/ înșirate pe sfoara umilinței/ cu botul prin pământ scormonind// pe creștet cu toată floarea mulțimii/ golit de cuvinte/bătut peste tălpile vieții/ cu îndârjire/ cu mâinile/ cu picioarele/bătut peste tălpile vieții-/ se poate/încă se poate numi fericire”. Un cenzor instruit a intuit aici o criză existențială și o suferință pricinuită de realitatea concretă și de prezența în această realitate- de unde și ideea de bătut, peste tălpile vieții, mai ales, care nu exclude însă bucuria de a trăi, fericirea simplă de a fi în lume. E adevărat, dar ce ne facem cu „sfoara umilinței”, cu o subversivă golire de cuvinte și cu bătaia „peste tălpile vieții”? Atunci intervine excesul de zel!

Din manuscris a fost eliminată de asemenea o poezie cu totul notabilă, *Ahab*, în care perspectiva asupra realului își susține rafinamentul prin tensiunea ideatică asociată unui fin livresc, prin prezentarea unui Ahab dezinteresat de realitate și de materialitatea ei: „pe Ahab nu-l doare/ că marea nu se termină/ că furtuna nu se termină/ că echipajul nu-l mai ascultă/că viscerele îi sunt perforate/șira spinării piciorul de lemn înțepenite”. Ceea ce contează pentru Ahab este căutarea dusă până la obsesie, indiferent de nuanțele acesteia: „cât MOBY DICK există/ puțin contează/ că întreaga corabie geme/ că șobolanii au fugit de pe vas/ - semn de negre întâmplări - că toată lumea-i nebună/ că mâncarea-i tot mai puțină/ că ploile sunt fără milă”. Cuvintele „cheie” pentru cenzor: „întreaga corabie geme”, „mâncarea-i tot mai puțină” etc.

Cenzorul nu a eliminat doar poeme întregi, ci și fragmente absolut notabile, de-a dreptul „nevinovate”. Iată un exemplu: „lacrima nu se usucă/chipul morții/ înstrăinat/ de trupul ce mă poartă/ca de piatră” (În *continuare despre cenușă*). Sau: „îmi scot din suflet/ întâmplările cu oameni/ nici tălpile nu pot să-ți mai sărut/ mi-am răstignit odihna în dinții gilotinei...”

Volumul *Pornind de la zero* poate constitui într-adevăr un trist studiu de caz și, cel puțin din perspectiva cenzurii, prilej de meditație asupra condiției lecturii. Și implicit asupra unui tip de cititor care, departe de a fi *mon semblable, mon frère*, contează cu siguranță doar ca un *hypocrite lecteur*.

Tematica oglindirii în *Las Meninas*

Adrian Țion

Jocul de-a nemuirea a agitat și agită spiritele din vechime până în zilele noastre și va continua să preocupe și în viitor. Decuparea unei secvențe din acest lung periplu al orgoliului ființei muritoare ne prezintă spectacolul montat la Teatrul Maghiar din Cluj, *Las Meninas*, în regia lui Andrei Măjeri. Surprinzătorul scenariu al artistului cântăreț mexican Ernesto Anaia ne pune în față un tablou de Velásquez, supradimensionat teatral la dimensiunea unui rafinat comentariu despre nemuire și condiția artistului: *Las Meninas*, numit *Doamne de onoare* sau *Familia lui Filip al IV-lea*, fără îndoială un tablou celebru din istoria picturii. Cea care cochetează cu nemuirea în societatea istorică a secolului al XVII-lea, secolul de aur spaniol, este infanta Margarita, care îi cere lui Diego Velásquez, administratorul palatului și pictorul de curte al regelui Filip al IV-lea, să-i facă un portret. Așa încât noi ca spectatori vedem și ce este/se întâmplă în spatele tabloului, dar și comentariile ulterioare din fața lui, totul într-un aranjament baroc de imagini și combinații tehnice de o mare ingeniozitate. Timpul însuși este supradimensionat parodic permițând câteva ocheade indiscrete, ilare și provocatoare, în alte secole decât cel al XVII-lea spaniol, secolul „absolutismului absolut”. Sunt referiri la *Hamlet*, la *Livada de vișini* și ni se repetă obsesiv că „trăim într-o epocă în care imaginea e totul”. Care epocă? Desigur a noastră, contemporană, epoca artelor vizuale dominante, deci privirea se face dinspre noi spre trecut și primește încărcătura prezentului rezolut. Regizorul a vrut ca momentul acțiunii să

fie „un timp istoric bruiat, ficționalizat”, turnat în succesive secvențe alegorice cu extensie în eseu și complicitate evocatoare. Ca atare, orice „înțelepciune din viitor” este capturată spre a îmbogăți limbajul scenic prolix, închegat în falduri reconstitutive.

Biografismul e firul narativ pe care sunt atâr-nate ca medalioane ornamentale scenele despo-vărate de rigiditatea picturală, împinse într-un mediu destul de vag conturat ca atelier al pic-torului și spațiu al constructivității imagistice. Treptat, larghețea cadrului se restrânge pentru a încăpea în paradigma restricționată a tablou-lui reconstituit spre final. Balansul între static și cinetic reglează ritmicitatea spectacolului în an-samblu. Volubilitatea mișcării este resorbită în static și invers. Efectele decorului, de o mare mo-bilitate, conceput de Irina Chirilă, converg spre sugestia de oglindire și devoalare. Reflexivitatea culminează cu vertijul-sugestie specific exacer-bării eului artistic și cu imensa oglindire finală a publicului, pentru că, nu-i așa?, Velasquez a pictat mai ales portrete și, iată!, portretele sun-tem chiar noi, spectatorii, reflectați în afara tim-pului picturii, proiectați ca pe o frescă murală cu zeci de portrete, de ce nu?, din Palatul Dogilor. Atmosfera se menține în magia picturalității. Nu teatru în teatru, ci pictură în pictură oferă eseul teatral *Las Meninas* în regia lui Andrei Măjeri. Costumele lui Lucian Broscățean sunt de-a drep-tul mirobolante: mătăsuri și dantele, prețiozitate și bun gust, rochii bogat ornamentate, cu crino-lină sau fără, pentru femei sau bărbați, desprinse

din tablourile pictorului de curte dau culoare și farmec jocului vizual, trimit spre extravaganțele casei regale și eleganța aristocratică a unei între-gi epoci. Inventivitățile regizorale se împletesc în specificitățile stilului baroc, derivat din pictura lui Velasquez, fără inadecvări. Chiar și momentele muzicale, de mare forță, amintind de belcanto-ul italian, inevitabile la un scenarist cântăreț, se in-tegrează firesc în ansamblu. Vocile interpreților fiind de excepție, partiturile corale făcând parte din reușitele spectacolului demne de semnalat. Tabloul în sine este un personaj construit cu de-licatete cromatică, așa cum în el ființează ca rezon-ner principal oglinda.

În ultimii ani ai vieții, Diego Velasquez, ad-ministrator al palatului și artist (neconsiderat ca atare în epocă), e încă preocupat de ono-ruri. Pentru a i se conferi crucea de „Cavaler al Ordinului Sfântului Iacob” are nevoie de susți-nători și aici este introdusă o secvență ghidușă în spectacol: pictorul cere votul unor spectatori, mai întâi doi, apoi încă unul, apoi încă... două-zeci, spre disperarea generală! Interacționarea cu sala are efect deconectant și Szücs Ervin în rolul lui Velasquez manevrează abil situația, fără a ieși din pielea personajului. De altfel, experimen-tatul actor al Teatrului Maghiar l-a întruchipat magistral pe Caravaggio, alt pictor celebru, din proiectul lui Visky András și Robert Woodruff din 2014, *Caravaggio terminal*. Aici, admirabilul actor este un Velasquez labil, oscilant, fără poftă de lucru la început, dar până la urmă va realiza capodopera la insistențele infantei care vrea un tablou mai frumos ca *Mona Lisa*. Nu se putea o alegere mai bună pentru infanta Margarita, zglo-bie și inocentă, decât Imre Éva, vaporosă femi-nitate răsfățată. Interpreta e o apariție primăvăr-atică încântătoare pe tot parcursul reprezentației. Pitica Maribárbola, cu trăsături masculine din tablou, este chiar un bărbat în spectacol și nu e pitic: Sinkó Ferenc, sinteză cam forțată, zic eu, ieșită de sub masca măscăriciului preferat al re-gelui. Traducătoarea textului, Mariana Radu, în-cearcă să impună și în limba română termenul de *menină*, cel de *doamnă de companie* primind alte conotații, iar cel de *doamnă de onoare* fiind prea pompos, anacronic. Așa încât cele două menine sunt Kicsid Gizella și Kató Emőke, un duo scenic exemplar, reprezentând femei cu potențial ludic firesc extins, când poznaș, când vanitos, femei in-teresate de practicile amoroase considerate tabu de Inchiziție. Mi-a fost teamă că textul va aluneca pe acest făgaș morbid, dar problematica s-a ră-sucit savuros spre declicul inițial: tabloul și rea-lizatorul lui. Nici nu era cazul să aluneca din fer-mecătoarele drăgălășenii în tenebre. Excepționale contribuții în diferite ipostaze interpretative au actorii însumați în cor: Vindis Andrea, Farkas Loránd, Laczkó Vass Róbert și Marosán Csaba.

În oglinzile de diferite dimensiuni purtate pe scenă se răsfrâng elementele simbol din societa-tea istorică portretizată, cum ar fi căluțul de lemn, semn al copilăriei lipsite de griji din viața aris-tocrației vremii, crucifixul de mari dimensiuni, purtat și răsucit pe brațe de credincioși, semn al bulversărilor din cadrul bisericii catolice, stihiiile ce bântuie noaptea, semne ironizate ale eresurile din capetele oamenilor mărginiți, neieșiți din evul mediu târziu. Spectacolul se putea opri la scena reconstituirii tabloului, dar și oglinda imensă, pusă ex abrupto în fața publicului, despre care am amintit, denotă un final bine gândit, în acord cu tematica oglindirii.

David Leonid Olteanu

Prințese (2018), porțelan, gresie

Multiplicarea corpurilor și etica negativă (I)

Dana Pughineanu

David Leonid Olteanu

Introspecție (2012), obiect, sticlă

Un urs enorm de pluș însoțește în zilele cu soare micul grup de susținători ai vieții sau oponenți ai avortului din fața Bibliotecii Centrale. Îl văd zi de zi, chiar și atunci când e abandonat la parterul BCU, pe timp de frig sau ploaie. E o enormitate prăfuită, cu privire tristă... te duce cu gândul la adevărații urși chinuți, dresați pentru „a dansa”, urșii care însoțesc ritualuri umane absurde, dar bune de introdus la pagina culturală, de celebrare a diversității, care ar trebui să-l distreze pentru câteva minute pe orice privitor exterior. Ursul de pluș nu este nici el altceva decât un „construct cultural” asociat, iată, cu miracolul vieții. Doar după naștere, gradul de precaritate în care este aruncată noua ființă va decide dacă „susținerea vieții” e totuna cu „opunerea față de avort”. În „politeismul moral” care caracterizează zilele noastre, fiecare are dreptul de a adopta, de a rămâne sau a ieși din varii metranarațiuni. Cu siguranță, în România, metanarațiunea religioasă ocupă multe minți și suflete. Ca și în cazul redefinirii uniunii dintre un bărbat și o femeie, ea poate să impună, în mod mai mult sau mai puțin agresiv, teme pentru agenda publică. Asemenea clonării, avortul (posibilitatea tehnico-medicală de a manipula viața și moartea) apare drept o „grozăvie”, în măsura în care ambele distrug uni-

citătea persoanei. Dar susținerea vieții s-ar putea să nu fie decât prelungirea unei cruzimi, alungirea unei stări muribunde fără motiv, în numele unei sacralități care așteaptă încă efectele proniei divine. Cuvintele liderului polonez sunt semnificative în acest sens. Jaroslaw Kaczynski a afirmat la tribuna parlamentului: “Ne vom strădui să facem astfel încât sarcinile dificile, atunci când fătul este condamnat la moarte, sau deformat sever – totuși să rezulte în naștere, astfel încât nou-născutul să poată fi botezat, să i se dea un nume și să fie îngropat”. Partidul Lege și Justiție care susține înăsprirea legilor anti-avort (prelungind nu doar suferința fătului, ci și pe cea a mamei), chiar prin numele lui dă seama de situația dramatică în care se află raportul drept-morală. Este clar că dreptul este chemat în cazul de față să impună legea pentru a susține o morală creștină care nu se mai poate susține doar prin „forul interior” și care nu mai poate străbate o societate întregă.

În 1883 juristul german Rudolf von Jhering putea spune despre lege că vizează unuinea celor care „vād în depărtare” împotriva celor ce vād doar ceea ce e aporape, iar că primii ar trebui să-i constrângă pe ultimii să facă ceea ce e în propriul lor interes. La fel, politica, era cea care privea viitorul, iar împreună cu dreptul „organizează și

disciplinează comportamentul uman în principalele relații din societate”. Dreptul și politica nu au de-a face cu interesele particulare, ci cu natura comună umană care trebuie ghidată pe termen lung. În timpul în care jursitul german scria aceste rânduri, dreptul ocupa totuși doar o parte între forțele care constrâneau oamenii. Religia, etica, obiceiurile și „natura” încă guvernau comportamentul uman care, în afara legii, putea fi taxat aspru de societatea în care trăia. Odată eliberat de aceste constrângeri, dreptul rămâne pentru mulți locul căutării unui răspuns la probleme care altă dată erau clar definite în afara dreptului. (Spre exemplu, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-și dea în judecată părinții pentru că l-au botezat cu un nume și nu cu altul, precum tânărul din Missouri care și-a dat părinții în judecată deoarece l-au numit Gaylord. Nici părinții nu și-ar fi dat în judecată fiul de 30 de ani pentru că nu vrea să se mute, cazul unui tânăr newyorkez care a primit înștiințări de evacuare de la părinții care în final au și câștigat procesul).

Se pot găsi multe cazuri rizibile de procese care au avut loc sau au fost respinse (inclusiv cazul unui deținut care s-a dat singur în judecată), iar asta nu face decât să demonstreze felul în care dreptul nu devine doar noua forță cu ajutorul căreia se justifică tratarea unor „stări de excepție” și susținerea unei forțe statale abuzive (a se vedea cazul Salvini pe care senatorii l-au scăpat de procesul în care era acuzat de sechestrul de persoane și abuz de putere), ci corpul său devine tot mai inflammat, atingând așa-numita „viață nudă”, care nu mai poate găsi răspunsuri pentru problemele care depășesc simpla „administrare”. Un proces pare să fie răspunsul pentru imposibilitatea unui dialog între individ și societate, individ și instituții, individ și puterea politică, iar uneori chiar între individ și propriul sine. Un astfel de exemplu, cu accente tragicomice, îl reprezintă antinatalistul Raphael Samuel de 27 de ani din Mumbai care își dă în judecată părinții pentru că l-au născut fără consimțământul său (*Indian man to sue parents for giving birth to him*, BBC, 7 februarie, 2019). Lăsând la o parte absurditatea cererii consimțământului

David Leonid Olteanu

Under the Skin (2017/2019)

gresie, porțelan

Ecorșeul

Constantin Ținteanu

În pielea lui Nicodin

Pe drum un cetățean: „Am fost declarat mort de către autorități, nu știu ce să fac!” Aparent sunt multe modalități de a „muri”, unele chiar nebănuite, omul era disperat, nu cred că-și pierduse mințile. Povestea este adevărată, sau poate am inventat-o, dar nici măcar nu contează, fiecare faptă naște cel puțin încă o manifestare în imaginație, uneori e greu să deosebești realitatea de ficțiune. Matei Vișniec spunea pe undeva că Parisul are strate peste strate alcătuite din „cadavrele” artiștilor care nu au reușit să se afirme, sunt cu sutele de mii. Aș adăuga aici că nimic nu este în van căci din „trupurile” acestora s-au hrănit marii creatori îngopați și ei când le-a venit rândul în spatele geamurilor de sticlă și în tomurile groase ale literaturii de specialitate. Să presupunem că fiecare lucrare ar avea încorporat un cuvânt, sunet, miros, o culoare, senzație sau un simbol. Dacă s-ar face acest experiment mulțimea de obiecte va fi dublată de o colecție de stări și trăiri. Să revenim la Ion Grigorescu dacă este posibil, el ar putea fi o platformă de regrupare dar și un reper, de aici s-ar face incursiuni în diferitele direcții date de necesitățile momentului. Întâmplarea să joace un rol cel puțin la fel de important, de asemenea apropierea neașteptate. Mă voi referi la un îndemn al său pe care am încercat să-l transmit mai departe iar în ceea ce mă privește să mi-l asum: „Dacă artistul ar avea simțul măsurii și al perspectivei, dacă ar vedea și ar înțelege adevărata dimensiune a omului în raport cu Universul (Dumnezeu), dacă ar înțelege că totul este relativ și trecător, atunci aroganța și vanitatea, ego-ul nu s-ar mai regăsi în creațiile lui.”¹ În legătură cu ecorșeul putem cerceta colajul recent de amintiri și interpretări, greu de stabilit punctele comune la prima vedere pentru cel neatent, fiecare trebuie să depună puțin efort ca minimă cerință, expunerea facilă nu ar ajuta prea mult, nu doresc o astfel de abordare. Materialul fie cercetat sub lupă cu îndoită atenție, sunt întâmplări trăite sau visate care ne sunt împărtășite: “ 23 VII 80 După

Andreas Vesalius

Septima musculorum (1543)

ce a intrat trenul în gară, după ce a tăiat zăpada și liniile înzăpezite, macazurile și trenurile oprite, (eu stăteam în față) la bagaje, îmi impart mâinile cu Olgața și urnim bagajele cu taticu. Ajungem acasă unde Tăvel nu-mi dă atenție, unde face o ilustrare cu Moș Ene, nume de sală de (așteptare și) oprire (gară), în pielea lui Nicodin atârnat și venele la gât tăiate și ecorșat. Moș Ene a fost tăiat, atârnat în cârlig de venele de la gât. Tocmai pleca din țară expoziția națională de ilustrație cu un desen de

David Leonid Olteanu

Venus (2015), gresie

unei non-existențe (făcând abstracție de faptul că omenirea vorbește și se sfătuieste de mii de ani cu entități non-fizice) tânărul antinatalist s-ar putea inspira din vechi surse buddhiste, creștine sau filosofice. De fapt, a devenit un fel de vedetă pe Facebook, cu pagina Nihilanand, unde postează meme de genul: „Isn't forcing a child into this world and forcing it to have a career, kidnapping, and slavery?”, „Your parents had you instead of a toy or a dog, you owe them nothing, you are their entertainment” sau „If you have a problem with anything in this world you don't have the right to have kids” („A forța venirea unui copil pe lume și a-l forța să aibă o carieră nu este răpire și sclavie?”, „Părinții tăi te-au avut în locul unei jucării sau al unui câine, nu le datorezi nimic, ești distrația lor”, „Dacă ai o problemă cu orice pe lumea asta, nu ai dreptul de a avea copii”). Cu siguranță termenii folosiți de tânărul antinatalist sunt relevanți pentru „disoluția familiei” care nu mai este văzută nici ca modalitate de a menține și transmite bunuri, nici ca alianță bazată pe afecțiune sau celebra „relație pură” descrisă de Giddens. Familia pare mai degrabă un „accident” psihologic produs de prea multă publicitate, filme romantice și lipsa de imaginație a celor care nu pot adopta nici modelele poliamorfoase, dar nu pot suferi nici singurătatea „individualistă”.

În plus, corpul care astăzi se vrea docilizat și ameliorat este diferit de corpul „natural”. El este deja „clonat” în spații virtuale și datorită noilor tehnologii ocupă un spațiu și un timp diferite de cele „naturale”. Ceea ce rămâne însă o constantă pentru acest nou corp este suferința (fizică și morală) imposibil de „rezolvat” în procese și, după unele noi voci din filosofie, imposibil de reglat prin „eticile pozitive” care nu chestionează capacitatea umană de a realiza binele. Julio Cabrera și a sa „etică negativă” nu se ferește să înfrunte subiecte tabu prin excelență ajungând să mediteze asupra lipsei de valoare a vieții umane, abținerea sau suicid, în secolul gândirii pozitive, în care orice problemă e tratată fie ca „neîncredere în sine”, fie printr-o rețetă atent dozată.

Danse macabre Paris. Regina și ducesa (1491)

Geta. Ghira nu semnează și Tăvel, în fața lui Bitran semnează Ghira. Eu am așteptat în sala Moș Ene, dar ei au trecut fără să oprească.

2016: de la desenul lui Tăvel începe altă scenă – a semnării desenelor care pleacă. Apoi revin la prima scenă. Scindarea e vizibilă pentru că am scris pe întuneric, rîndurile întretăindu-se. Povestitorul le agață cu tocmai pleca din țară. Interpretarea reface lacuna, (lacuna și scriiturile care se întretaie sunt din anatomia de text și gest) reunind cele două povestiri.

2015: Mersul trenului și intrarea în gară, cum sunt descrise, pot da înșelător interpretarea obișnuită (Magritte, “La durée poignardée”). Aici e “Somnul” care trece mecanic și orb prin pustirile (“zăpezile”) inconștientului, ale necuvântatului și ajunge la vis (stația prin care trece fără să observe nimic din ea). Pentru că în ea e artistul care se jertfește, Nicodim pe schelă, reluat de mine în “Parabola artistului”, (v. 1976-1979, împrumutat de la “Teascul divin”). Colegii, cu litere de camuflaj, sunt nervoși din cauza asta, invidioși, doar Octav are cele doua picturi cu “Manole”, arhitectul care are soluția pentru construcția inconștientului-care se dărâmă pe sine. Iar Sfântul Nicolae (moș) (eNe) seamănă, în masivitatea lui impene-trabilă, cu Buddha.

2019: În continuare, sau mai bine zis, rămânând pe loc, macazele și întretăierile se conjugă cu ecorșeul. Brâncuși copiază o sculptură, un personaj ținându-și pe brațul drept ridicat mantaua pielii, dar îi taie și brațele. Preamunț împotriva musculaturii și anatomiei pe care le va înlocui cu ovoide retezate etc. Deci menținându-le în abstract. Deasupra celor zise e jocul cu tramvaie, trenuri, pe șine, sau cu mașinuțe: se duc, se întorc, merg, se opresc, intră la garaj, exerciții care învață copiii să-și stapânească sfîcțerele și strămoș al anatomiei și disecției.”² Nu demult, cu totul întâmplător am citit o afirmație care m-a lăsat fără cuvinte, ca nimicitoare lovitură într-o polemică încrâncenată cineva își blinda pledoaria cu supremul argument: “Cei care nu sunt prieteni cu noi nu pot avea dreptate.” Variantă contemporană a vechiului dicton al luptei de clasă: “Cine nu e cu noi este împotriva noastră.” Nimic nou sub soare, Vesalius a fost atacat la un moment dat chiar de profesorul său Sylvius, i-au fost aruncate în față cuvintele: “Vesalus-vesanus” (vesanus-nebun în

Valentin Wagner

Bătrânul (1557), xilogravură, Brașov

limba latină). Pentru simplul motiv că a îndrăznit să pună sub semnul întrebării eronatele concepții ale lui Galenus, ținut la mare cinste în epocă. Ba mai mult, a venit și cu argumente. De neiertat!

Solomon Grundy³ și Philippe Soupault⁴

Luni a venit pe lume, marți s-a botezat, miercuri s-a însurat, joi s-a îmbolnăvit, vineri s-a înrăutățit, sâmbătă a murit, duminică l-a îngropat. Moartea apare în același moment în care Adam și Eva aduc păcatul originar în lume, timpul capătă inconsistență și precaritate. Starea de vulnerabilitate se transferă prin contaminare la absolut orice leagă omul de acum încolo, tot făcutul va fi desfăcut la nesfârșit. Bogatul cu săracul, regele și cerșetorul, copilul ori soldatul, virtuosul sau păgubașul se vor însoți în dansul macabru șiruri, șiruri. “La danse

macabre”, suita de gravuri a lui Hans Holbein cel Tânăr reluată de nenumărate ori, generații succesive de artiști cu mai mult sau mai puțin talent, chiar Valentin Wagner profesor, preot luteran din Brașov în anul 1557 publică “Imagines mortis selectiones”, copii grosolane dar pline de candoare și farmec, mai mult, regăsim aici o preluare stângace a faimosului schelet contemplând craniul din Fabrica lui Vesalius. Constantin Brâncuși a făcut ecorșeul sub îndrumarea profesorului de anatomie Dimitrie Serota, l-a terminat în 1902. Biografia artistului (Comarnescu, Paleolog) susțin că modelul de la care s-a pornit a fost Antinous, întru chipare a idealului de frumusețe masculină. Tânărul bithynian favorit al împăratului roman Hadrian va muri la 20 de ani înecat în apele Nilului, nu a apucat să îmbătrânească. “Dacă Lumea ar fi o prăjitură dacă marea ar fi negru tuș dacă arborii toți stâlpi de iluminat să bem ne va fi lăsat ceva? Domnul Oglindă telalul mort ieri noapte în Paris este noapte întuneric e o întunecată noapte în Paris cumpăr un pistol cu atât mai bine omor un trecător cu atât mai bine îmi vând pistolul mulțumesc Philippe Soupault în patul său născut luni botezat marți însurat miercuri îmbolnăvit joi în agonie vineri mort sâmbătă îngropat duminică aceasta-i viața lui Philippe Soupault.”⁵ Săptămâna lui Soupault a durat 93 de ani.

Note

- 1 Ion Grigorescu, Portretul sine și oglindire, 2005, Centrul Cultural Palatele Brâncovenești, p 42
- 2 Ion Grigorescu, 1980, 2015, 2016, 2019
- 3 Cântec pentru copii, Anglia, cules de James Orchard Haliwell, 1842
- 4 Scriitor, poet, critic, activist, membru al mișcării DADA, fondator al Suprerealismului alături de André Breton
- 5 Philippe Soupault, Les Chansons des Buts et des Rois, Littérature, mai 1921, nr. 19

Ceramică, sticlă, idee

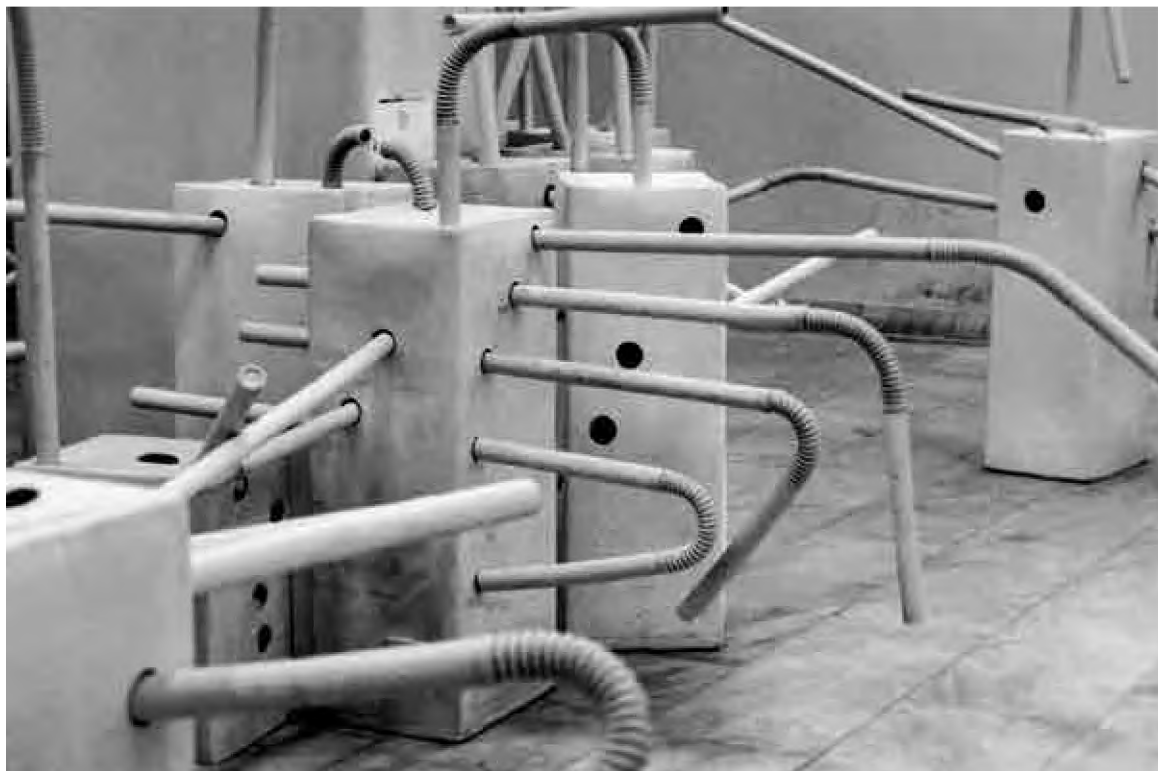
adaptate experiențelor cotidiene care le-au determinat.

Referitor la un recent proiect definitiv pentru artist, *Revelație*, concretizat cu o expoziție personală la Galeria Galateca din București în 2019, acesta reprezintă dezvoltarea prin semn și magnitudine a unui important pas precedent din biografia sa, participarea la Bienala de Artă Contemporană de la Florența din 2017, unde a și fost premiat. Tema bienalei, *Earth: Creativity and Sustainability*, l-a stimulat să imagineze o lucrare diferită de tot ceea ce realizase anterior, dar și de soluțiile la care invită materialul ceramic. În mare, o sferă a fost înscrisă (suspendată) într-un paralelipiped. Atâta doar că sfera era configurată din piese plate, articulate și modulare, din porțelan alb, reprezentând oameni. Paralelipipedul, în fapt un contur metalic, s-a dorit în principiu o structură cu rol portant, dar forța lui de semnalizare a potențat lucrarea, în ansamblul său. La diverse înălțimi, au fost suspendate personaje individuale sau grupuri de personaje, sugerând ambivalent desprinderea de sferă, dar și căderea, zborul ori atracția față de aceasta.

Artistul a dezvoltat proiectul timp de un an prin introducerea în discursul vizual a unor noi coordonate, cum ar fi raporturile dintre dimensiuni, dintre figuri geometrice plane și spațiale și, desigur, dintre materiale. De asemenea, relația cu spațiul galeriei, una de mari dimensiuni, de câteva sute de metri pătrați, cu tavanul la cinci metri înălțime, a devenit o miză în sine. Înălțimile diferite la care au fost plasate piesele sau ansamblurile au jucat un rol aparte, care nu putuse fi marcat în instalația de la Florența, a cărei dimensiune nu depășea un metru cub. Astfel, realitatea prozaică a suspendării și legăturilor dintre elemente și-a avut un puternic corespondent în corpul de idei aflat la originea proiectului.

Pentru David Olteanu, toate lucrurile existente, materiale și imateriale, sunt legate prin legături vizibile și invizibile, nu întotdeauna logice. Aduc în discuție seria de instalații realizate din și cu seringi, *Introspecție*. Acestea sunt asamblate într-o manieră care exclude atât funcționalitatea cât și conotațiile culturale. S-ar putea crede că rațiunile aflate în spatele acestor instalații vizează lumea bolnavă în care trăim, dependența de droguri sau orice altceva care ține de maladie și vindecare. Totuși, la David Olteanu seringă este un obiect cu funcție plastică, care poate arăta și mai interesant într-o structură dezvoltată organic, ca toate structurile pe care le concepe. Rigoarea geometrică și dispunerea matricială sunt excluse din lexicul său plastic.

Un alt tip de legătură, privită ca joncțiune, îmbinare, dar și relaționare, de data aceasta cu conotații aflate în afara vizualului, este seria de sticle și pahare, *Memorie*. Paharele nu au volum interior, deci nu pot primi fluidul din sticle, iar sticlele, la rândul lor aplatizate și deformate prin topire parțială, sunt transformate în capace (inutile) ale pseudo-paharelor. Deși născută dintr-un spirit anecdotic, seria impresionează prin formă, eventual prin aura suprarealistă,

David Leonid Olteanu

Dialog spațial (1995), porțelan

cumva salvadordaliană, fără a își propune să transmită mesaje prohibitive. Mularea sticlei pe pahar presupune inversarea relativă a raporturilor dintre cele două. Exteriorul sticlei devine volum interior, în timp ce funcția debitor - receptor este complet eludată. Tema a fost derivată până în punctul în care dimensiunea paharelor a crescut față de cea a sticlelor, paharele, de această dată cu volum interior, primind sticlele în ele, în integritate.

O temă recurentă în creația lui David Olteanu este aceea a racordurilor, a spațiilor interioare comunicante, a prelungirilor și a modularii, Cilindri dinamici fiind o temă de referință în acest sens. Toate acestea se întrepătrund într-o suită de proiecte, unele dintre ele destul de îndepărtate la prima vedere de cele enunțate, dar totuși create pe astfel de rațiuni. Încă din 1995 - '96, artistul atrăgea atenția printr-un proiect de o forță vizuală impresionantă, *Dialog spațial*: o serie de cuburi și paralelipede ceramice de dimensiuni medii-mari,

David Leonid Olteanu

Nud (2016), gresie

goale pe dinăuntru și perforate parțial, erau conectate printr-o rețea tubulară. Numărul ieșirilor și implicit al intrărilor îl depășea pe cel al racordurilor, acest lucru dând senzația că instalația poate fi completată la infinit și că se va integra în orice spațiu ar fi plasată. De aici până la ceramica tradițională, de exemplu la poterie, este o distanță extrem de mare.

Personajele antropomorfe apar periodic în creația lui artistului, în cele mai diverse moduri și forme. În unul dintre proiectele sale notabile, intitulat *Women Inside*, personajele sunt configurate din fragmente ascuțite, care induc starea de pericol. Într-un altul, *Adam și Eva*, formele unor personaje feminine și masculine transpar volumetric din suprafețele plane ale unor cărămizi ceramice. Regăsim aici ideea înscrierii unei forme în alta, dar și tratarea modulară, respectiv configurarea unei suprastructuri. Cărămizile trimit spre zidire, indiferent dacă aceasta înseamnă a fi zidit sau a zidi ceva. Reținem și apelul la dreptunghiul.

Sfera nu putea rămâne în afara discursului și preocupărilor artistice ale lui David Olteanu. Așa cum menționam anterior într-un alt context, artistul este atras de sistemele filozofice gnostice care privesc lumea sub forma unor mulțimi de derivate ale unor prime realități. În *Galaxie*, modelul de reprezentare este acela al sferelor concentrice, fiecare corespunzătoare unui grad aparte de cunoaștere, dar toate adevărate. Această idee a găsit reprezentare în proiectul dezvoltat pe axa Florența - București, dar nu numai.

Și pentru că am ajuns în acest punct, este cazul să punctez că artistul, abstract în abordări generale, tinde să se ancoreze mereu într-un anumit concret, iar acest concret are conotații benigne. Până la un punct, David Olteanu merge pe calea sculpto-ceramicii figurative, de la un alt punct mai departe pe cea a artei conceptuale și minimalismului. Aceste repere surprind poate cel mai bine lansarea artistului dinspre ceramică spre idee.

sumar

bloc-notes

Ani Bradea
Criza educației în dezbateri la Sinaia
(29-30 martie 2019) 2

editorial

Mircea Arman
De la Renaștere la
Sf. Augustin (XV) 3

cărți în actualitate

Christian Crăciun
Poteci spre Dumnezeu 4
Adrian Lesenciuc
#Fakenews, într-o lectură necesară
„alfabetizării emoționale” 5
Alexandru Șfârlea
Scrisul ca amintire a atâtor și atâtor uitări 7

comentarii

Irina Lazăr
O carte fabuloasă și științifică despre Maramureș 8
Nicolae Sârbu
Un inedit și spectaculos monument Eminescu 9

memoria literară

Constantin Cubleșan
În siajul Cercului literar sibian 10

carte străină

Geo Vasile
Din coasta scriitorului s-a întrupat Eva 11

poezia

Ionuț Țene 12

proza

Nicolae Iliescu
Marea invizibilă (XIV) 13
Ioana Scoruș
Lucruri mici (III) 14

in memoriam

Iuliu-Marius Morariu
Scriitorul Teodor Tanco și-a început
călătoria înspre ceruri 15

Constantin Zărnescu – 70

Eugen Cjocararu
Omul și scriitorul 16
Constantin Zărnescu
Veneția voievozilor noștri 17

simeze

Silvia Suci
Art muse: arta este muza 18

diagnoze

Andrei Marga
Nicolae Breban și Nietzsche 19

filosofie

Alexandru Boboc
Intelect, Rațiune, Spirit.
De la raționalismul clasic la gândirea speculativă (III) 23
Laurențiu Luca
Gol, lacună sau depresiune? 24

reportaj literar

Cristina Struțeanu
Copiii Învierii 25

social

Ani Bradea
România și oamenii săi din lume (IV) 26

traduceri

Poezie italiană contemporană 29

însemnări din La Mancha

Mircea Moș
Gâlceava Cenzorului cu Poezia 30

teatru

Adrian Țion
Tematica oglindirii
în *Las Meninas* 31

showmustgoon

Oana Pughineanu
Multiplicarea corpurilor și etica negativă (I) 32

conexiuni

Constantin Ținteanu
Ecorșeul 33

plastica

Mihai Plămădeală
Ceramică, sticlă, idee 36

plastica

Ceramică, sticlă, idee

Mihai Plămădeală

David Leonid Olteanu

Revelație (2017), tehnică mixtă

Relația lui David Leonid Olteanu cu ceramica este biunivocă. Pe de o parte are rezerve față de condiționările impuse de material și de tehnologiile care conduc spre forma finală a lucrărilor, pe de alta este atras de experimentele privind compoziția chimică a substanțelor folosite, dar mai ales de cele care țin de regimul arderii. Faptul că nu poate controla pe de-a întregul ce se întâmplă pe parcursul etapelor finale de lucru îl face să caute permanent, dar și să insiste în faza de modelaj. Căutarea este echivalentă cu riscul schimbărilor de culoare, cu deformările, chiar cu degradarea fizică a pieselor, toate acestea ca urmare a folosirii unei chimii intuitive. Minuțiozitatea coroborată cu bucuria de a lucra are adeseori drept rezultat amprentarea pieselor create. Totuși, nu experimentul ocupă locul principal în creația sa, nici manualitatea, ci ideile, mai precis formele care îmbracă ideile morfologice aflate la baza proiectelor sale. Din acest motiv, David este un ceramist atipic. Practic, nu exis-

tă situația de a nu ajunge cu bine la ceea ce și-a propus, în materie de ceramică, dar așa-zisele drumuri standard par a nu i se adresa, de aceea recurge la ele doar dacă le subordonează unor idei din afara zonei ceramicii, bunăoară pentru a obține forme de care are nevoie ca atare, spre a construi ceva cu ele mai departe.

Este interesant cum elementele care țin de o anumită logică rămân înscrise în aceasta, indiferent de gradul de autonomie sau derivare al unora dintre ele. Dispoziția pe nivele, din alt punct de vedere pe eoni, reprezintă o marcă distinctivă a artistului. Trebuie punctat faptul că algoritmul este întotdeauna derulat conștient, dar de fiecare dată activat prin motivații empirice. Altfel spus, procesul din spatele creației nu este unul savant, prețios, căutat sau calculat. În schimb, diverse lecturi sau revelații personale de sorginte culturală ori de altă natură, devin generatoare de subiecte, în versiuni

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române sau Cu ridicare de la redacție: 30 lei – trimestru, 60 lei – semestru, 120 lei – un an Cu expediere la domiciliu: 39 lei – trimestru, 78 lei – semestru, 156 lei – un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură Tribuna, contravaloare revistă cont nr. RO57TREZ21621G335100xxxx și contravaloare taxe poștale cont nr. RO16TREZ24G670310200108x deschis la B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.